

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

**Széljegyzetek
az agapé teológiájához**

**Diakónia
vagy vállalkozás?**

**Az „ökumenikus”
Bornemisza Péter**

**Mégegyszer
a Gusztáv Adolf-munkáról**

**Fogyó gyülekezetben
szolgálok**

69

1994/9

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Amen – H.K. – 301

Tanuljunk együtt

Széljegyzetek az agapé teológiájához
– Dr. Fajta Vilmos – 302
Óraadó lelkész vagyok! – Szilas Attila – 303
Temetési igehirdetés – Madocsai Miklós – 303

Evangélikusok a nagyvilágban

Pro memoria Kunos Jenő – D. Koren Emil 304
Pátkai Róbert: A pásztori szolgálat 305
Dr. Voitto Huotari: Áttekintés a finn evangélikus egyház
életéről – Fordította: Baranyai Tamás – 307
Szilánkok... – H.K. 307

Kitekintés az ökumené világába

Egyházi Világhíradó – D.dr. Nagy Gyula – 308
A második naivitas embere (Meghalt Nyíri Tamás)
– Hafenscher Károly – 312
Ökumenikus keresztény iskola Mária-remetén
Dr. Elek Károly 313

Lelkész-szemmel

Diakónia vagy vállalkozás? – Csizmazia Sándor 315

Könyvszemle

Terray László: Izrael és az Evangélium 316
Gémes István: Igen 317
Jelenits István: Élet és Evangélium 317

Tanít az egyháztörténet

Járosi Andor utolsó levele – Közlő: Benczúr László 318

Nemeskürty István: Az „ökumenikus” Bornemisza Péter 319
Pályám emlékezete
Hű az Isten! – Lackner Aladár – 322
Áramlatok sodrásában – Bencze Imre – 323
Temetési igehirdetés – Szimon János – 324

A teológia szomszédságában

Az állam vallási semlegessége az Alkotmánybíróság
határozata szerint – Dr. Boleratzky Lóránd – 325

Fórum

„Interdiszciplináris mozgósítás” – Gémes István – 327
Evangélikus Énekeskönyv, 2002 (?)
– 8. rész – Ferencki Ilona – 329
Dr. Karner Agoston:
Mégegyszer a Gusztáv Adolf-munkáról 332

Az igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni 18. vasárnap
– Lászlóné Házi Magdolna – 334
Szentháromság ünnepe utáni 19. vasárnap
– Sztojanovics András – 335
Szentháromság ünnepe utáni 20. vasárnap
– Szabó Vilmos Béla – 336
Szentháromság ünnepe utáni 21. vasárnap
– Sághy András – 337

Gyülekezeti szolgálat – lelkési közélet

Fogyó gyülekezetben szolgálók – Kiss János – 338
Az evangélikus értelmiség mandátuma Magyarországon
– Dr. Hafenscher Károly – 339
Fiatal lelkészek konferenciája
– Ifj. H.K. 340
Mélyseges mély a múltnak kútja
– Bencze Imre – Borító III.

Tisztelettel kérjük olvasóinkat, előfizetőinket, hogy címváltozást, megrendelést, előfizetési ügyeket, cikkírói honorárium kérdéseket, sajtóhiba észrevételeiket ne a szerkesztőkhöz küldjék (Bp. Deák tér 4.), hanem a Kiadóhoz: az Evangélikus Sajtóosztályra (Bp. Üllői u. 24.). Ezzel megkönnyítik az adminisztrációt. Köszönjük.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkési Szakfolyóirat

Megjelenik: havonta

Felölös szerkesztő: dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4.

Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1447 Budapest, Pf.: 500.

Felölös kiadó: Tóth-Szöllös Mihály

Készült a dp domiprint® gondozásával. 94/9.

Előfizetési díj: havi 140,- Ft, fél évre: 840,- Ft, egy évre 1680,- Ft.

Nyugati terjesztésben: számonként 7 DM.

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Ámen

Munkaév elején ezzel a jólismert szóval kezdjük a Lelki-pásztor e havi számát. Tudom, ezzel szoktuk zárni imádságainkat: a Miatyánkot és minden más imádságot, néha talán figyelmetlenül, rutinszerűen, semmitmondóan, máskor tudatosan és nyomatékosan. A Hiszekegyet és a Niceai Hitvallást is így fejezzük be szokás szerint. Most fontosnak tartom, hogy újra gondoljuk végig tartalmát és már új munkaévünk *elején* tudatosan használjuk, sőt jellemző szóként keresztény magatartásunkat is határozza meg: Ámen

Ez a héberben (arámban), görögben, latinban egyaránt használatos és minden más nyelvben átvett szó valamilyen bizonyosságot jelöl, amire éppen ma nagy szükségünk van, amikor hitünk gyakran meginog, tanításunkban is sokan elbizonytalanodnak és a parttalan pluralizmusban minden relativává válhat. Nézzük most szótári alakját, lexikonokban található jelentését, aztán *aktualizáljuk a magunk életében*, lelkészi szolgálatunk területén is. Énekeskönyvünk kedvelt reggeli háladó énekével énekeljük gyakran:

Most áment mondok hitben...

Teológus hallgató korunk kis görög szótárában (Daxer-Kiss) ez áll: „Ámen a héber felelet az imára. Ámen erősítő partikula a legő igével Jézus ünnepélyes nyilatkozatában. Ho Ámen a Jelenések könyvében Jézus neve is.” – A dr. Vargha Zsigmond féle Újszövetségi görög-magyar szótárban többek között *sub verbo* Ámen ezt olvassuk: „A héber ámen fordítása olykor a Septuagintában (LXX) a *genoito*- úgy legyen, bizonyosan, ámen. Az Újszövetségben liturgikus formula, a gyülekezet mondja a liturgiában történet ünnepélyes lezáró megerősítéséként, hozzájárulásának bizonyosságaként. Szövegeinkben iratok, levelek záróformulája után is odateszik némely kéziratok, de iratok közben is szerepel doxologiák után (igehelyek felsorolása). Bővívte hallelujával Jel 19-ben ugyancsak ott találjuk a doxologia végén. Ünnepélyes megerősítő formula *mondattal kezdett* én is lehet. Ezt a fajta formulát, amely *csak Jézus ajkán* fordul elő általában úgy szokás értelmezni, hogy Jézus az Atyával való imádságos közösségben beszél meg először a kijelentés tartalmát, csak azután közli: az előzetes imádság befejezése és így a kijelentés bevezetése az ámen. Így szinte az ószövetségi próféciában szokásos „*ezt mondja az Úr*” formulával azonos. Az ámen legő hűmin 31-szer fordul elő Mt-ban, 13-szor Mk-ban, 6-szor Lk-ban. Jn-ban kettőzve is: és a mondat elején összesen 25-ször. Így, mondat elején az Ószövetségben soha. Főnévként a *ho ámen* az a személy, aki igent mond Isten akaratára. Jel 3,14-ben Krisztus neve – értelmezője: aki tanu, hű és igaz.”

A római katolikus Bibliai lexikon is így fogalmaz: „Az ámen nyomatékosító szó, változatlanul került át a görögbe és a latinba is. Az Ószövetségben valamilyen feladat elvállalására utal pl. Jer 11,5 „*En pedig választam: Bizony így van Uram!*”, esetleg átkot fejez ki arra az esetre, ha valaki nem tesz eleget kötelezettségének, de szolgálhat Isten dicsőítésére is, különösen doxologia vagy kérés végén. Ebben az értelemben a zsinagógiai liturgiában gyakran fordult elő. Az Újszövetségben felkiáltás is a liturgia során: Isten ígéreteinek teljesedésében bizonyosság kifejezése. *Jézus az egyetlen, aki így vezeti be szavait*, ezzel az ámennek egy új, a rabbinista irodalomban nem szereplő értelmet adott, személyes tekintélyének súlyával kezkeskedett szavainak igazságáért, ezért nevezhető Jézus maga is Ámennak (Jel 3,14).”

Hagyjuk most a lexikonokat és forduljunk Bibliánkhoz: És prófétánál találjuk ezt a kifejezést különböző fordításokban megegyezően: Isten az igazság Istene, az eredetiben az *Ámen*

Istene, aki „áldást mond a földön, az igaz *Isten* nevével mond áldást, aki esküszik a földön, az igaz *Istenre* esküszik a földön”. Isten végleges szeretetének kifejezése irántunk így olvasható 2Kor 1,20-ban: „*Isten Fia Krisztus Jézus, akit közöttek hirdettünk, nem lett igenné és nemmé, hanem az igen valósult meg benne. Mert valahány ígérete van az Istennek, azokra Őbenne van az igen és ezért általa van az ámen is, az Isten dicsőségére áldunk.*” Így Jézus maga az Isten ámenja. S a gyülekezet válassza Isten ámenjére szintén az ámen. *A párbeszéd Isten és ember között, Jézus Krisztus miatt, ez: Ámen-ámen!* Így záródik az Újszövetség utolsó könyve is kétszeresen: Jel 22,21: „*Bizony hamar eljövök Ámen. Jöjj Uram Jézus!* Az Úr Jézus kegyelme legyen mindnyájatokkal! Ámen”. A Credo is az Újszövetség és az ősegyház imádságaihoz hasonlóan így fejeződik be, hiszen a héber tő rokon a *hinni ige* tövével és bizonyosságot, ráhagyatkozást jelöl: Isten hűségét és az ember bizalmát egyaránt. Így: a Credo végén mondott *ámen* ugyanazt jelenti, mint első szava: *Hiszek*. Áment mondani azt jelenti, hogy Isten végtelen szeretetét személyesen komolyan veszem, hűségére hagyatkozom. Augusztinus szerint egyúttal a keresztségünkre monduk igent naponta, amikor először mondtuk el a Credot „*Olyan mint a tükör. Valóban hiszed, amit az egyház mond és te is mondasz és ebben a hitében naponta örömezel.*” Ez összecseng *Luther* tanításával. Ismerős Kiskáthában olvasható tanítása a Miatyánk magyarázata végén: „*Hogy én bizonyos legyek, ezeket a kéréseket mennyei Atyánk szívesen fogadja és meghallgatja, hiszen ő maga parancsolta, hogy imádkozzunk és megígérte, meghallgat minket. Ámen, ámen azt jelenti: igen, igen, úgy legyen.*” A Ritter féle a Lelkipásztor Imádsága című könyvünk végén a Luther-idézet ugyanezt tanítja: „*Az áment mindenképpen erősen utána kell tenned és nem szabad kételkedned, hogy Isten bizonyára kegyelmének teljessége szerint figyel rád és imádságodra igent mond. Amikor egy kegyes keresztény így könyörög... legyen meg akaratod, Ő így szól: igen kedves Gyermekek, legyen meg az egész világ ellenére is!*” – *Ez hát a párbeszéd, Ámen mindkét oldalról.*

Jézusra, az Ámenra figyelünk. Nemcsak tanította tanítványait a Miatyánkban: Legyen meg a Te akaratod, de ugyanezt imádkozta a Gecsemáné kertben is. Mt 6,10 és Mt 26 42-43 szórol szóra ugyanaz a görögben is, latinban is! Édesanyja élete és szolgálata is egy szóval fejezhető ki: *Legyen!* Íme az Úr szolgálóleánya (nem az ég királynője) Jézus születésének ígéretkor így szól: „*Történjék velem ígéreted szerint!*” Ez a *legyen, ámen* egész életére jellemző. S az egyház követve ezt az életstílust szavával és életével igent, áment mond Isten jó akaratára. Így: az egyes keresztény és az egész egyház a *megtestesült igen, ámen*. Tudom, hogy lehet valaki a megtestesült Nem. *Ady* írja fiatal korában, amikor még dalolt, hogyha keresztre nézett: Apa, fiú: egy Igen és egy *Nem*. Ilyennek látta magát: *megtestesült nem*. Istenre, emberekre nézve: *Nem*. A *keresztény ember a megtestesült IGEN*. Semmi köze a tagadás szelleméhez, a csakazértis mindenre nemet mondó bukott angyalhoz. A tanítvány, a lelkész is az életet adó, munkáló Istenre, akaratára igent mond, igenli az új életet. *Számomra az ámen már több megszokott szónál*. Magába foglalja, süríti a valóban pozitív életstílust. Egyben aláztos magatartás, Jézus követése. Ámen, ámen mondom hát magamban naponta, minden reggel és napközben, ha elerőtlenedek. Az ámen megtölti tartalommal életfolytatásomat, rendező kuszált, bonyolult századvégi életemet.

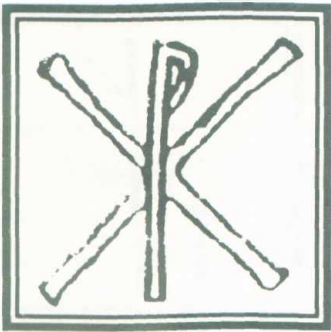
„*Igen Atyám, mert így kedves előttem, öröm vagy bánat ér...*

Megyek, amerre utam kijelölted...

A lelkem békén, csendben Rád vigyáz...” (Ev. Ékv 356)

Ámen

H.K.

Tanuljunk együtt

Széljegyzetek az agapé teológiájához

Előzmény

A Diakonia 1993 2. számában Vajta Vilmosnak A szeretet keresztény értelmezése című nagylevegeltű tanulmányára (Evangélikus Sajtóosztály kiadása, Budapest, 1993) reflektált három cikkünk (Reuss András, Bizik László, Veöreös Imre írása). E három hozzászólásra kérésre Vajta Vilmos széljegyzeteket fűzött, melyet megküldött a nevezetteknek, továbbá a műveről recenziót írt Scholz Lászlónak (Diakonia, 1993 4. sz.) és ifj. Fabiny Tibornak (Protestáns Szemle 1993 4. sz.).

Köszönöm, hogy a megszűnt Diakonia helyett a Lelkipásztor közli a szerző széljegyzeteit.

*D. Veöreös Imre
a Diakonia volt szerkesztője*

Örültem annak, hogy „A szeretet keresztény értelme” címen megjelent tanulmányomra hivatkozva, a Diakonia 1993 2. számában az agapé teológiája jelentős hangsúlyt kapott. Köszönöm és nagyon értékelem a hozzászólásokat. Az a benyomásom, hogy az alapintencióban mindenképpen teljes egyetértés van közöttünk. Anders Nygren teológiája napjainkban ténylegesen megérdemli az újbóli figyelmet.

Jó, hogy Reuss András rámutatott arra, hogy a szeretet – agape – gondolatával nem hagyjuk el a teológia reformatori tájékozódását, sőt ennek alapmotívumát erősítjük meg. Az agape teológiájában a cselekvés más dimenziót kap, mint a kiegészítésre törekvés megdöbbentő jelszavai, melyek a „hit megeselekvésére” unszolnak”. Épp ezért tartom jelentősnek, hogy a megjelent cikkemben az agape – szeretet fogalmának pontosítása egyértelműen igenlett feladat. Scholz László is ezt emeli ki recenziójában (Diakonia, 1993 4. 62 k.).

Kérdés, hogy mennyire sikerült ezt nekem is érzékeltetnem Nygrenhez kapcsolódva. Nem tartom lehetetlennek, hogy más olvasóban is – nemcsak Bizik Lászlónál – létrejöhet a benyomás, hogy az agape teológiájának ismertetésénél „érződik bizonyos defenzív, védekező, létjogosultságát magyarázó szándék”. Ha így van, akkor remélem, hogy nem az egykori apologetikus teológia stílusában, hanem 1Pt 3,15 számadásra kész apológiája értelmében szólal meg.

Talán utalhatok arra, hogy több mint félevezszázad előtt, de ma is különösen jelentős feladatnak tartom az agape-szeretet sajátosságának kidolgozását. A magunk helyzetében ezt így okolhatom meg: a jelen pluralizmus világában egyre inkább erőt vesz a teológián a resignáltság. Mindent el lehet mondani a szeretet fogalmával is, de vajon mindez a szeretet keresztény értelmének kifejtése-e? S ha nem, van-e a teológiai állításban annyi erő, hogy noha az embert csak döntés elé tudja állítani, de a választék előterjesztésében mutakozó türelem ellenére is, meg tud-e győzni tárgyilag a keresztény értelemben vett szeretet igazsága felől? Tényleg van bennem bizonyos tartózkodás, mert a teológiai megnyílás („nyitottság”) bizonyos vállalja napjainkban elvesztette keresztény szubsztanciáját. Átvette mások kérdésfelvetését s a sajátját ehhez a mértékhez simítgatja. Reuss András emlegeti, hogy „A különböző értelmezések legtöbbször inkább a szentimentalizmus, az idealizmus, a szociális viszonyulás gondolkörében mozognak.” Mindez által elmosódik az agape éles megkülönböztetettsége egyéb motívumoktól. Nem csoda, hogy az etikumból „immanens humánumra” történik leszűkítés. ifj. Fabiny Tibor recenziója (Protestáns Szemle, 1993 4. 320-322) ezt a „modern” és a „klasszikus” teológusok különbségén illusztrálja.

Az agape sajátosságára figyelve, talán hadd idézzek Bizik László cikkéből két nagyszerű megfigyelést: 1. az irgalmas samaritánus textusával tesz gondolat kísérletet. Nemrég olvastam egy Luther-prédikációt ugyanerről. Azért közli egy német folyóirat szerkesztője, mert szerinte jelen napja-

inkban minden erről szóló prédikáció szinte kizárólag etikai cselekvésre buzdít, s a samaritánust mint etikai példaképet idézi. Nos, Luther ezzel szemben krisztológiai kifejtést ad: a samaritánus = Krisztus. Nem állandó értelmezés nála, de ez is előfordul. Talán ma is érdemes erre felfigyelni, nehogy a keresztény szeretetet általánosan elismert, s ezáltal magától értőddé jelenségként tekintsük, mely nem ütközik a józan közvéleménnyel. 2. Éppen ezért tartom Bizik megfigyelését nagyon jelentősnek, hogy a keresztény szeretetnek nemcsak aktív, a felebaráthoz feltétlen szükséges megvalósulása van. A manapság ilyen típusú szeretetmérték több ponton bizonyul tévesnek: az az emberi „tehetetlenség” is, mely az Istentől kapott szeretetben elmélyülve hálaadásban, könyörgésben (másokért is), Istent imádó tiszteletben jut kifejezésre, teljességében szeretet. Testileg, szellemileg gátolt emberek életében óriási vigasztalást jelent, hogy Isten iránti szeretetükben Krisztus maga könyörög és hordozhatja azt a világot (és benne azokat a konkrét embereket és eseményeket, melyek miatt aggódnak), melynek sorsát végül is nem emberi képességek tudják eldönteni. Vigasztalást azért is, mert a tehetetlen (né vált vagy ennek született) emberek is „tudják, érzik és átélnek Istentől szeretett-voltukat”. Köszönöm éppen ezt a kiemelést.

Mindehhez csatlakozik az a közös meggyőződésünk, hogy az agape-szeretet minden válfajának van egy láthatatlan összetevője. Ez az agape különleges sajátossága egyéb szeretetgondolatokkal körülvett emberi világunkban. Ennek alkalmazását is keressük teológiai jellemzésnél. Az etikai tartalom terén, mellyel Veöreös Imre foglalkozik, egybecsengenek mondanivalóink. Abban is, hogy az agape-szeretet „összetettebb folyamat”, semhogy egyszerűen teoretikusan jellemezhetnénk. Isten szeretete a bűnbeesett emberi alanyon áthat a világba. Ez az ember válik teremtettségénél fogva önmaga is aktívvá oly módon, hogy a „tükrözés” és a „csatorna” általam említett metaforáit ki kell egészíteni a feszültséggel, amit a Szentírás az ember és az újember küzdelmeként ír le. Ezt a harcot folytatja Isten szeretete az emberi létet meghatározó üdvselekedeteivel. Ebben a vonatkozásban teológiailag a teremtő, megváltó és megszentelő Isten hármasságát művéről vallunk hitet. Ez azt is jelenti, hogy a Szentlélek művét nem szokás az ige- és szentség szolgálaton kívül taglalni. Ezen a ponton tartom némileg messzemenő kérdésnek, ha Isten korlátlan lehetőségei felől tudakolódunk, melyre nem kapunk feleletet – legfeljebb feltételezést.

A kérdésfeltevést természetesnek tartom, ha a keresztény gyülekezeten belüli intelmeként szól, nehogy „lenézzük” a kívülállókat. De éppen ennek van megfelelő más kifejezőmódja, ha az apostoli intést motíváló törvény tényére emlékeztetünk (Róm 2.). Amit tehát a Szentlélekkel kapcsolatban nem tudunk megfogalmazni, azt a törvényről, mint egyetemes emberi jelenségről szólva, meg lehet közelíteni. Istennek két szava van, s éppen az agape megértéséhez szükséges a törvényre utalni – nem lehet csupán az evangélium szavával kifejezni. Nygren is utal a nomos-motívumra mint háttérre. Az a feltevés, hogy Reuss ezért emlegeti a szeretettel egyben Isten igazságát is lényeges komponensként. Ha tehát a Szentléleknek a keresztény közösségen kívül ható munkája esetén teológiailag tartózkodó vagyok is, annál inkább tartom a Teremtő törvényét az egész emberiséget egybekapcsoló, cselekedeteit irányító feltételnek, mellyel Isten kormányozza az emberiséget a jó és gonosz küzdelmében. Közösén vallhatjuk tehát, hogy Isten szeretete az egész és időben nyúlt bele Krisztus inkarnációja, halála és feltámadása által. Éppen az emberiséget átfogó, egyetemes szeretet. A bűnbeesett emberiség életébe azonban Isten egy meghatározott helyen agape szeretet etikai tartalmának megvalósulására ad alapot a Krisztus-eseményben való részesedés a Szentlélek által. Ezt a sajátosságot nem homályosíthatja el az a hitünk, hogy Isten az egész világot kezében tartja, s hogy ennek jeleit éppen a Teremtőbe vetett hitünk és bizalmunk

fedez fel: jókon és gonoszokkal egyaránt végzi teremtésének fenntartását, sőt mindnyájuk által kormányozza az emberiség életét. Ismerem azt az aggályt – osztom is benne –, hogy a keresztény közösség a világtól – emberiségtől elszigetelve magának akarja megtartani Isten szeretetét. De a másokon való ítélkezés miatti büntudat nem oldhatja fel a kereszténység evangélizáló és misszionáló üzenetét a világ felé – ugyanúgy önmaga felé. Az által, hogy a szeretet irgalmasságának jeleit felfedezzük a kereszténység nevét hordozókon kívül is, még nem tűnhet el a Krisztus Szentlelkéről, sajátos művéről szóló üzenet. Atléphetjük-e a kinyilatkoztatásban adott felelet lehetőségét úgy, hogy Krisztus Szentlelkének művét az ige- és szentség szolgálat nélkül feltételezzük? Isten titkát nem tudjuk feloldani, noha nyugtalanít is a kérdés. A Krisztusban hívőnek ezzel a kétséggel is élnie kell. Egyetértünk abban, hogy Pál apostol csak keresztény gyülekezetnek írhatta: „szívünkbe áradt az Isten szeretete a nekünk adott Szentlélek által” (Róm 5,5).

Alingsás, 1994. február 1.

Vajta Vilmos

Óraadó lelkész vagyok!

A Lelkipásztor 1994 júniusi számában több cikk is foglalkozott a lelkési szolgálat körülményeivel, a lelkési életformával. Megszületett az „óraadó lelkész” fogalma, mint nemkívánatos jelenség. Nemkívánatos, mivel máshol van és csak néhány órát szolgál a gyülekezetben.

De vajon nem ilyen volt-e eredetileg a falusi lelkész státusa is? Élte a falubeliek hétköznapiját, kertjét, szőlőjét kapálta, állatait gondozta, s ha kellett temetett, esketett, beteget látogatott, vasárnap istentiszteletet tartott. A városi vagy városias életforma mellett is elképzelhető, hogy a lelkész a gyülekezetben azokat a feladatokat végzi, melyekre tanulmányai során felkészült, de ezenkívül mással is foglalkozik.

A sokat emlegetett „40 év” alatt több lelkész kényszerült ilyen helyzetbe, talán még órát sem adhatott a gyülekezetben, de bizonyágtételének máshol nagyobb hatása is lehetett, mint egy templomi igehirdetésnek.

Az óraadó lelkész nem vonul el „mit sem törődve a világgal” a néhány órás gyülekezeti szolgálat után, éppen ellenkezőleg, nem csak a gyülekezettel, a világgal is törődik.

Ellenpótlusként alkotnék egy másik fogalmat, a „belterjes” evangélikus lelkész, akinek teljes élete és minden gondolata a gyülekezet szolgálatában telik el (emésztődik fel). Házastársa, ha nem is lelkész, de lelkész-családból származik. Gyermekei egyházi iskolába járnak, később teológiára. Hétfőgőn konferencián van, hitoktatói tanfolyamon vagy csendesnapon. Számos egyházi bizottságnak, választmányának és egyesületnek tagja, naptára hetekkel előre megtelik egyházi rendezvényekkel, gyűlésekkel. Ez igen! Ilyen lelkész kell nekünk, mondja sok presbitérium. Van is. De miért ne lehetne valaki óraadó lelkész, aki lelkigondozói és teológiai felkészültséget igénylő feladatokat végez a gyülekezetben, de idejét egyébként más területen használja fel.

Itt kapcsolódik témánk a lelkési megfáradás kérdéséhez. Ha valakinek bizonyítania kell, hogy jó lelkész és ezért minden elvárását teljesíteni akar, ha egy személyben akar építész, adminisztrátor, programszervező és ki tudja még mi lenni és ezért állandóan rohan és időhiánnyal küzd, akkor hamar eljuthat a megfáradáshoz. A rohanó világban a lelkésznek nem szabad rohannia. A materialista, törtétt társadalomban a lelkésznek szerény életet kell folytatnia, a hatalomért versengő szervezetek között a lelkésznek Isten hatalmában kell bíznia, a hatalomról le kell mondania. A életvitel fontos bizonyágtétel lehet. Jó, hogy vannak építkező lelkészek; jó, hogy vannak szervezők; jó, hogy vannak tudósok; de miért ne lehetne több óraadó lelkész, aki ismeri az egyháztól távollevők életét és talán meg tudja nyitni az evangélikus egyház meglehetősen zárt kaput a világ felé?

Szilás Attila

Szerkesztői megjegyzés:

SZA véleményét természetesen változtatás nélkül közlöm e rovatban. Számomra azonban továbbra is nyitott kérdés a MEE-ban, ebben a jellegzetesen szóránycsoporthoz, hogy elegendő-e lelkészeink munkájában az óraadás: gyülekezetépítésben, épületek rendbentartásában, fokozódó adminisztratív igénybevételkor, nem is beszélve a pasztorizációról. Egyébként nem féltünk gyülekezeti lelkészeinket attól, hogy a való életől elszakadnak és egy egyházi kulisszákkal díszített külön világban élnek. Szekularizált világunkban nem ez a veszély lelkészeink életében.

(Szerk.)

Temetési igehirdetés

Kázus: NN 22 éves, motorbaleset

Halljátok meg Jézus hívó szavát: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan!” (Mt 11,28)

Gyászoló Testvéreim!

Ravatalok mellett csak lehajtott fejjel állhat meg az ember, mert itt ránk szakad a gyász, fájdalom-terhe, mert itt megváltó szolhatatlan miértek súlya roskaszt. Ennél a ravatálnál még mélyebbre hajtjuk a fejünket, mert annak, ami azon az éjjelen az Árpád-hídon történt, nem kellett volna megtörténnie. Mélyebbre hajtjuk a fejünket, mert értelmetlen száguldas mámora vetett véget egy fiatal életnek. Már nem kapcsolhatja nagyobb sebességre dühögő motorját. A disco villogó fényei számára kialudtak. Ifjúságának minden kincse, kispotolt teste, emberi kapcsolata, színes terve, mind-mind egy pillanat alatt a tragikus halál martaléka lett. Csak emléket idézhetjük annak a 22 esztendőnek, amely olyan döbbenetesen a múltté lett.

Szüleinek még milyen közeli emlék születésének öröme, első tévő lépései, kis testvérrel játszó vidámsága! Aztán milyen gyorsan peregetek az évek: iskola, edzések, kamaszkori lázongások, barátságok, szerelmek... s végül az utolsó este szívét-tépő kinja. Ki tudná megmondani, milyen emlékek elevenednek meg nagyszüleinek, hugának, barátainak, barátnőinek szívében.

E szívszorongató emlékezés azokkal a kérdésekkel szembesít minket, amelyekkel szembesülni oly ritkán van bátorságunk: *mi életünk igazi tartalma? célja? merre vezet utunk?* Közben felelősségünk súlya is ránk szakad: egyszer nekünk is számot kell majd adnunk életünkről Isten színe előtt.

Be kell vallanunk: *mélységbe jutottunk*. Ebben a mélységben az élet oly nagyra tartott kincsei mind-mind totálkáros ronccsá válnak. Ebben a mélységben torkunkon akad minden nagyképi hangoskodás s be kell látnunk: elhibázott az embernek az a föltétele és magabiztossága, amely Isten nélkül véli megoldani az életet. Itt bizony szánalmasan kevésnek bizonyul minden emberi okoskodás. A fájdalom némaságra kötelez...

Ebben a némaságban engedjétek közel szívetekhez Jézus szavát. Jézus nem őszinte részvétét fejezi ki, mint ahogy mi is dadogó szavakkal, tudván-tudva, milyen erőteljes vigasztaló igyekezetünk. Jézus nem lelketlen, objektív szöveget mond, mint a baleseti jegyzőkönyv, *Jézus magához hív*, hogy segítsen rajtunk.

Legalább itt, e tragikus ravatal mellett merjük bevallani, hogy szükségünk van segítségére. Istentől független életvezetésünkben oly könnyen rontjuk el a magunk és mások életét s leszünk szerencsétlen áldozatai könnyelmű döntéseinknek, fékezhetetlen vágyainknak és mámoros indulatainknak.

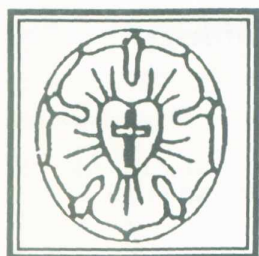
Jézus magához hív, hogy segítsen rajtunk. Nem veszendő kincseket, hanem maradandó értékeket, teljes életet ad azoknak, akik hívására elindulnak azon az úton, amelyen Ő jár előttünk. Ez az út nem többsávos autósút, ahol egymást előzve, értelmetlen rohanásban, egymással nem törődve hajszoja magát az ember. Ez az út keskeny, de Jézus jár előttünk, aki nemcsak emberi sorsunkat vette magára, hanem bűneink ítéletét is és meghalt értünk a kereszten. Minden sirkereszt Jézus keresztyére emlékeztet. Jézus húsvéti feltámadása pedig azzal a reménységgel ajándékozza meg követőit, hogy ez az út nem a nagy Semmibe torkollik, hanem célhoz jut Isten boldogító szeretetében.

Ennek az útnak forgalmi rendjét Jézus így határozta meg: „amint én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást!”

Jézus magához hív. Szeretete van hívó szava mögött, hogy segítsen rajtunk, mert mi nem tudunk sem magunkon, sem egymáson segíteni.

Most Jézus szeretetére bizzuk, akitől búcsúznunk kell. Jézus szeretetére bizzuk önmagunkat is. Higgyétek el csak így lehet igazán élni és békességben meghalni is.

Madocsai Miklós

Evangelikusok a nagyvilágban

Pro memoria Kunos Jenő

Külmisszósunk a földteke másik felén

Győrótt nőtt föl, – annak a *Türoczy Zoltán* akkori győri lelkésznek a keze és lelki hatása alatt, akinek konfirmációi kátéjában ilyen című fejezet is volt: „csendes óra”. Túcatszám jelentek meg akkor konfirmációi káték, de ez volt országszerte az egyetlen, amelyben ilyen címen is nyitogatták a hit titkait az ifjúság előtt. Tagja volt ő az *Itzés Mihály* szervezte győri körnek is, de igazi lelki talaja a *Türoczy* vezette heti bibliaórák voltak. Így került fel Sopronba a teológiára, itt *Podmaniczky* professzor külön biblikörébe kapcsolódott be, ahol a lelki emberek krémje tömörült. Pedig akkor az ifjúság körében az újriformázó irányzat, a vissza Lutherhez, a dialektika teológia viták harcukat. Kunos Jenő tartotta magát ahhoz, amit Győrből magával hozott. Megfontolt hangú, csendes szavú teológustársunknak ismertük. Döntő hatást gyakorolt rá *Jouko Karanko*, akkori finn stipendian-sunk, aki szobátársa volt. A *Türoczy-Podmaniczky-Karanko* hatásra megindult Suomiba.

Előbb azonban Győrótt lelkészszé szentelte őt *Kapi Béla* püspök. Megrendülten hallgatta a felszentelő szavakat, s akkor még nem gondolta, hogy majdnem hatvan évi lelkészi szolgálata során többször fog predikálni finnül, angolul és kínaiul, mint magyarul – pedig így lett.

Helsinkiben a Körttikoti-ban lakott, a „felebredtek” otthonában, ahol hamarosan teljesen azonosult ennek a népnek is nevezhető irányzatnak a teológiájával és szokásaival. A haját közepén választotta el (jakaus). Az egyetemen szorgalmasan részt vett tanulmányi alkalmakon. *Aarni Voipo*, a gyakorlati teológia professzora vezetésével azon a tanulmányi kiszálláson, ahol a Finn Missziói Egyesület egyik összejövetelen megismerkedett az afrikai Ambóféldön (Namibia északi része),

Izraelben, Kínában folyó missziói munkával, s ígéhirdetést hallott *Ezs 6,8* alapján arról a személyi szükségletről, amit ez a külmissziói szolgálat megkíván („Kit küldjek el?”). Szívében megfogamzott szolgálatának irányváltása. Csendes perceiben a Körttikotiban gyakran kapott elhatározásához biztatást *János 12,24*-ből.

A finn stipendians-évben én követtem Jenőt 1937 őszén. Akkor már a *Missziói Egyesület* otthonában lakott, külmissziói szolgálatra készülve. Még nem tudta, hogy Ambóféldre, vagy Kínába küldik-e. Angolul is, kínaiul is szorgalmasan tanult.

Elszánt, eljegyzett ember volt.

Hárman voltunk abban az évben tanulmányutasok Suomiban. *Kunos Jenő, Endreffy Zoltán* (akkor még Pozsonyból) és én. Igyekeztünk nem sokat találkozni, az eredményesebb nyelvtanulás okából. Mégis különös tartalommal töltött el minket az a tudat, hogy egyházunk külmissziói munkásával vagyunk együtt. Barangoltunk sokfelé a Ladogától Petsamoig, s a finn-magyar testvériség soha vissza nem térő szoros világát éltük meg. Talán innen eredt, hogy Jenő élete végéig két töretlen, folyamatos levelezőtársa maradt, *Csepregi Béla* és *Koren Emil*. Ő vallotta így.

Egy évi missziói iskola után magyarországi körút következett. Tuure Vapaavuori finn misszionáriussal körülutazta hazánkat s számtalan gyülekezetünkben tartottak előadásokat a hamarosan bekövetkező kínai tőről.

Nem egészen a váradalmuk szerint történt. Közbeszóltak a távolkeleti események.

Jenő kijutott Kínába. Ott helyben más volt a kínai nyelv, mint Finnországban könyvből. Beosztották őt a Shekou-i evangélikus lelkészképző

intézetbe, ahol kínai nyelven adott elő egyháztörténetet s más tárgyakat is.

A háború megzavarta a missziói munkát. 1941 és 1946 között Kunos volt az egyetlen, aki evangélikus misszionáriusként Hupe tartományban maradhatott, bár a japánok miatt többször el kellett mennie, de mint „barátságos ellenség” mindig visszatérhetett.

A finn misszionáriusok hét évenként egy évi szabadságra mennek. Ezt az évet Kunos Jenő – immár családosul – az Egyesült Államokban töltötte. Legfiatalabb gyermekük is ott született, s az előző missziói területre nem tértek többé vissza.

Hartfordban magiszteri fokozatot ért el, s Ohio államban finn és magyar gyülekezeteket gondozott. Végül az Amerikai Finn Szinodus (az amerikai finnek egyházi szervezete) keretei között a michigani Newberry, Ishpeming, majd Illinoisban De Kalb és Waukegan gyülekezeteiben szolgált. Közben tíz éven keresztül a Suomi-Synodus külmissziói szolgálatának vezetője volt. Egyik hivatalos útján 1955-ben felszentelte Japánban Tokio Omori városrészében az evangélikus templomot.

Nyugdíjba menvén Floridába költözött, s ellátta Miltonban és Gulf Breeze gyülekezetekben a lelkészi szolgálatokat. Látogatóban járt rövid ideig Magyarországon és Kolumbiában is.

Itthon 1990 késő őszén járt. Egy hónapig. Ezalatt 17 ígéhirdetést tartott, s egy 3 órás előadást a teológián. Barátai szeretettel vették körül, s rokonsága is, akik fél templomot megtöltöttek. Örömmel róla lelkendező levelét.

Floridában, Sepringben halt meg, 80 éves korában, 1994 június 23-án. Töretlenül Krisztusé volt a szíve magyarul, finnül, angolul és kínaiul is.

D.Koren Emil

A pásztori szolgálat

"Légy bátor és erős, és kezdj hozzá, semmit ne félj és ne rettegj, mert az Úr Isten, az én Istenem veled leszen, téged el nem hagy, tőled el nem távozik, miglen elvégzed az Úr háza szolgálatának minden művét."

1 Krónika 28,20

Ez év közepén, június 4-én volt negyven éve, hogy püspököm a budapesti Deákterti templomban lelkész-szé szentelt. Az előtte lévő néhány csendes nap alkalmas volt arra, hogy újra átgondoljam a lelkési szolgálat lényegét. Harminchét évvel ezelőtt, e szívemhez nőtt gyülekezet beiktatási alkalmán a programról prédikáltam, felvázolva a pásztor feladatát egy gyülekezetben. Ma is azt szeretném tenni, visszagondolva az elmúlt negyven esztendőre, de egyben kiértékelve a lelkési szolgálatot egyetemlegesen.

Hadd kezdjem egy idézettel: "A lelkési foglalkozás elviselhetetlen teher azoknak, akiknek nincsen határozott hivatástudatuk. Ma nincs igény papságra vallásos intézmények fenntartása érdekében. Évről évre csökken a lelkészképzőkbe jelentkezők száma. Vallásos testületek kétségbeesetten keresnek lelkési utánpótlást. A megüresedett szószékek száma megsokszorozódik. Számítalan lelkész örült aktivitásban vagy szüntelen elmélkedéssel keresi a valóságos elhivatásnak valamiféle értelmét. Megfigyelhetjük a hivatásos lelkési szolgálatnak a halálát."

Ezt írta *Robert Strom* a lelkési szolgálatról 1984-ben, pontosan tíz évvel ezelőtt. Hogy állunk ezekkel a jóslatokkal? Valóra váltak? Nem, nem egészen. Az egyház és lelkési szolgálata nem halott. De a kivonulás a szolgálatból már több vékony szivárgásnál. Sokan a lelkési szolgálatban ijesztően elbátortalanodtak. Van, aki nem tudja, merre forduljon.

Hadd beszéljek nyíltan a mai lelkési szolgálatról. A jelen többet követel néhány kegyes és udvarias megjegyzésnél a lelkési szolgálatot illetően. Sok kollégával beszéltem s tudom, hogy mit éreznek. Sokuk nincs meggyőződve arról, hogy életük és hivatásuk valami végső értéket jelent-e azoknak az embereknek, akiknek szolgálni igyekeznek. Erősen dolgoznak, de múlnak az évek és az embereken semmi változás nem látszik. A problémák megmaradnak

és egyre leküzdhetetlenebbeknek látszanak.

Ismervén az akadályokat, amikkel mint pásztorok és lelkészek szembe kerülünk a szolgálatban és hogy ez miképpen hat reánk, mai textusom üzenete egyszerűen ez: bátorság testvér!

Hálás vagyok mindazoknak, férfiaknak és nőknek, akik ezt mondták nekem az elmúlt 40 év alatt. Ők ugyanonnan vették, ahonnan ma szől mihozzánk. A hit ezt a bátoritást magától Istentől kapja. Nem akarok érzélgős lenni, de el kell mondanom, hogy látok ma arcokat magam előtt, gyülekezetünk tagjait, régit és újat, némelyikük már nem tagja többé, hitben élők, akik sokszor segítettek nekem. Amikor csüggedtem, így szóltak hozzám: bátorság, testvér! Felülről kapták, mint Dávid, amikor így szólt Salamonhoz, fiához: „Légy bátor és erős, és kezdj hozzá, semmit ne félj és ne rettegj; mert az Úr Isten, az én Istenem veled leszen, téged el nem hagy, tőled el nem távozik, miglen elvégzed az Úr háza szolgálatának minden művét."

Bizonyára egyetértetek velem abban, hogy nekünk mint emberi lényeknek szükségünk van bátoritásra, segítségre, és hogy egy gyülekezet közösségében, ami a mi Urunknak, Jézus Krisztusnak Teste, a személyes törődés, imádság a lelkipásztorért sokat jelent. És ez az, amit éreztem és érzek a mi gyülekezetünkben. Néha kimondták, néha jelezték, néha pedig megéreztam a ki nem mondott üzenetet: bátorság, testvér!

Határozottan érzem, hogy a lelkipásztor számára nincsenek megszabott munkaórák. Ilyen a hivatásunk természete. Erről jut eszembe, hogy néhány évvel ezelőtt egy lelkész megkérdezte híveit, szerintük mennyi időt kell eltöltenie azokkal a különböző dolgokkal. Ezt az egyet a Szentlélek még nem eslekedte meg: nem adott még 32 órát a héthez. De nagyobbat tett: kapott egy embert, hogy dolgozzék vele, olyat mint én, fogfájással, korlátozott képessé-

gemmel, szüleimtől örökölt adottságaimmal, személyes és családi problémáimmal. Vajon nem ez az igazi probléma? Semmirekelő az, aki úgy állott a lelkési szolgálatba, hogy 40 órás munkahétre számított szabad weekendekkel.

A zavar és csalódottság, amit ma a szolgálatban látok, a lelkészeknek inkább abból az érzésből származik, abból a nagy erős érzésből, hogy igazában nem kellene, nincsen szükség rájuk. A társadalomban betolakodóknak tartják és saját híveik úgy néznek rájuk, mint valami ékítőményre, ami nem éppen hasznos, de jó, hogy van azért. Egyre több lelkész lesz bizonytalan, vajon egész élete és munkája számít-e valamit is. Az egyház kritikusai rámutatnak arra, hogy az egyház és szolgálata csak azzal törődik, hogy önmagát fenntartsa és nincsen igazi érdeke misszió és szolgálat iránt. Ez bizony túl gyakran igaz. Az egyház anélkül, hogy szava lenne Istentől az emberiség számára, gyakran működik mint egy társas klub, foglalatoss mindenféle politikában, intrikában, személyes irigykedésben, rágalmazásban és haszontalan mozgolódásban, ami klubbokra jellemző, hogy bizonyítsák: életben vannak. Nem tudván, mit tegyenek ebben a helyzetben, a dolgok majd csak jobbra fordulnak. Mások meg élvezik azt az érzést, hogy mindig üzemben vannak és sohase állnak le, hogy megkérdézzék maguktól, mit is vár tőlük Isten.

Ez támasztja az egészen alapvető kérdést számomra: minek vannak lelkészek a gyülekezetekben? Noha ezt a kérdést nem így fogalmazzák, a gyülekezet tagjainak mégis vannak bizonyos ideáik és óhajaik a pásztori, amiket elvárnak tőle. Kitünt, hogy átlag 82 munkaóra hetet ajánlottak. Valaki előadta, hogy ő mit várna el s ez együttvéve 200 órát tett ki, 32-vel többet, mint ami egy héten van. szolgálatot illetően. Mindenki vár valamit a lelkésztől. Néha nehéz is megtalálni az utat a különböző és

néha ellentmondó óhajok között. Mi hát a lelkipásztor feladata?

Számomra a válasz egészen nyilvánvaló: a lelkipásztor Krisztus üzenetvivője. Szent Pál ezt a korintusiak számára így foglalja össze: „Nem magunkat prédikáljuk, hanem Krisztus Jézust, az Urat, magunkat pedig mint szolgáitokat a Jézusért.” (2Kor. 4,5). Igyekeztem Krisztus üzenetvivője lenni e gyülekezet számára és ez a programom a jövőre is. E vallomással nem redukálom a lelkipásztor kötelességeit egyetlen fogalomra, hanem kiterjesztem, mert Isten üzenetvivő-jének lenni igen gazdag, eseményteljes életet és szolgálatot jelent!

40 esztendővel ezelőtt, amikor felszenteltek, nagyon alkalmatlannak

éreztem magamat az előttem feladatra. Egyik professzoromnak bátorító szavai még mindig a fülemben csengetnek: „Gondolj arra, hogy nem a saját gondolataidat prédikálsz, hanem Krisztus üzenetvivője vagy.”

Krisztus üzenetvivője tolmács. Az élő Istennek szavát kell fordítania és továbbtanítania az embernek, aki a ma örömeibe és bánataiba bonyolódott. Annak az üzenetnek a lényege, amit vasárnapról vasárnapra tolmácsolnom kell, ez: béküljete meg Istennel és béküljete meg egymással.

Befejezésül szeretnék idézni John Coburn könyvéből „Minister: man in the Middle” (Lelkész: ember a közvetítésben). Ezt írja: „A lelkész érintkezésben van egyrészt Isten

hatalmával, másrészt az emberek életével. Mivel középen van, húzzák, rángatják. De ha azért van ott, mert Isten akarja, hogy ott legyen és ő maga is ezt akarja, akkor megtudja érteni a húzkodást, rángatást. Akkor meg tud állni szolgálatában örömmel és lelkesedéssel, mert az életévé válik.”

En is ilyen közvetítő ember szeretnék maradni Istennek és az Szentléleknek kegyelméből és kölcsönös bátorításunk által: ti engem, én titeket, kiemelve és betöltve a gyülekezetnek feladatát, amelynek én is része vagyok.

Nagyon hálás vagyok a sokszor megérezett törődésért, amely e rövid mondatban nyer összefoglalt kifejezést: bátorság, testvér!

DR. VOITTO HUOTARI püspök – Nikkeli– Finnország:

Áttekintés a finn evangélikus egyház életéről

Az egyház a társadalomban

A társadalmi rendszer ugyan nem változott Finnországban, mégis nagy változások történtek társadalmunkon belül. Nehezen helyzetben van a gazdaság, áttértünk a „fogvasztori ünnep”-ről a „pangás”-ra, és estiesen ért el a munkanélküliség száma. Az európai egyesülés, valamint az országszerte változások Finnországban is tükröződnek. Széleskörű eszmecsere bontakozott ki a társadalmi értékekről. Változás tapasztalható a finnek életformájában, különösen a fiatalok alapszemléletében és magatartásában. Ezek az egyház életén is meglatognak.

A finnek 87%-a (4,3 millió) az evangélikus egyház tagja. Kívülről nézve az egyháznak szilárd helyzete. Az összes megszületett gyermek 92%-át konfirmálják, a házasságkötések 82%-a az egyházban történik és az elhunytak 96%-a keresztény temetésben részesül. Bizonyos élethelyzetekben időszerűvé válik az egyház, amikor igénylik eligazító tanítást még azok is, akik egyébként nem élnek gyülekezeti közösségben. Sokan megőrizték hitüket a magánéletben, de nem vesznek részt az egyház életében. Általában hasonló tendencia tapasztalható más nyugat-európai országokban is. A püspöki konferencia támogatásával már az 1980-as évek második felében elindult egy törekvés, amelynek célja a gyülekezeti életnek az évtizedi szükségleteihez és a változó életformához igazítása. A megújítási törekvések általános mottója: „Egyház 2000”. Az Egyház 2000-folyamatnak három külön-

sen fontos alaptörekvése van: a lelki megújulás támogatása, a felelős életforma erősítése és a gyülekezeti reformok megvalósítása.

Lelki élet

Egyházunk új bibliafordítást kapott, amit 1992 adventjén vettünk használatba. A fordítási munka 1973-ban kezdődött. A cél a Biblia jobban érthető, modern nyelvű fordítása volt. Minden tekintetben jó és az előzőnél jobban érthető Bibliát kaptunk.

1992-ben volt a Biblia ünnepi éve, egyrészt az új fordítás elkészülte, másrészt az első teljes finn nyelvű Biblia megszületésének 350 éves évfordulója miatt. A gyülekezetekben szép számmal voltak Biblia-rendezvények, amelyeken különböző módokon ismerkedtek az új Bibliával.

A Családi imakönyv az Egyház 2000 program keretében 1991-ben készült el. Ez az imádságra nevelést szolgálja a gyülekezetekben. A szülők 70%-a tanítja a gyerekeket esti imádságra. A könyv célja az esti imádság és a családi áhitat hagyományának erősítése. A Családi imakönyv meglepően nagy népszerűsége telt szert, ezt mutatja, hogy a gyülekezetekben 670 000 példányt igényeltek belőle, vagyis minden harmadik családhoz eljutott.

1987 óta használjuk egyházunk új énekeskönyvét. Következő célunk az Agenda megújítása. A zsinat által felállított bizottság most tette közzé az istentiszteleti reform első tervezetét. A liturgiát a nyugati kereszténység hagyományai alapján kívánják gazdagítani. Változatosabb lesz az istentisztelet, inkább előtérbe

kerülnek a bibliai szövegek, sokszínűbbé válik az imádságtanyag és csaknem minden istentiszteletbe be kívánják építeni az úrvacsorát.

A vasárnapi istentiszteleteken az egyháztagok, 2,4%-a vesz részt. Az egyéb heti alkalmakon háromszor ennyi felnőtt van jelen. Ezenkívül a gyülekezeti napközi otthonokban a 4-6 évesek több mint felével foglalkoznak és a többi gyermek- és ifjúsági munkaágban is sok a résztvevő.

Csekély fogyatkozás mutatkozik az istentiszteleti részvételben, ugyanakkor jelentősen emelkedett a különleges istentiszteletek létszáma, pl. a konfirmáció, iskolai, stb. A Tamás-mise néhány városi gyülekezetben vasárnap este rendezett újszerű istentiszteleti forma. Ezen modern vallásos zenét alkalmaznak, koncentrálnak az imádságra, a betegekért való közbenjáró imádságra is és új rend szerint élnek az úrvacsorával. Nagyon gyorsan népszerűvé vált a Tamás-mise és nagyon sok fiatal és középkorú résztvevője van.

A lelki élet erősítését szolgálja az is, hogy a lelkész kar egyre több figyelmet fordított az utóbbi években a kazuális szolgálatokra. Szokássá lett, hogy a lelkész előzetes beszélgetést folytat a kereszttelen-dő gyermek szülei, a házassalándókkal és az elhunyt hozzátartozóival, gyakran felkeresi őket az otthonaikban.

Felelős életforma

Finnországban eszmecserek folynak különböző életterületeken az értékekről és igénylik az egyház részvételét ezekben. A szociális kérdésekkel kapcsolatos

egyházi megnyilatkozásokat a szokásosnál jobban akceptálják. Kikérték az egyház véleményét többek között az iskolázási és nevelési értékekről, a munka világának értékeiről és az ökológia kérdéseiben. Európa egyesülésével kapcsolatban nem kíván nyilatkozni az egyház, noha éppen erről nagyon sok szó esik manapság. Természetesen hangsúlyozzuk, hogy a közös Európának keresztyén alapja van és hogy Európa az Atlanti óceántól az Uralig terjed és azt is, hogy az új Európa létrehozásakor nem szabad megfeledkezni Afrika és Ázsia nyomorgó tömegeiről.

Bár hazánk jóléte még mindig magas szinten van, azért a munkanélküliség sok finn életében érezteti a hatását mind anyagi, mind lelki. A gyülekezetek diakóniai munkáját állandóan fejlesztettük és kerestük azokat, akik most nagyon rászorulnak.

Újra időszerű országunkban a családi és szexuális élet kérdése. Általános a házasságon kívüli együttélés és megkönynyítették a válást. Idén a legújabb vitatéma az egyház viszonyulása a homoszexuálisokhoz.

Gyülekezeti reform

Egyházunkban 600 gyülekezet és 8 egyházkerület van. Létszámát tekintve, sok a nagy gyülekezet. Ezeket sok ember személytelennek, bürokratikusnak és nehezen megközelíthetőnek érzi. Az Egyház 2000 program egyik célja olyan működő kisebb egységek létrehozása a gyülekezeteken belül, amelyeket az egyének közelínek és személyesnek érznek.

Az adóztatási jog segítségével a gyülekezeteknek jó anyagi lehetőségük volt működésük kiépítésére. Ebből következően az egyháznak több, mint 18 000 munkása van, ezeknek mindössze 8%-a lelkes. A többi kántor, diakóniai munkás, ifjúsági vezető, óvodai gyermekmunkás, missziói és vasárnapi iskolai titkár, valamint ingatlan- és temetőkezelő, vagy irodai alkalmazott. Ezeken túl az egyháznak speciális feladatokra, úgymint családi tanácsadás, kórházi lelkipozíció is van néhány száz munkása. A gyülekezeti munka nagyon fejlett speciális munkákra oszlik, mint pl. az ifjúsági munka, misszió, diakónia, egyházi zene.

Megindult egyházunkban az eszmecsere az egyházi hivatalról. Javasolták, hogy az egyházi hivatali tevékenység hármas felépítésűnek: püspök – lelkész – diakónus, ahogyan az ógyházi időkben volt. Az ifjúsági vezetőket és a kántorokat is a diakónusok közé sorolnák a jelenlegi diakónusok és diakonisszák mellett.

A gazdasági pangás miatt több gyülekezet nehéz anyagi helyzetbe került. Csökkenteni kénytelenek a gyülekezeti munkások számát, ami természetesen

nagyon nehéz dolog. Többek között húsz munkanélküli lelkész is van hazánkban. Kevés az építkezés, de a gyülekezeteknek nagyon jó, korábban épült multifunkcionális épületeik vannak. A gyülekezetek anyagi nehézségei miatt igyekeznek egyre több önkéntes munkást bevonni. Az egyháznak egyébként is szüksége van a laikusok aktivitásának újraélesztésére, hogy megőrizze az elevenességét és működőképességét.

Az egyház és az állam

Az egyház és az állam kapcsolata továbbra is eléggé biztos alapon nyugszik. Az evangélikus és az ortodox egyház közjogi státust élvez, noha nem államegyházak, hanem népegyházak. Minden iskolában folyik evangélikus hitoktatás. Az egyházi adót az általános adóval együtt szedik be.

Az egyház és az állam viszonyában beállott változást mutatja az egyházi törvény teljes megújítása, ez év elején. A régi egyházi törvényt három részre osztották: egyházi törvény, egyházi rend és egyházi választási rendszer. Az új egyházi törvény csak az egyház és az állam ill. társadalom közötti kapcsolatokról rendelkezik. Ennek a tartalmáról továbbra is a zsinat határoz, mely határozatokat a parlament erősíti meg. Az egyházi rend szabályozza az egyház működésével és irányításával kapcsolatos feladatokat, az egyházi választási rend pedig az egyházi választásokról rendelkezik. Az egyházi rend és a választási rend kérdéseiben egyedül a zsinat határoz és szükség szerint saját hatáskörében változtatásokat eszközölhat. Ez az újítás bővíti az egyház függetlenségét a belső működéssel kapcsolatos dolgokban, egyértelműbbé teszi az egyház és az állam kapcsolatát és nagyobb rugalmasságot biztosít az egyház belső ügyeit érintő döntésekhez. Továbbra is részben az állam tartja fenn a dómkáptalanokat. Arról folyik most a párbeszéd, átadja-e ezt az állam teljesen az egyháznak. A gyülekezetek végezték eddig az általános lakosságnylvántartást, most viszont vannak tervek, amelyek szerint az állam teljesen átveszi a nyilvántartást.

Mindent egybevetve, a finn evangélikus egyház helyzete jelen pillanatban szilárdnak mondható. A finnek felfogásában, értékrendjében és életmódjában állandó változások folynak. Emiatt állandóan napirenden levő kérdés az evangélikus hit szerepe a finnek életében. Ha az egyház erőteljes és eleven lelki életet él, bizonyára megtalálja a megfelelő helyét a jövőben is a társadalomban.

Szálljatok ki a kocsiból! Először Svédországban, majd Amerikában, később Németországban is olvastam útműtén, erdő közelében ezt a feliratot. Futásra, kocogásra, „joggíngra” biztatta az elkényelmesedő autóst. – Gyakran eszembe jut, nem egészségügyi jótanácsként. A motorizáció híve vagyok, de észrevettem, hogy a kocsiban mikroklima alakul ki. Nem hallja a vezető a járókelő, a villamoson, autón, buszon, Metróon, Héven utazó hangját, véleményét. Miniszterek, püspökök, lelkészek szálljatok ki néha a kocsiból... –

Funkcióhalmaz. Önkormányzati vezető lehet-e országgyűlési képviselő? Nem az: összeférhetetlenség igazat, hanem a most tanult új fogalom: „funkcióhalmaz”. Minden közéleti ember kísértése: még egy-két funkciót elbír. Nem anyagi csupán. Energiakérdés, felelősségkérdés, egyszerű emberek elhagyásának kérdése. Ki tud egyszerre 3-4 lovat megülni? Hány zsonglőr van társadalmunkban, egyházunkban?

Animum debes mutare – non coelum. Bizony a lelkiséget nehezebb megváltoztatni, mint a fölöttünk levő égboltot, a körülöttünk levő atmoszférát. Pedig elengedhetetlenül szükséges.

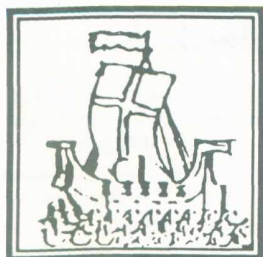
Elegem van a nyári vendégjárásból – panaszkodik egy kollega. Megszálltak a külföldiek. Minden névjegyet, meghívómat komolyan vették. S kitűnően érzik magukat. Megígérték: visszajönnek. A vendéglátás ősi keresztyén gyakorlat (Róm 12,13!), az első évszázadok keresztyén expanziójának titka. *Hol a határ?* Öröm sok emberrel találkozni, vendéget fogadni, új világot megismerni, csak úgy, mint utazni új testvérekkel találkozás reményében, de túlszűfolt Balatonpart, külföldi kórusok inváziója, ifjúsági csoportok bejelentkezése, vagy bejelentés nélküli megjelenése nem rontja-e a minőséget? Testvéreket „angyalokat”- vagy a „magyaros”- az „evangélikus” vendégszeretettel visszaélők tömegét látjuk-e otthonunkban, gyülekezetünkben? Vagy még üzleteléshez is kedvet kapunk?

Olvassni jó, ha nem kötelező. Legidősebb unokám nem szereti a kötelező olvasmányokat. Hátmég, ha nyárra is felad ilyet a gimnáziumi tanár... De lelkésznek olvasni kötelező – ha nem akarja, hogy kiürüljön a „kamra” – ahonnan már sem „öt, sem újat” nem lehet előhozni. „Aki 2-3 órát naponta nem olvas teológiát, egy idő múlva már nem is marad teológus” tanította egykor rendszeres professzorunk Sopronban... én még olvasok, nem hiszek a postgutenbergi korban, de alig-alig merek erről beszélni kollégákkal. Kötelező? Nem! Szükséges!

Katarzis vagy sokk. A klasszikus könyvek, szindarabok katarzist munkálnak – a krimi, sci-fi, horror film sokkot okoz. A sokk bénít, betegség tesz, a rendszeres sokkhatás torzíja egyéniségünket. A jó predikáció sem sokkol, de mindig katarzist jelenthet...

Fordította: Baranyai Tamás

H.K.

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

Egyházi világhíradó

1994 június-július

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

Afrikai főtítkár a Világszövetség elén:

Az év legfontosabb eseménye a Lutheránus Világszövetségben kétsegtelenül az osloei egyetem teológiai karára visszatérő *dr. Gunnar Stålsett* főtítkár utódjának megválasztása volt. A Világszövetség Tanácsának zárt ülése június 22-én, a jelölőbizottság meghallgatása után, csaknem teljes egyhangúsággal *dr. Ishmael Noko* zimbabwei lelkesztológust (50), a LVSZ Misszió és Fejlődés Osztálya igazgatóját, választotta meg a genfi LVSZ-központ új vezetőjének.

Dr. Noko a Világszövetség hetedik főtítkára, az első főtítkár az ún. „harmadik világból”. Lelkeszesaládból származik. Teológiai tanulmányait Délafrikában és Kambodában végezte, Quebecben doktorált a „fekete teológia” témaköréből. Először a botswanai egyetem teológiai karán volt professzor, majd a kar dékánja. Genfi meghívását 1982-ben kapta és 1987 óta az említett Osztály igazgatója. Új hivatalt november elején veszi át. Megválasztása után rövid beszédben megköszönte a bizalmat, mely megtisztelő a Dél egyházai számára. Együttal elkötelezte magát a többi egyházzal való ökumenikus együttműködésre és

Az idei nyár fontos határkö az evangélikus világcsalád életében. Csaknem egy évtizedes, fáradhatatlan szolgálat után *Gunnar Stålsett* főtítkár megvált a Lutheránus Világszövetség genfi központjának vezetésétől.

Kétségtelen: a norvég teológus-főtítkár – nagy elődök után – vezetésével új arculatot, jellegzetes karaktert adott az ötvenhat milliós világsszervezetnek. Teológiaiailag is: mind az evangélikus egység és önértelmezés, mind az ökumenikus közösség, nyitottság vonatkozásában a bibliai „koinonia” gazdag jelentését és főleg annak gyakorlati konzekvenciáit állította világviszonylatban is előtérbe. De szervezetiileg is: a Világszövetség felépítésében, szervezeti struktúráiban – igaz, kemény viták közben – új szervezeti modellt juttatott sikerre. A tradicionális, nagy európai és északamerikai egyházak döntő túlsúlya helyett ez az új struktúra sokkal nagyobb szerepet juttatott mind a Tanácsban, mind a LVSZ bizottságaiban és életében a gyengébb kisebbségi egyházaknak és a „harmadik világ” szegény és gondokkal küzdő egyházainak. Ezért kellett az utóbbi években a nagy egyházakból jövő, annyi kritikával megküdenie.

Nem véletlen tehát, hogy most – legelőször a LVSZ életében, hat neves északamerikai és európai főtítkár után – csaknem teljes egyhangúsággal, első ízben választott meg a Tanács egy munkában bevált, megbecsült fekete afrikai teológust a LVSZ legfőbb vezetői tisztségébe. *Ishmael Noko* főtítkár (Zimbabwe) világos prioritásokkal, rendezett anyagi helyzetben vezeti majd tovább a genfi munkatársi gárdával a Világszövetség 119 tag egyházát a harmadik keresztény évezred felé. Ehhez kérjük reá és a Világszövetségre az Egyház Urának kegyelmét és áldását.

(A híryanag lezárása: július 15.)

a nélkülöző, szegény egyházak és az emberi jogok ügye iránt, elsősorban az afrikai kontinensen.

A Tanács és a Genfben összegyűlt egyházi vezetők ünnepélyes búcsújaesőán mondtak köszönetet *Gunnar Stålsett* távozó főtítkárnak világszerte megbecsült,

csaknem egy évtizedes vezető szolgálatáért. Széleskörű teológiai tudása és világos lutheri-reformatori irányvonala, elismert ökumenikus nyitottsága és diplomáciai közvetítő képessége általános elismerést szereztek neki a 60 milliós evangélikusság nagy családjában és az egész

ökumenében, – ezt hangsúlyozták búcsúzó szavaikban *Gottfried Brakemeier*, a LVSZ elnöke, és *Konrad Raiser*, az Egyházak Világtanácsa evangélikus főtítkára.

Evangélikus egyházi vezetők tanácskozása

A főtítkár-választást megelőzően és első alkalommal a Világszövetség történetében, a 114 tag egyház vezetői kaptak meghívást Genfbe, június 18-20. között. A rendkívüli tanácskozást *Gunnar Weman* uppsalai érsek és *Gottfried Brakemeier* brazil egyházi elnök, a LVSZ elnöke, istentiszteleti szolgálata nyitott meg az ökumenikus kápolnában.

A tanácskozást megnyitó beszédében *Gunnar Stålsett* főtítkár először a bibliai „koinonia” teológiai jelentéséről szolt mind evangélikus, mind ökumenikus, mind az egész embervilágra vonatkozó dogmatikai és etikai, hitbeli és gyakorlati következményei vonatkozásában. Többek közt részletebben utalt az 1984-es budapesti evangélikus világgyűlés nagy jelentőségére, ahol a LVSZ tag egyházai először mondták ki határozatban az elengedhetetlen szöszék- és úrvacsorai közösséget egymás között (amit az 1990-ben tartott curitibai világgyűlés vett föl a LVSZ alkotmányába).

Részletesen foglalkozott a biblia „koinonia”-egyház-fogalom szükségszerű konzekvenciáival mind az evangélikus világcsalád szűkebb, mind a világ egyházainak tágabb, ökumenikus közösségében. Majd konkrét módon a Krisztussal és egymással való koinonia-közösség etikai posztulátumait tekintette át, többek között a női lelkesítő ordináció kérdését és általában a nők helyzetét az egyházban és a társadalomban, mai világunkban. „A közösség- (ünk) előtt álló agenda ez: az egyház apostoli eleven-ségének helyreállítása és arra vonatkozó szavahihe-tőségének visszanyerése, hogy valóban a szabadság és a kiengesztelés eszköze lehessen” – fejezte be mélyreható teológiai-etikai elemzését az egyház koinoniájának mai értel-méről.

Az ezután következő előadások fő témái: a Világszövetség előtt álló fő prioritások (Christine Grumm főtitkárhelyettes, USA); a nők helyzete az egyházak vezető testületei-ben (Parmata Ishaya, Nigéria); a gyülekezetek mint a bűnbocsánat és a gyógyulás igazi helyei (Anna-Maria Wiesche diakonissza, Bajorország) és az egyházak egymást segítő, erősítő közösségé-nek fokozása (Kleopas Dumeni namibiai és Julius Paul malaysiai püspök). Jelen volt a tanácskozáson mindhárom evangélikus püspök (Németország, USA, Skandinávia). Közülük Maria Jepsen (Hamburg) főleg a fiatalok és a társadalom peremére kerültek iránti nagyobb szolidaritásra hívta föl az egyházi vezetőket. Soritua Nababan indonéz püspök végül felvetette, a Világ-szövetség önértelmezésé-ben végbement teológiai átalakulás következménye-

ként, a Lutheránus Világ-szövetség elnevezésének esetleges megváltoztatása kérdését.

Az eleven plenáris vitá-kat követően bemutatkoztak a következő világgyűlést vendégül látó négy kis tag-egyház (Hong-Kong) képviselői (149 gyülekezet, 33 ezer egyháztaggal). Kifejez-ték köszönetüket, hogy a nagy evangélikus világcsa-lád elfogadta meghívásukat és 1997 júliusában, a Kíná-val való egyesülés kritikus időszakában, éppen ezekben a kis egyházakban tartja legelső ázsiai nagygyűlését.

A Világszövetség Tanácsának ülése

Június 21-28. között, ezt követően tartotta meg éven-kénti ülését a genfi ökume-nikus centrumban a Világ-szövetség vezető testülete. Az elnöki megnyitó (Gott-fried Brakemeier) után Stäl-sett főtitkár terjesztette elő utolsó főtitkári jelentését. Áttekintést adott a Világszö-vetség alapvető mai kérdése-iről és beszámolt az elmúlt évben végzett munkáról. Jelentésének főbb pontjai a következők voltak: 1. A vallások és az egyház: keres-nünk kell a párbeszédet a többi világvallással, elsősor-ban közös szolgálati leheto-ségeinket az emberiséget fenyegető, mai veszélyek között. 2. A nők lelkesítő szolgálata: folytatnunk kell a türelmes dialógust a Vati-kánnal, bár a legutóbbi kategórikus pápai elutasítás „aggodalomra ad okot”. 3. Összefogás egyházaink között és a Világsegély Osztály segítő aktivitásának fokozása a növekvő inség miatt a világ számos részé-ben és a természeti kataszt-rófák-okozta szenvedések között. 4. Tagegyházak belső konfliktusai: közös fele-lősségünk a néhány tag-egyházban kiborított ve-zetési krízis iránt (Indonézia, Fülöp-szigetek, Pápuaföld). 5. Kisebbségi egyházak: úgy érzik, hogy a nagy testvér-egyházak igen sokszor megfélemlenek róluk, min-

dennapi küzdelmükben az életért és jövőért. Ezért a kis egyházaknak elsőbbséget kell kapniuk, az új struktúra miatt is, a Világszövetség munkatervében.

Meghallgatta és megvi-tatta a Tanács a LVSZ-bizottságok jelentéseit a múlt évben végzett teológiai és gyakorlati munkáról, további terveikről. A LVSZ kommunikációs irodája szeptembertől új munkaág-gal gazdagodik: megindul az *Ecumenical New International* (ENI – Nem-zetközi Ökumenikus Hírek) közös sajtószolgálat, az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus és Református Világszövetség és az Euró-pai Egyházak Konferenciája részvételével.

A Világszövetség pénz-ügyi helyzete jelentősen javult. A LVSZ bevételei fennállása óta az elmúlt évben voltak a legnagyobbak, és kiadásai sem halad-ták meg az előirányzatot. A 115,4 millió dollárt kitevő összes bevételből 83,3 millió dollár jutott a Világsegély Osztály különböző segély-programjaira, világméretű segélyakciókra és fejlesztési támogatásokra. A genfi stáb létszáma a legutóbbiak évek-ben csaknem egyharmadával csökkent. A genfi LVSZ-központ nemzetközi munka-társainak száma most 97, a világ 25 országából. A LVSZ segélyszervezetének ezenkívül még 94 nemzet-társra van a világ minden részében. A Tanács döntése alapján a Világszövetség 1997-es jubileumi világgyű-lésének főtémája ez lesz: „In Christ – Called to Witness” (Krisztusban bizonyágté-telre hivatunk el). A részle-tes program kidolgozására 14 tagú nemzetközi bizottság kapott megbízást.

Határozatok születtek többek között a „család nemzetközi évéről”, Ruanda megsegítéséről, Délafrikáról, a Közel-Keletről, az ENSZ 50 éves évfordulójáról és „a bennszülött népek nemzet-közi évtizedéről”.

Öt új tagegyház felvéte-lével – Indonéziából, Thai-földről, Nicaraguából és Oroszországi északi körzeté-ből (26 finn eredetű gyüle-kezet), valamint Ausztráliá-ból – 119-re nőtt a tagegyhá-zak létszáma. Különösen jelentős közülük az *Ausztrá-liai Evangélikus Egyháznak* társult tagegyházként való csatlakozása. Ez az erősen konfesszionalista egyház 560 gyülekezettel és 119 ezer hívővel már két évtized óta fenntartásokkal küzdött a csatlakozással kapcsolatban, amíg most ez a jelentős fordulat végbement.

Fontos tisztségek betöl-tése is megtörtént. A Világ-segély Osztály új igazgató-jává Rudolf Hinz német egyházfőtanácsost, a *Sze-mélyzeti Iroda* új vezetőjévé pedig Gertrude Livermois asszonyt hívták meg. A dialógus-bizottságok között az újraválasztott *Evangélikus Római Katolikus Bizottság* evangélikus társelnökéül pedig dr. Harmati Béla püspököt hívta meg a LVSZ Tanács

lwi d e – epd – ev inf

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

A világ egyházaiban, sőt más világvallások körében is heves viták folynak az *Egye-sült Nemzetek népesedési világpolitikája* és a születés-szabályozás előírásai körül. Az ENSZ szeptemberben, Kairóban tartja a népesedési világkonferenciát, melyen a világ államainak az emberi-ség rohamos növekedése szabályozásáról kell majd határozatokat hoznia.

A Vatikán már jóelőre határozottan szembefordult minden olyan tervvel, amely a kötelező, törvényben előírt, mesterséges születés-szabályozás elrendelését követeli. A *Német Protes-táns Egyház (EKD)* júniusi tanulmányi dokumentuma szerint „az adminisztratív – technokrata előírások helyett” a világ népességének rohamos növekedése csak úgy szabályozható, ha ezt felvilágosítás, nevelés, az

egészségügy fejlesztése és igazságosabb társadalmi és világrend útján kívánjuk elérni. A német egyházi dokumentum szerint tarthatatlan az a helyzet, amelyben a világ lakosságának 15 százaléka fogyasztja el a világ anyagi termékeinek és erőforrásainak mintegy 80 százalékát.

epd – ev inf, LM 4/6 11.1p.

*

Visszatért az Egyházak Világtanácsa tagegyházai sorába *Schaumburg-Lippe*, a legkisebb evangélikus tartományi egyház Németországban. A kis egyház az EVI antirasszizmus programjával kapcsolatban szüneteltette tagságát 1978 óta az ökumenikus egyházszervezetben.

lwi d

VATIKÁN

A pápa május végén közzétett „apostoli levele” a világ püspökeihez, melyben a nők pappá szentelésének elutasítását „végeleges döntésnek” jelenti ki, ellentmondást váltott ki más egyházak részéről, sőt még egyes római katolikus szervezetekben is.

A *Lutheránus Világszövetség* részéről Gunnar Stalsett főtitkár nemesak a levél tartalmát, hanem annak hangját is kritizálta. Az *Egyházak Világtanácsa* nevében Konrad Raiser főtitkár sajnálkozását fejezte ki az üzenet „kategórikus hangja” miatt, amely még nehezebbé teszi a dialógust más egyházak részéről a római katolikus egyházzal. Kritikus hangon nyilatkoztak a pápa leveléről egyes német katolikus, laikus és női szervezetek vezetői is. *George Carey* érsek, az anglikán világgözcsofégy feje, azzal utasította el a pápa érvelését, hogy a pap „nem Jézus férfivoltát, hanem Jézus ember-voltát” jeleníti meg az istentiszteletben. A pápai levél – jelentette ki – megkérdőjelezi a két egyház közötti további dialógus lehetőségét ebben a kérdésben.

lwi – epd-ev inf

A Vatikánban tartott jú-niusi találkozásokon a világ kardinálisai elsősorban a közeledő kétezer éves jubileum megünneplésének terveit vitatták meg. *Francis Arinze* nigériai bíboros nyilatkozata szerint a sok javaslat közt előtérbe került a bűnbánat-tartás és az adósság-elengedés gondolata, az utóbbi főleg az adósságoktól gyötört, szegény országok bíborosai részéről. Egyes résztvevők véleménye szerint bűnbánatot kellene tartani az egyház részéről az elmúlt kétezer évben történt mulasztások miatt is. Mások véleménye szerint viszont ennek a lelkiismeret-vizsgálatnak elsősorban a jelenkorra kellene korlátozódnia.

epd – ev inf

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Az EEK új Központi Bizottsága május 24-31. között, a Genf melletti Bosseyben, tartotta évi ülését. *John Arnold* anglikán dékán, az EEK elnöke, elsősorban a II. Európai Egyházi Nagygyűlés terveiről számolt be, amelyen az európai római katolikus püspöki konferenciák (CCEE) legfőbb képviselői is részt vennének. *Jean Fischer* főtitkár kifejezte az európai egyházak örömét a két súlyos nemzetközi problémára: Délafrika és a Közel-Kelet, reményteljes alakulása fölött.

Egynapos külön tanácskozást tartottak nagyszámú meghívott vendéggel a genfi ökumenikus centrumban. Ezen az „Európa-napon” neves előadók szölkak, valamint munkacsoportok vitatták meg a három legsúlyosabb problémát az egységes Európa felé vezető úton: az erkölcsi értékek krízisé, a nacionalizmus veszélyeit és a tömeges munkanélküliség válság súlyos gondjait Európa országaiban.

A vezetőségi ülés megvitatta emellett Európa ökumenikus szervezetének súlyos anyagi gondjait, főleg a

közép- és keleteurópai tag-egyházak nehéz anyagi helyzete miatt. Végül öt új tag-egyházat vettek föl: a Szentpétervár körzetében és Karéliában élő, finn telepe-sektől származó Ingriai Evangélikus Egyházat, a volt Szovjetunió Baptista Egyházszövetségének megszűn-tével önállóvá lett FAK, a Baltikum és Georgia Baptis-ta Egyházszövetségeit, a franciaországi Baptista Egyházszövetséget és az új Szovjetunió (dán, norvég, svéd, finn, észt és FÁK) Metodista Egyházszövetsé- get. Ezzel az EEK tagegyhá-zainak száma 118-ra nőtt.

CEC News

NÉMETORSZÁG

A reformáció egyházzai egész Németországban meg- emlékeztek a *Barmeni Hitvallás 60 éves jubileumáról*. Ez a „Teológiai Nyilatkozat” hat magvas tételével a Hitvalló Egyház nyilvános protestálása volt a nemzeti- szocialista diktatúra és a „Német Keresztyének” sú- lyos tévtanai ellen. Barmen alapítója ez volt: „Jézus Krisztus Isten egyedüli igé- je”. Nincsenek más „kinyi- latkoztatások a történelem- ben”.

És nincsen egyetlen olyan életterület sem, amely- ben nem Jézus Krisztusnak, hanem más földi hatalmak- nak kellene engedelmesked- nünk! A később „XX. szá- zadi új hitvallásnak” tekin- tett Barmeni Nyilatkozat fő előkészítői az evangélikus *Ilans Asmussen*, a reformá- tus *Karl Barth* és az evan- gélikus *Thomas Breit* vol- tak 1934 májusában, Hitler hatalomra kerülése után.

epd – ev inf

*

Folytatódik a vita Német- országban a „templomi asyllum” kérdése körül. Az év elején megszigorították a külföldről idemenekültek befogadását az országba; ezért jórésztük rövid úton kiutasítják és rendőri úton visszatoloncolják hazájukba. Az elmúlt hónapokban már

több mint kétezer kiutasított külföldi egyén és család keresett menedéket templo- mokban a rendőri kitolonco- lás ellen.

Az állami törvények nem ismernek olyan lehetőséget, hogy bármelyik egyház templomai menedéket ad- hatnának a hivatalosan ki- utasítottaknak, de eddig az állami hatóságok is óvakod- tak attól, hogy menekülteket, öregeket, nőket és gyerme- keket az oltár mellől hurcol- janak el. Az „asyllum” körül heves viták folynak a német társadalomban.

Klaus Engelhardt püs- pök, a Német Protestáns Egyház (EKD) tanácsának elnöke, határozottan kiállt az egyház joga mellett a hozzá menekülők megvédelmé- sére. Együttal figyelmeztetett a „szakadás” veszélyére az egyház és az állam között, ha az állam megtagadná az egyház jogát arra, hogy emberséges megoldások keresésére és állami eljárá- sok felülvizsgálatára hívja föl az államot. Hogy a „templom védelme” adott esetekben valóban hatásos védelmet jelenthet, azt iga- zolja, hogy a templomba menekültek ügyének felü- vizsgálata az állami hatósá- gok részéről eddig az esetek 80 százalékában a menekül- tek tartózkodási enge- délyének meghosszabbításá- val vagy letelepítésükkel végződött.

Hasonló problémák vannak az egyházaknak az állammal az „asyllum” kér- désében az USA-ban, Svájce- ban, Norvégiában és más országokban is.

LM 94/6 – epd – ev inf

*

Az egyesülés óta a volt NDK-tartományokban erő- sen visszaesett a *teológiai studiumra jelentkezők szá- ma*. A greifswaldi egyete- men például tíz évvel ezelőtt 15, tavaly már csak 10 új hallgató kérte fólvételt a teológiai karra. A jénai egyetemen a teológiai stu- diumra jelentkezők száma még 24 volt, legújabbán már csak 11. Lipcsében, ahol hat

éve még 324 teológus tanult, ma már csak 244 a teológusok létszáma. A visszaesést sokan arra vezetik vissza, hogy az „új tartományokban” a fiatalok előtt megnevekedett a felvételi lehetőség más tudomány-szakokra is az egyetemeken, míg azelőtt az NDK-ban sok fiatal előtt egyedül a teológiai studiumra volt lehetőség.

epd - ev inf

*

A németországi *Ókato-likus Egyház*, amely a pápai csalatkozhatalanság dogmája miatt vált ki a múlt század végén a római katolikus egyházból, májusi zsinatán nagy többséggel *elfogadta a nők pappá szentelése lehetőségét* a jövőben. *Sigisbert Kraft* német ókatolikus püspök nyilatkozata szerint a mai teológiai kutatás igazolta, hogy a nők pappászentelésének tilalma nem dogmatikai, hanem egyházfégyelmi kérdés és sem bibliai, sem történeti érvekkel nem utasítható el.

lwi d

NAGYBRITANNIA

Június 6-án nemesak a nyugati szövetséges hadseregek partraszállása 50 éves évfordulójáról emlékeztek meg a szigetországban, hanem egyházi körökben a *Keresztén Ifjak Egyesülete* (KIE, angol rövidítése YMCA) 150 évvel ezelőtt ugyanezen a napon történt megalakulásáról is. Harmine millió tagjával 118 országba ma ez a világ legnagyobb ifjúsági szervezete. Londonban alapította 1844-ben a 23 éves *George Williams*, aki akkor kereskedősegéd volt egy textilcégnél. A vállalat 11 más fiatal alkalmazottjával együtt arra kötelezték el magukat: „Jézus Krisztust Istennek és Megváltójuknak vallják és tanítványai lesznek hitükben és életfolytatásukban”. Ez a kis mustármag hatalmas fává nőtt: először csak a kétmillió akkori világvárosban, majd más városokban és a világ országaiban is. A KIE programjában a Biblia megismerése

mellett helyet kapott a sport, a zene, az önképzés és az utazás is. Tagjait minden egyházból hívta és befogadta. Később a keresztyén fiatal nők hasonló szervezete is megalakult (YWCA). *George Williams* később az egész textilvállalat vezetőjévé és milliommossá lett. *Viktória királynő* lovaggá avatta és halála után a Szent Pál katedrálisban (Londonban) kapott díszsír helyet. Július elején többek között ifjúsági keresztyén világtalálkozóval emlékeztek meg Angliában a 150 éves évfordulóról.

epd - ev inf

ÉSZTORSZÁG

Új érseket választott az Észti Evangélikus Egyház. *Jaana Kiivit* (54) lelkész és teológiai professzor személyében, *Kuno Paitula* érsek utódaként. Az új érsek *Jaana Kiivit* korábbi érsek fia, aki ismert és megbecsült vezetője volt a század közepén észti testvéregyházunknak.

lwi de

OROSZORSZÁG

A Szovjetunió felbomlása óta az ott élő egyházak is eltávolodtak egymástól – állapította meg *II. Alexy* pátriárka június végén, az orosz fővárosban tartott nagy ökumenikus tanácskozáson. Ezen a Független Államok Közösségének területén élő ortodox, római katolikus és protestáns egyházak 150 vezetője találkozott azzal a céllal, hogy erősítsék az együttműködést és megszüntessék az újabban kialakult, éles feszültségeket az egyházak között. Az ökumenikus konferencia zárófelhívása az egyházak mellett a FÁK országaihoz is fordult, hogy vessenek véget minden vérontásnak, és a köztük kialakult konfliktusokat tárgyalások útján, békésen oldják meg. Felhívott a zárónyilatkozat a fokozott dialógusra a keresztyén egyházak és a többi vallások között is, elsősorban az iszlám vallás követőivel, a FÁK ázsiai országaiban.

epd - ev inf

TÖRÖKORSZÁG

A hírügynökségek tudósítottak arról, hogy *időzített bombákat* tettek ártalmatlanná Konstantinápolyban, az Ortodox Ökumenikus Patriarchátus székhelyén. Az Európai Egyházak Konferenciája kifejezte tagegyházai szolidaritását és azt a reményét, hogy a török kormány megvédi a szélsőségesek merényleitől az ősi keresztyén központot és a hívőket.

cec new

RUANDA

Az Egyházak Világtanácsa főljánlotta békeközvetítő jószoalatait és segélynyújtását a borzalmas vérontással, milliók menekülésével és százezrek halálával járó ruandai polgárháborúban. Az egyházi világszervezetek genfi, pünkösdi fölhívása nyomán emellett igen széleskörű nemzetközi segélyakciók indultak el a menekülők, betegek és éhezők támogatására, együtt az államok segélyakcióival. A Lutheránus Világszövetség például Nairobiban, Kenyában tart fenn hatalmas segélyközpontot és innen légi úton juttatja el az életek ezreit mentő segélyszállítmányokat Ruanda területeire.

lwi - epd-ev inf

INDONÉZIA

A Szumátra szigetén, a milliós Evangélikus Tobabatak Egyházban 1992 végén kitört súlyos belső egyházi konfliktus mindmáig megoldatlan. Akkor egy katonaságtól támogatott és törvényellenesen összehívott zsinat eltávolította az egyház éléről az ökumenikus is közzismert, számos ökumenikus tisztséget viselő *Soritta Nababan* ephorust (püspököt) és híveit. Helyére új vezetőséget választottak. Nababan és egyházi vezetőségbeli csoportja nem ismerete el ezt a döntést és az indonéz központi kormányhoz, valamint a nemzetközi, genfi világszervezetekhez fordult orvoslásért.

Áprilisban kiújultak az ellentétek a Batak Egyházban. A helyi rendőrség és katonaság megakadályozta Nababan püspököt a húsvéti ünnepi istentisztelet megtartásában, három lelkészt letartóztatott és súlyosan bántalmazta a püspök számos hívét.

A német evangélikus püspökök májusban hivatalosan tiltakoztak az erőszakos rendőri-katonai beavatkozás ellen a Batak Egyház belső ügyeibe. A genfi nemzetközi egyházi szervezetek pedig közös delegációt küldenek Indonéziába, hogy az közvetíteni próbáljon a szembenálló felek között és segítse egy külső politikai befolyástól független, új zsinat összehívását az egyház vezetőségének megválasztására.

lwi de - epd-ev inf

HÍREK A TEOLÓGIA VILÁGÁBÓL

A *Lutherischer Weltbund heute - Lutheran World Federation Today* c. LVSZ-folyóirat júniusi száma részletes beszámolókkal, gazdag statisztikai és képanyaggal ismerteti a Világszövetség mai szervezeti felépítését, világméretű programjait, vezető testületeinek, bizottságainak és osztályainak személyi összetételét és munkaprogramjait, valamint a világ evangélikus egyházainak legújabb adatait. A Lutheránus Világszövetség Teológiai-Tanulmányi Osztálya egy 250 oldalas kötetet adott ki Genfben (angol és német kiadásban) *az istentisztelet és a kulturális kontextus összefüggéseiről*, vezető ökumenikus teológusok tanulmányaival. A kötet fő anyaga a LVSZ két nemzetközi teológiai konferenciája erről a világ egyházaiban ma sokat vitatott témakörrel. Az angol és a német kiadás mellett a LVSZ tervezi a kötet francia és spanyol nyelven való megjelentetését is.

Mindkét kiadvány a Lutheránus Világszövetség genfi központjától (Postfach 2100, CH-1211 Genf 2) rendelhető meg.

D. dr. Nagy Gyula

A második naivitás embere

– Meghalt Nyíri Tamás 74 éves korában –

Most, amikor a sorokat írom, temetik (augusztus 10). Tudom, hogy július 21. óta nincs már közöttünk. Munka közben érte a halál. A hír hallatán Jézus szava jutott eszembe: „Boldog az a szolga, akit Ura munkában talál”.

Lapunk szerkesztőjeként fontosnak tartom, hogy mi evangélikus lelkészek is megemlékezzünk róla, hiszen ő kétségtelenül túlnőtt felekezete határain.

Személyesen talán hatszor-hétszer találkoztam vele (a Központi Szemináriumban levelezők között, teológiai továbbképző napokon, a Pax Romana gyűlésein, előadotársként), de írásain keresztül gyakori volt ez a találkozás a II. Vatikáni Zsinat óta. Figyeltem rá, mit mond, mi a véleménye az eseményekről, a kereszténység helyéről századunkban. 1976-ban, amikor megjelent Jézus könyve (*Ki ez az ember?*) a Deák téri gyülekezetben részletesen ismertettem és értékeltem írását. A beszámoló végén ezt írtam:

„*Valahányszor kézbeveszem, meghatottan olvasom. Boldog vagyok, hogy ezt is megérttem: egy római katolikus teológus Jézus könyvet jelentet meg s benne a Testvér hangját hallhatom. Schol egy idegencsengésű mondat. Még ott sem, ahol egyházzól, kereszténységről van szó. Lehetséges, hogy túl vagyunk a holtponton: in sacris nem tudunk beszélgetni? A szent területén nem, de a Legszentebb közelében igen? Azon Nyíri könyve sem változtat, hogy a római katolikus teológia évszázadokig más csapáson haladt, hogy kiűzött közben egy csodálatos gondolatokatedrális, a Thomizmust s mi evangélikusok mindig idegenül éreztük magunkat ebben a pompás épületben, de most ők is, mi is kilépünk az évezredek épületéből és Közös Urunknál találkozunk, egymásra csodálkozunk és értjük egymást. Beesülöm és imponáló voltában modellek érzem mai protestánsok számára is, ahogyan Nyíri Tamás intellektuálisan bátor tud lenni és becsületesen akar hinni. Amikor P. Ricoeurre hivatkozik, saját ars poeticáját vallja: A hit nem mondhat le a megértésről, a megértés pedig a hitről. Ezzel a hívő megértéssel és megértett hittel halad előre Nyíri könyvében. Olvasói bátran követhetik jó uton haladnak a tudós professzor sorait olvasva” (HK – Egy új Jézus könyvről – Gl 19⁷⁷ jan. 10.)*

Örültem, hogy idei áprilisi számunkban közölhettem Ecclesia Semper

Reformanda című jelentős cikkét folyóiratunkban.

Nyíri Tamás valóban nem a megszokott keretek között felekezeti teológusa. *Szűkebb és tágabb értelemben az ökumené embere volt.* Nyitott, másokat tisztelő, elfogadó, tudnitanulnikész, keresztény értelmiségi, utatmutató, modellértékű, nagy formátumú magyar keresztény teológus.

Filozófus-teológus. Magas szinten. Aquinói Tamás Summa Theologiae-ja éppen olyan fontos számára, mint Karl Rahner gondolatai. Az ókor és a legmodernebb kor filozófusai iránt egyaránt érdeklődik. Latinul, franciául, németül, angolul (sőt olaszul és spanyolul is) megjelent publikációk ismerete és továbbadása mutatja széleskörű műveltségét, európai tájékozottságát. Hegel, Marx, Marcuse, Garaudy, Teilhard de Chardin ugyanúgy érdekelték, mint ahogyan Freud értékeit és korlátait is jól ismerte. (A magyar Rádióban éppen Freud elemzését hozták a megemlékező műsorban.) Teológusként szinte alig tett különbséget római katolikus és protestáns teológusok között. Természetes módon hivatkozik R. Bultmannra, Ch. Doddra, E. Käsemannra, J. Jeremiasra, M. Dibeliusra, E. Staufferra, O. Cullmannra, H. Braunra, Albert Schweitzerre és Eduard Schweitzerre, A. Greelyre. „Beszélő partnerei” között ott találjuk H. Küngöt, W. Kaspert, P. Ricouert, Y. Congart, E. Schillebechst. Jó társaság!

A párbeszéd embere volt. Kereste a kapcsolatot másokkal. Nem volt megsértődve, mert egyháza már többé nem uralkodhatott a szekularizált világon. Nem tekintette „égi gyarmatosítónak” a keresztényt, inkább küldöttnek, akit a világ Teremtője, Megváltója, Élteremtője küldött, hogy tanúságot tegyen. Nem kergetett illúziókat a jövőt illetően, de nem is félt a nehéznek tűnő holnaptól. Komolyan hitte, hogy intellektuálisan becsületesen is maradhat ma valaki hívő ember. Jól érezte magát a pluralista világban s talán egyházan belül ezért nem félt attól, hogy a Piuszok monolitikus keresztény Európája eltűnt, s valami valóban új kezdődött a II. Vatikáni Zsinaton.

Lehet, hogy nehéz ember volt, mint ahogyan az igényes, önálló gondolkodók gyakran nehéz emberek. Lehet ezért is volt gyakran népszerűbb kiadvallók között, mint egyháza lelkészei vagy vezetői előtt. Többen féltek tőle, ironikus stílusától, otthonosságától,

ahogyan nem-egyházi körökben mozgott. Voltak, akik a római katolikus egyházat is féltették tőle, valamifajta túlzott modernizmus parttalan szabadságát sejtették benne, vagy túlzásnak érezték kompromisszumra is hajlamos nyitottságát. Tudatosan nem volt triumfalista római, aki diadalmaskodó egyházának örült volna, nem volt olyan értelemben lokálpatrióta sem, aki egyházán kívül nem ismert volna el emberi értékeket. Mások szerint egyértelműen a laikusok oldalára állt, akiket éppen úgy Isten népéhez tartozónak tekintett, mint a klérus tagjait. *Komolyan vette korunkat.* Szerette a mai embereket és jól remélt felőlük. Ezért próbált tolmácsolni, gondolkodó, kereső vagy már nem is kereső embereket elérni. A jó tolmács nem fordít szolgáiban, hanem interpretál, keresi a megfelelő kifejezést, tanulja állandóan a másik nyelvét, hogy megértesse hallgatóival, amit ő már ért. Eközben nem engedte elterelni a figyelmet és a szót a leglényegesebb emberi kérdésekről s a szekularizáció embere számára is fontossá tette Jézust, aki tud valóban jelentőset mondani az élet értelméről, a honnan-hová kérdésről, sőt erőt is ad ahhoz, hogy vállaljuk a teljes emberség életstílusát.

Címünkben a második naivitás emberének neveztem. „*A modern tudományosságra jellemző kritikus elemzés megfosztotta az igényes szellemi életet élő embert attól, amit Hegel első naivitásnak nevez*” – írja az említett *Ki ez az ember?* című könyve első fejezetében. S az utolsóban: „...ez a könyv is afféle útikalauz Átokföldre vándorainak (Éliot ismert versére utal), kiknek az első naivitástól a második naivitásig visz útjuk... A kritikus kérdés mégis csak ez: Miután megmagyaráztuk Jézust, mihez kezdünk? Visszaküldjük-e a meghívót, vagy elmenjünk a bankettre” – Nyíri Tamás azon fáradozott, hogy a felnőtt ember, sok ismeret birtokában, a második naivitás gyermeki bizalmával újra higgyen. Ő maga, a második naivitás embere, szüntelenül segíteni akart azokon, akik már túl vannak az első naivitáson, de nehezen találják rá a másodikra. Ezért nem apologizál, mint egyházában az gyakorta szokásban volt, mégcsak nem is akar téríteni agresszíven, mint protestánsok néha, nem is csupán racionálisan érvel tudása fölényében, hanem *tanúskodik, szembesít azzal a Jézussal, aki előtt döntési pozícióba kerülünk mindannyian újra meg újra.* Átadja a

meghívót a nagy vacsorára s szabaddá tesz igent vagy nemet mondunk-e a Gazdának...

Az már csak részletkérdés, nem pazarolta-e el erejét társadalomtudománnyal, lélektanral, atheista filozófiával, amint azt többen gyanították TV-sorozatok, vagy rádiós kerek asztalbe-

szelgetések után. *Döntő az intenció:* csak egy ponton elkötelezetten (Jézushoz kötötten) segíteni akart másokon, kortársain, útítársain, hogy megismerjék a valódi Valóságot és Jézus követésére szánják el magukat. Protestáns teológusok és lelkészek sokat tanulhatunk Nyíri Tamástól, korunk

nagyformátumú magyar teológusától, aki valóban az egyház megújulását akarta.

Őt olvasva Ágoston szava érlelődik bennem is: *Domine Jesu, novim Te! Jézusom Uram, Téged kérlek hadd újuljak én is!*

Hafenscher Károly

Ökumenikus keresztény iskola Máriaremetén

Az iskola első két évét az 1992/7-8 67. számban ismertettük a Lelkipásztor olvasóival, most örömmel adunk hirt további két évről.

Az alapítást az egykori Bp. II. kerületi tanácstól kijáró szülői csoportosulás, a Máriaremete-Hidegkúti Ökumenikus Iskolaszék Egyesület eredeti szándékának megfelelően az iskola jelenleg is ökumenikus *keresztény önkormányzati iskola*. Fenntartásáról minden tekintetben az önkormányzat gondoskodik, ellátja az oktatási munka feltételeit is. Az oktatás-nevelés keresztény jellegére az Iskolaszék ügyel, mivel ez a világnézetileg szükségszerűen semleges Polgármesteri Hivaltól nem várható el.

Jelenleg az iskolának 265 tanulója van. A vonzáskörzetében élő 6-14 éves gyerekeknek ez kb. 12 százaléka (kb. 15 000 lakosú kerületrészt). Ha hetedik és nyolcadik osztályai is lesznek az iskolának ez kb. 16 százalékra fog növekedni. A másfélteres túljelentkezést is figyelembe véve, az igény 20 százalék fölötti, ez több, mint amit az iskola szervezők, 1989-ben aláírásgyűjtéssel kimutattunk: elsőtől nyolcadikig két párhuzamos osztály.

Figyelemre méltó, hogy az első osztályosok felét az idősebb tanulók testvérei adják. Feltűnő a nagy családban (legalább három gyerek) élő gyerekek magas aránya: 36,4%. A csonka családúak száma magyar viszonylatban nem túlságosan magas: 8%. A felekezet szerinti megoszlás az országos átlagnak felel meg.

Úgy tűnik, hogy eddig sikeresen elkerülte az iskola azt a sokat emlegetett veszélyt, hogy az efféle ökumenikus iskolák összemoszák a felekezeti különbségeket, a vallási közömbösséget segítik elő. A gyerekek pontosan tudják, hogy társaik, tanítóik közül ki milyen felekezeti. (Megszokják, hogy felekezeti hovatartozás nem értékmérő, személyes kapcsolataikat ez nem befolyásolja). A szülők jó része komolyan veszi az iskolának azt a kérését, hogy igyekezzen gyerekeit valamilyen saját egyházházhoz tartozó, korosztályának megfelelő közösséghez kapcsolni, és ne tekintse elintézettnak gyereke keresztény nevelését azzal, hogy az iskolába beíratta. A gyerekek 70 százaléka templomi, gyülekezeti hittan-

csoportba is jár. Egyházi iskolákkal kapcsolatos gyakori az a lelkipásztori panasz, hogy ha ilyen iskolába kerül egy gyerek, akkor „gyülekezete számára megszűnik”. Ez a hatás iskolánkban *nem* érvényesül. Sőt sok szülőt gyerekei visznek közelebb egyházukhoz: megkeresztelteti gyerekeit, gyakrabban jár istentiszteletra, rendezi házasságát stb. Számos szülő mondja, hogy gyereke révén nagyon sok újat tudott meg a többi egyháztól is, tehát a szülők ökumenikus szemléletére is hat az iskola.

A heti kétszer, órarendben tartott hittanórák továbbra is közősek minden felekezet számára a különböző felekezetekhez tartozó, hitoktatói képesítéssel rendelkező tanítók mint hitoktatók által egyeztetett anyag alapján. A hitoktatókhoz hasonlóan a pedagógusok alkalmazásánál sem szempont a felekezeti hovatartozás, nem befolyásolja például a gyerekek számának vallási megoszlása sem. A tanító keresztény egyénisége, ökumenizmusra nyitottsága a lényeges, ez pedig felekezet-független.

Az iskola keresztény jellegéhez szorosan kapcsolódik az iskoláról szóló ismertetésnek (ezt minden szülő és pedagógus megkapja, mikor az iskolával kapcsolatba kerül) az a kijelentése, hogy *az iskola nem teljesítménycentrikus*. Ez nem azt jelenti, hogy az elsajátítandó tananyag tekintetében engedményeket tenne, vagy hogy az elért tudásszintet ne értékelné, hanem azt, hogy nem ez a fő értékmérő. A logikus gondolkodás, a következtetni tudás, az összefüggések keresésének igénye, az ötletesség, találékonyság, rendszerezőképeség fejlesztése is fontos feladata az iskolának. Az adott területen gyenge képességű gyerekek is meg kell tanulni a kötelező minimumot, a tehetségesebbek számára viszont többre kell lehetőséget biztosítani. *Az erőfeszítést minden képességi szinten érvényes értéknek kell tekinteni*, de el kell tudni fogadni a képességek közti különbségeket is az önbecsülés csökkentése nélkül. Törekedni kell, hogy a *gyerek megtanulja a munkát kedvvel végezni*: ha ez tanulás, kedvvel tanulni, ha ez testi erőfeszítés, kedvvel tenni, örömmel segíteni, a kötelességet nem átoknak érezni. A tananyag megtanítása sokszor nem cél, hanem eszköz az összpontosítás, az aka-

raterő, a kitartás fejlesztésére. Semmiféle tananyagban nem szerepel, de meg kell tanulnia a gyerekek pl. *dönteni*, tudni engedelmeskedni és akarátát érvényesíteni, vitázni vagy meggyőzni és képesnek lenni a párbeszédre, törekedni a lényegest a lényegtelenről, a jót a rossztól megkülönböztetni stb. Oktatási hagyományunk, pedagógusképzésünk ezekre a kérdésekre kisebb súlyt fektet, szívesen méri a pedagógiai teljesítményt a könnyebben értékelhető tudásszinttel. A nem keresztény társadalmi környezet is a teljesítménykényszerszert fokozza (nem tudja értékelni a teljesítménycentrikus farizeus és a vámos példáját). Ennek ellensúlyozására tudatosan törekszik az iskola, amellyel, hogy oktatási színvonala elismerten jó.

Az iskola és iskolaszék egyesület *kapcsolata az önkormányzattal jó*, de nem felhőtlen. Az előző ismertetésünkben említett önkormányzati határozat, amely szerint két éven belül egy új 16 tantermes épületet kell építeni az iskola számára, nem valósult meg. Pénzhiányra hivatkozva felvetődött a kérdés, hogy kell-e egyáltalán az önkormányzatnak ez az iskola, érdemes-e bővíteni, ha igen, mennyire. Súlyosan esett a latba az új oktatási törvény egyes képviselők részéről történő olyan értelmezése, hogy az önkormányzat ilyen iskolát nem tarthat fenn. Az iskola-iskolaszék álláspontja kezdettől fogva az volt, hogy mivel a környékről közismerten hiányzik egy iskola, ugyanakkor *kimutatott igény van egy keresztény iskolára*, az új iskola – amit az önkormányzatnak mindenképpen kötelessége megépíteni – legyen keresztény. A gondolatnak azok az önkormányzati körök álltak leginkább ellent, akik legjobban hangsúlyozták a polgári kezdeményezések társadalomépítő jelentőségét, ez az iskola pedig ilyenből született. Végül mégis magukévá tették az elvet, azzal módosítva, hogy hasonlóan járjon az önkormányzati támogatás egy Waldorf alapítványi iskolának is, amit burkolt ideológiája miatt sok képviselő korábban nem támogatott. Így a jelenleg érvényes határozat szerint 1995-re kell megépülnie az új épületnek, a Waldorf iskola pedig az Ökumenikus Iskola jelenlegi, bővítendő épületébe költözik.

Közben az Iskolaszék Egyesület kérését adott be az Alkotmánybírósághoz, amelyben kérte megvizsgálni az Oktatási Törvényt, nem alkotmányellenes-e, ha úgy értelmezhető, hogy önkormányzat világnézetileg elkötelezett iskolát nem tarthat fenn. Végül az Alkotmánybíróság 1029/B/1993/3 sz. határozatában (Magyar Közlöny 94/34) kimondta, hogy a törvény nem alkotmányellenes, de nem értelmezhető a fenti módon. Önkormányzat támogathat világnézetileg nem semleges iskolát is „olyan arányban, amelyben ezek az intézmények... önkormányzati feladatokat vállaltak át” (esetünkben tehát teljes mértékben), a szellemi, világnézet, „fenntartását” azonban másra kell bízni (esetünkben pl. Egyesület. A viszonyok szerződési rendezésére a törvény öt évet adott.) „...nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az Alkotmány érték- és szabadságrendje olyan társadalmi közegben valósul meg, amelyet évtizedekig más értékrend alakított és vezérelt. Az állami iskola valódi semlegessége még jó ideig inkább cél, mintsem valóság lesz a neveltek vonatkozásában. A nem materialista irányultságú elkötelezett nevelést kívánó szülők jelenleg nevelési céljaikkal hátrányos helyzetben vannak. Önmagában ez az adottság alkotmányos kötelezettséget teremt az esélyegyenlőtlenség kiküszöbölésére...”

Ila adott településen, körzetben, vidéken igény mutatkozik az elkötelezett nevelésre, mégpedig olyan számban, hogy önmagában vagy a közömbös tanulókkal kiegészítve elkötelezett iskola alapítását indokolja, úgy az állam, az önkormányzat köteles a lehetőséget megteremteni az ilyen iskola létesítésére...” (Dr. Zlinszky János alkotmánybíró párhuzamos indoklásából).

Az elmúlt négy évre visszatekintve elégedettek lehetünk. Összeállt egy jó és keresztény értéket képviselő tantestület, amely az iskolának nevet szerzett. Talán ennél is többet mond, hogy a gyerekek szeretnek az iskolába járni. Az iskola ügyét segítő és támogató Iskolaszék Egyesület sem vesztett aktivitásából, mindig vannak újabb és újabb szülők, akik sok időt és energiát szánnak az iskolára. Ugyanakkor világosan látszik, hogy állami és egyházi részről is fenntartások vannak az ökumenikus iskolákkal szemben, egyik sem tudja sajátjának érezni. Pedig mindkettő kellene, hogy támogassa, mivel olyanok érzik magukénak, akik egyszerre tagjai egyházunknak és polgárai államunknak (hazájunknak), és mindkettő javát kívánják, mégpedig – iskoláról lévén szó – hosszútávon.

Dr. Elek Károly

PEDAGÓGUS KONFERENCIA

Az Evangélikus Teológiai Akadémia konferenciára hívta az ev. közoktatási intézményekben működő pedagógusokat (1994. júl. 28-31-én). A konferencia meghirdetett célja: „Elcsendesedés Isten igéje körül, ismerkedés, elmélyülés az ev. egyház tanításában, beszélgetés a pedagógus hivatásból és a keresztény hitből fakadó kérdésekről”.

A hívó szóra kb. 60-an jöttünk össze Győrtől Tótkomlósig, Nyíregyházától Sopronig... óvónők, tanítók, tanárok.

A meghirdetett program 4 témakörre tagozódott: „Evangélikus identitásunk”, „A pedagógus etika kérdései”, „Műhelytitkok”, reggeli és esti áhitatok.

Mivel minden elhangzott kérdésről részletesen írni nem lehet, csak azt szeretnénk elmondani, hogy egy ev. iskola ev. tanárainak mit jelentett ez a konferencia.

Két előadástól szólnánk részletesebben: az „Ev. identitásunk” sorozat 1. és 3. előadását dr. Reuss András az Akadémia dékánja tartotta „Sola Scriptura” és „Solutus Christus” címen. A „Sola Scriptura”, a Szentírás, az Isten igéje nincs bilincsbe verve, Isten igéje mindenek felett van; viszont mindenkinek magának kell hinnie, mindenki a hitéért maga felelős. Mivel a hitnek naponta meg kell újulnia, ezért mi, mindenfajta szakos pedagógusok vagyunk felelősek azért, hogy – mivel a hit hallásból van – nyitogassuk tanítványaink fülét; ahhoz azonban nekünk is hallani kell tudni. S ezért volt jó ott lenni a teológián... A protestantizmus mindig hangsúlyozta, hogy Isten igéjét emberek szövelgetik meg: az Isten állandóan felhasznál embereket, hogy igéjét hirdessék. Talán, mi pedagógusok is igehirdetők lehetünk? Lehetünk, ha tudjuk, hogy a „Sola Scriptura”, a Szentírás hirdetett ige, hallott ige és olvasott ige. Hirdetjük, de előbb halljuk meg, amikor hozzánk szól, és olvassuk naponta. – Jézus mindnyájunknak, pedagógusnak és tanítványnak mondja, hogy kövessetek engem. A hit azt jelenti, hogy ráteszük az életünket az élő Isten hívó szavára. A „Sola Scriptura” az élő Istennel való kapcsolatunk mértéke.

Ezt a kapcsolatot mélyítették el a reggeli és az esti áhitatok. A reggeli áhitatok gondolat-sora: meghívás a tanítványságra (Jn 10,29), – a tanítványok küldetése (Lk 10,1), – a tanítványok sorsa és méltósága (Lk 9,23-25; 14-27). Ki lehet Jézus tanítványa: akit az Atya néki aján-dékoz. – A tanítványok küldetésénem egyedül történik, „de elküldé azokat kettőnként... ahová Ő menendő vala”. A tanítványoknak tehát – legalább kettőnként – egy útemre kell lépni: tudunk-e legalább ketten szeretetben együtt dolgozni tanítványainkért, mi, akik a mi tanítványaink felkeltésénél Jézusnak szállást készítő tanítványai kell, hogy legyünk. – Mi a tanítványok sorsa? Kereszthordozás. Gondoljuk meg mi, evangélikus iskolában tanító pedagógusok: „És valaki nem hordozza az ő keresztjét... nem lehet az én tanítványom” (Lk 14-27). – A reggeli áhitatokat Zsázkaliczky Pál, a Teológus Otthon igazgatója tartotta.

Az esti áhitatokon (Balicza Iván elkész-tette) mi, pedagógus-tanítványok Isten iskolájában ülhettünk, és elcsendesedve hagy-tuk, hogy Isten Lelke munkálkodjon bennünk, tanítva az engedelmességre (Zsid 5,9), alázatos szelidségre (Máté 11,29) és szeretetre. Mi volt ennek az „iskolának” a célja? Hogy alkalmassá tegyen bennünket arra, hogy mi is meg tudjuk tanítani a fentieket a mi tanítványainknak, mert földhözragadt emberekből világosság hordozói-vá kell tudni nevelnünk őket.

Az utolsó napon – az áhitathoz csatlakozva

– „Solutus Christus”-ról hallottunk. Milyen jó, hogy mi, evangélikus óvónők, tanítók és tanárok – akik szinte valamennyien most léptük át először a Teológia küszöbét – teológiai előadás-sok részesei lehettünk, amelyek számunkra prédikációk is voltak egyúttal, magas szinten alátámasztva a teológiát, mint tudomány tanítá-saival. „Krisztus a láthatatlan Isten képe” (Kol 1,15). Egyedül Krisztuson keresztül tudjuk megismerni Istent, aki magához fogad bennün-ket tanítványainkkal együtt. Egyedül Krisztus, „Solutus Christus” állítja helyre nekünk bűnösök-nek – pedagógusoknak és tanítványnak – Istennel való viszonyunkat. Az Isten rendje ellenj vétköző ember csak Krisztus, „Solutus Christus” keresztjében találja meg az Istennel való meg-békélést. Krisztus keresztje a jel, amelyre állandóan fel kell mutatnunk nekünk pedagó-gusoknak is. – „Solutus Christus” az egyedüli mérték és norma a „Sola Scriptura”, a Szentírás megértésében is: felebaráti szeretettel állít oda Krisztus a másik ember mellé, pedagógust pedagógus mellé, pedagógust tanítványa mellé, tanítványt tanítvány mellé, hogy felelősséggel viseltesünk egymás iránt, mert az utolsó ítélet-kor a földi életet, szeretetünket kéri Isten szá-mon. – Úgy éreztük, hogy a konferencia célja az volt, hogy meghalljuk – különböző formában, de tartalmilag ugyanazt – a „Solutus Christus” hívását: „Kövess engem!”.

Rendkívül tartalmasak voltak azok az elő-adások is, amelyekről – helyhiány miatt – most nem tudunk részletesen szólni: Csépregi And-rás „Sola Fide” és „A keresztény pedagógus személyisége”, Takácsné Kovácsné Zselma „Humanizmus és a keresztény hit” és dr. Szalai Mária „Az önmegvalósítás keresztény értékelé-se”.

Ne feledkezzünk meg az Evangélikus Mú-zeum és a Deák-téri templom látogatásáról sem, ahol dr. Fabiny Tibor teológiai professzor kísért bennünket részletes magyarázattal.

Néhány szót a „Műhelytitkok”-ról. Egy-egy szakos pedagógus bevezető előadása után megindultak a szakmai problémákat tagláló beszélgetések: bár az egyházi iskolák is az érvényes állami tantervek szerint tanítanak, a pedagógusokban megfogalmazódott az az igény, hogy az egyházi jellegből adódó – az egyház által központilag kiadott – kiegészítések jelen-jenek meg. Mert az általános hitbeli kérdéseket tanítványaink számára konkrétumokon keresztül is meg kell beszélnünk, pl. a költők hogyan szembesülnek az Isten-kérdéssel, a hittel; a történelembe be kell vinni az egyháztörténetet, amiről hittanórán részletesebben tanulnak. Az osztályfőnöki és óvodai munka sokrétű nevelési feladataihoz is segítséget kérnek a pedagógusok.

A konferencia zárogondolatait a Teológia dékánja – aki elejétől végig velünk volt – gyűjtötte össze és fogalmazta meg: nagy szükség van arra, hogy az evangélikus iskolák pedagó-gusai – évente legalább egyszer – összejöjjenek, s kicseréljék gondolataikat.

Köszönjük az Evangélikus Teológiai Akadémia és a Teológus Otthon ehhez nyújtott segítségét, hogy itt szerető befogadtak és békes-séget találhattunk.

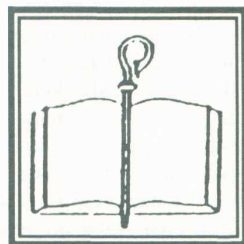
A soproni pedagógusok nevében:
Dr. Lang Jánosné

Ádventtől új perikóparend!

Ádvent első vasárnapjától – 1994. november 27-től – a vasárnapi istentisztelet perikóparendje a következő:

Oltári ige: B evangélium

Szószeri ige: B epistola

DIAKÓNIA – vagy – VÁLLALKOZÁS?

A szeretetszolgálat az egyházak, – teológiai alapértelmezés szerint olyan „vállalkozása”, melyre nem önként, „szabad elhatározásból” szánta rá magát, hanem KRISZTUS SZERETETE kényszeríti erre. Ahogy az evangéliummal, úgy a „diakóniai tettel” is tartozunk felebarátainknak – a világnak. Nem is hétköznapi értelemben vett „haszon”, vagy siker vesz rá keresztényeinket arra, hogy élethossziglan vállalkozást a szolgálatot, hanem az Isten „értelmes tisztelete”. Ez az istentisztelet ugyanis, az „ingyen vettétek – ingyen adjátok” mozdulatában több áldást remél és kap is Istentől, minden emberkéz kínálta „honoráriummal”. Van azonban egyházunk mai szeretetszolgálatának egy olyan aspektusa, ahol ennek a szónak: „vállalkozás” közgazdasági-szakmai vonatkozásait is komolyan kell vennünk. Erre tennénk most – mondandónk során – kísérletet:

A „szegényház-korszaknak” vége. Ezt a megállapítást nem az életnívó általános változásai, s igé-nyeink ennél rohamosabb emelkedése mondatja ki velünk. Nem is szeretetszolgálatunk múltjának sajnálkozó lekicsinylése, lebecsülése. Sorok közti jegyzetként hadd említsem meg: egyháztörténetileg fel nem dolgozott része egyházunk közeli múltjának a „diakónia hőskora”, amikor a gyülekezetek szeretetadományai – „őszi gyűjtése” – tartotta életben egy-egy szeretetotthonunk szolgálatát. „Lelkes” lelkesek, buzgó asszonyok, okos presbiterek sok áldozata kellett ahhoz, hogy minden nap kenyér kerüljön idős gondozottaink asztalára. Egy ilyen feltárási munka taníthat minket ma is, – amikor nem „krumplit-tojást-gyümölcsöt”

kér tőlünk Isten „áldozatul”, hanem magunkat – a teljes életet! *Korszakváltás idejét éljük* ugyanis, amikor nem hitünk és szeretetünk „jósándéka” szabja meg diakóniánk kereteit, hanem a Parlament által hozott törvények és a Minisztériumok által hozott rendeletek. (Lásd: 1993. évi III. tv. a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, – valamint a 122/1992. Korm.r. és a 21/1992.Nmr. az Eü. gyermekotthonokról és azok működéséről.) – Ezek, – miközben stabil anyagi alapot teremtenek szeretetszolgálatunk számára, – olyan „követelményrendszer” is előírnak, ami csak komoly erőfeszítés árán teljesíthető. Ez egyszerűen azt jelenti, ha „új falakat” építünk, ezeket a négyzetméter stb. előírásokat feltétlenül figyelembe kell vennünk, a – „régifalainkat” pedig olyan nívón kell renoválnunk, ami a törvények türeghatárán belül marad. Ez valójában a dolgok egyszerűbbik része, amit többé-kevésbé teljesíteni is tudunk. A nagyobb feladat diakónia szolgálatunk szakmai-személyes feltételeinek a biztosítása, amire szintén van „előírás”: hány gondozottra mennyi, és milyen képzettségű dolgozót kellene alkalmaznunk.

Ma pedig, amikor a „magán-szociális-ellátás” – főként Budapesten és a nagyobb városokban, – gombamódra hozza elő a gondozóházakat, s az itt alkalmazottak fizetésének a felső határa a „csillagos ég” – mi a jó szakemberekért való versenyben alulmaradunk. Ezért nincs más hátra, – amellet, hogy tisztességgel megélhetést is kínálunk! – a Szentlélek „esőjéért” imádkozni, hogy „küldjön munkásokat az ő aratásába!” Elkötelezett szolgálókat „Isten

adósait” rendelje Urunk Otthonainkba, akik tartozásukat az idős testvérágya mellett röjják le – őket tisztába téve, nekik kínálva a falat kenyeret. A mi kötelességünk azután, hogy belőlük is jó szakemberek váljanak. – S ezzel el is érkeztünk témánk második kulcskérdéséhez:

Hogy legyenek „okosan, szépen szerető” szakembereink. – Az „okosan” azt jelenti: ezt a szolgálatot egyházunkban minden szinten – az óvodától az egyetemig – tanítanunk, tanulnunk kell. A „szépen szerető” pedig arra a tiszteletre utalna, amivel keresnünk, szolgálnunk kellene a reánk bízott – elsősorban az idős emberek, – szemérmesen rejtőzködő életét. – Vegyük hát sorra feladatainkat:

A jó diakóniai munkás nem a különféle „kurzusokon”, tanfolyamokon születik, de egyházunk pedagógia lehetőségeit feltétlenül fel kell használnunk ahhoz, hogy a „diakóniai motiváció” egy köztünk felnövő fiatalban kifejlődhessen. Ha ugyanis utcán, vonaton, – szeretetotthonba kerülve! – lát valaki egy elesett embert, ne csak a „könnye csorduljon ki”, hanem a keze is mozduljon segítségre. Nehogy el tudjon menni mellette közönyösen, hanem a „lába odavezesse” a bajba jutotthoz. Ez az esztendő a család éve – minden bizonnyal ott kell kezdeni megismertetni ennek a szó-nak a „jó ízét”: testvér, testvérem. Meg ennek a felelősségét is. Azután minden evangélikus tantervben, a „krisztusi emberség dicsérete” valahol a főhelyen kapjon helyet! Nem kötelező, hanem „elkötelező” tananyagként. Megdöbbentő negatív élményeink vannak arról – mennyire „tanulatlan” a társadalmunk „diakóniából”!

(Pl. az idős ember attól a perctől kezdve, ha már „nem használható” unokavigyázásra stb. – csak teher, akitől szabadulni kell. Fel sem vetődik – az esetek nagy százalékában annak a gondolata sem, hogy felveszük áldozatok árán is, a hozzántartozó végső terhet. A másik ilyen tapasztalat: az idős ember már maga is így „kalkulál” és önként elvonul egy szeretetotthonba! Talán itt kell azokról a pozitív pedagógiai próbálkozásainkról is szólnunk, ami elsősorban teológusaink diakóniai gyakorlatában testesül meg, de némelyik gimnáziumunk egy-egy pedagógusa is felismerte emberformáló jelentőségét annak, ha egy fiatal néhány nyári hetét ott tölti egy idős, magatehetetlen ember ágya mellett.

Nagy reménységgel és másággal kell gondolnunk az újraéledő Diakonissza Anyaházunk szolgálatára, de a diakóniai munkásképzés gondját egyházunk ezzel nem veheti el. Meg kell találnunk azt a szervezeti formát, elsősorban középiskolai szinten, ahol a diakóniai munkásképzésnek helyet teremtünk. Valamelyik gimnáziumunk talán tudna vállalkozni egy ilyen „szakosított osztály” indítására. Itt azután elsősorban saját diakóniai szolgálatunk számára képezhetnénk jó szakembereket.

Nem kisebb feladat azonban a már szolgálatban álló közel 200 diakóniai munkás rendszeres továbbképzése sem. Egyházunk nemrég alakult új „szakmai egyesülete”, az Evangélikus Diakóniai Testvérközösség (EDTK) ezt az aktív munkárészt szeretné szolgálni.

Elsősorban a folyamatos lelki-hitbeli megújulásunk a cél, de az „önképzés” lehetőségeit felhasználva, szakmai felődésünkön is szeretnénk munkálkodni. Itt sokat jelenthet egymás munkájának a megismerése, tapasztalataink cseréje. A továbbképzésünkhöz azonban mindenképpen igénybe kell vennünk azokat a „világi” szakembereket is, akik a sérült gyermekekkel és idős emberekkel való foglalkozást magas színvonalon tanítják, vagy gyakorolják. Ehhez tartozik azonban nagyon szorosán, a kialakuló külföldi „testvér-kapcsolatainkon” belül, olyan tanulmányutak szervezése, ahol alkalmunk nyílna az „előtűnk járó testvérek” szolgálatát megismerni. Hiszen az európai evangélikus diakóniai szolgálat – még intézményi formáját tekintve is! – az elmúlt 30 évben óriási változásokon, újulásokon ment keresztül. Sőt ma is változik, ma is keresi „igazi önmagát” a magas szociális felelősséget vállaló jóléti államokban. Diakóniánk hazai távlatai – adottságainkra transzponálva! – az ő szolgálatukat tanulmányozva formálódhatnak, alakulhatnak moderné, korszerűvé. Komoly előrelépésre, szakmai igényességre, mind a gyülekezeti, mind az intézményes szeretet-szolgálatban csak úgy tehetünk szert, ha a „mérceit” magasra tesszük! Ehhez feltétlenül nagy segítséget jelentene a külföldi testvér-egyházak (pl. német, finn) diakóniai szolgálatának jobb megismerése.

Hol a diakónián határa? Nagyon örülhetünk, hogy a sérült gyermekek gondozásának nincsenek „felkezesi határai”. Egy a fontos: a

beteg gyermek rászorul a gondoskodásra! Itt a szülők anyagi tehervállása mindig, az elhordozhatóság határain belül mozog, még ma is! *Bonyolultabb a helyzet az idős emberek gondozásánál.* Mivel itt nagyobb részben gyülekezeti alapítású „öreg-otthonaink” vannak, természetes is, hogy ezek „evangélikus igényeket” elégítenek ki elsősorban. Mégis tévedés lenne a határokat megmerevíteni, a sorompókat lezárni az egyházunkon kívüli igények előtt. Ha igaz, hogy az evangéliummal *adósai vagyunk* minden embernek, ez ugyanúgy igaz a szeretet gyakorlására is! Az evangélikus szeretet-szolgálat: ökumenikus szolgálat, úgy, ahogy azt Urunknál láttuk!

Ennek a kérdésnek azonban van egy „anyagi-pénzügyi” vonatkozása is: csak a „módosak” előtt nyitjuk meg a kapunkat, vagy azokat is hordozzuk, akik csak kis nyugdíjuk egy részét tudják felajánlani? Ez természetesen összefügg azzal a kérdéssel is: legyen-e az evangélikus diakónia „önfinanszírozó”, vagy kérhetünk-e ehhez továbbra is támogatást a híveinktől? Még egy kérdést fel kell tennünk: maximális igények kielégítésére törekedjünk, vagy „szerényebb igényeket” is igyekezzünk kiszolgálni? Miközben a magán-gondozóházak s némely egyház nagyon magas „belépési adományokat” is igényel egy öreg-otthoni felvételhez, nálunk hol a határ?

Ilyen és ehhez hasonló kérdések várják közös válaszukat ha szembenézünk témánkkal: DIAKÓNIA, vagy VÁLLALKOZÁS?

Csizmazia Sándor

KÖNYVSZEMLE

Izrael és az Evangélium

– 150 ÉVES A NORVÉG MISSZIÓ –

„Az Egyház és Zsidóság” norvég egyházi szolgálat kiadása Bp. 1994.

Terray László könyve már lapzártá után érkezett, de mindenképpen azt akartam, hogy legalább rövid tájékoztatást kapjon a Lelkipásztor olvasótábor a szerző legújabb könyvéről. Így az Előszót, a tartalomjegyzéket olvashatjuk és felhívhatom a figyelmet a 7. és a záró 12. fejezetre: Gyarmat utca... és ötödször is Magyarországon...

ELŐSZÓ

Készséggel teszek eleget az „Egyház és Izrael” nevű norvég egyházi szolgálat (korábban: Norvég

Egyházi Misszió) felkérésének, hogy a Misszió történetére vonatkozó rádiócládásaim egy részét füzet alakjában hozzáférhetővé tegyem. A 150 éves jubileumát ünneplő Norvég Egyházi Misszió ezzel magyarnyelvű olvasóközönségnek is bemutatkozik. Természetesen nem lehet célom, hogy átfogó, kimerítő történetet adjak. Ez alkalommal csak „pillanatképekről” lehet szó. De mint Küldetésben c. általános missziótörténeti könyvemben, itt is jegyzetekkel és

irodalmi utalásokkal láttam el az egyes fejezeteket. Ezek további ismeretek szerzésre ösztönözhetik az érdeklődő olvasót.

Az „Egyház és Izrael” azzal a reménnyel bocsátja útjára ezt a könyvecskét, hogy a magyar kereszténységben is vannak (és legyenek) sokan olyanok, akik azonosítani tudják magukat azzal a kettős célkitűzéssel, amelyet az alapítók 150 évvel ezelőtt Alapszabályukba iktattak, s amely szerint az egyesület „egyrészt a keresztények között ébreszteni kívánja az Izrael iránti szeretetet, másrészt Izrael körében szorgalmazni kívánja a kereszténység ügyét”.

Råde, Norvégia, 1994. május 17-én

Terray László

Előszó

1. A „heringvárosból” Jeruzsálemben
(A stavangeri kezdet 1844-ben, támogatják az új jeruzsálemi püspökséget)
 2. „Újtestamentumi izraeliták” (Rabinovics Kisinev/ 1880-as évek)
 3. Előjáték Galacban (Iskolamisszió, századforduló)
 4. Beborul a láthatár (Románia, két háború közötti évek)
 5. Viharban (Románia, 2. világháború)
 6. Egy ajtó bezárul (Kiutasítás Romániából, 1948)
 7. Gyarmat utca (Johnson Budapesten 1922-46)
 8. Újrakezdés Budapesten (Seland, rádiómisszió)
 9. „Alíja”: Három meglepetés („Bevándorlás” Izraelbe: a.) Solheimet beengedik, b.) letelepedési engedélyt kap, c.) zsidók érdeklődnek az Újtestamentum iránt)
 10. Az Újtestamentum „hazatér” (bibliaterjesztés sok nyelven, UT-fordítás ivrite)
 11. „Az én házam imádság háza” (messiáshívó gyülekezetek Haifában és Tel Avivban, Caspari Center)
 12. A rövidhullám nem ismer határokat (rádiómisszió)
 13. Ötödször ismét Budapesten (1. Gjessing 1892, 2. Johnson 1922, 3. Seland 1947, 4. rádiómisszió 1963, 5. Johnson-Gisle-Intézet 199...)
- Név- tárgy- és helymutató.

„A Johnson Gisle Intézet a Magyarországi Egyházzal együttműködve már több éve tart teológiai szimpóziumokat és szemináriumokat evangélikus lelkészek számára és ezt az együttműködést a jövőben is szándékozik bővíteni...”

Szívem szerint való

Gémes István rövid idő belül már a harmadik könyvét teszi le asztalunkra. A Hiszek és a Szinlátás után most jelent meg saját kiadásában *Igen* című igehirdetéssorozata a Tizparancsolatról és a Miatyánkról. 9-9 igehirdetés ez az 1992. év terméséből. Az egyik sorozatot a Stuttgart-Bad Cannstadtban levő Luther templomban tartotta, a másikat a heilbronn-sontheimi Máté templomban. Az eredetileg sokszorosítva is terjesztett magyarnyelvű igehirdetéseket most könyvalakban kapja kézbe az olvasó.

Szívem szerint való a műfaj: tanító igehirdetés. Egyszerűen, világosan, s az igehirdetés keretének megfelelően röviden fejt ki kollegánk mondanivalóját, mindig textusok alapján. A megértést segíti a két magyarázó tanulmány. Az első témakörben ilyen címen: A törvény betöltése a szeretet. Ebben az Újszövetségben kíséri figyelemmel a parancsolatok „sorsát”. A második tárgykörben szellemesen, Luther nyomán a cím: A legnagyobb mártír. Hiszen nem csak napi útravaló, felüldítő ajándék a Miatyánk, hanem mártír is. évszázadok során kínozták, gyötörték az emberek. Két Luther-ének színesíti a tanító igehirdetés sorozatokat: A Tizparancsolatról szóló és a Miatyánk ének. Gémostól elmaradhatatlan táblázat is segít a könyv végén tájékozódásunkban: A Tizparancsolat az Újtestamentumban, 11 újszövetségi iratban kimutatva az idézeteket illetve témákat. Jelentősnek tartom a könyv elején

található Előzetes kérdéseket és a rájuk adott választ: Érvényes-e még e törvénygyűjtemény? Szabad-e bárkit, aki vallási kérdésekkel kíván foglalkozni, mindjárt ezekkel a törvényekkel szembesíteni? Mit kezd a keresztyén gyülekezet ezekkel a törvényekkel, hiszen Krisztus a törvény vége Pál apostol szerint? Ezek a kérdések újra meg újra felvetődhetnek az olvasóban, vagy hallgatóban és a szerző tartja magát ahhoz, amit választként adott. A műfajhoz tartozik – hiszen tanító igehirdetésről van szó –, hogy szómagyarázatot is kapunk (görög, latin, héber kifejezések magyarázatát) csakugy, mint egyháztörténeti utalásokat a teljes egyháztörténetből. Ezt a tanítást, mivel életközben tartja a témát Gémes István, a nem-lelkészek és a lelkészek egyaránt haszonnal fogadhatják.

Szívem szerint való a tartalom. Káté-anyagunk egy része. Soha bele nem unhatunk. Lutherrel együtt a Káté tanítványai maradunk egész életünkben s ez nem szégyelnivaló. kátén érve a Káté alapszövegeit. Érdekes összecsengése volt életmem Gémes könyvének olvasása azokban a hetekben, amikor párhuzamosan olvastam Barth Kisdogmatikáját újra (először 1949-ben) és a Római Katolikus Világkátét németül. A két súlyos mondanivalójú s az utóbbi hatalmas terjedelmű könyv mellett (csaknem 900 oldal a német változat!) – valóságos felüldülést jelentett az *Igen* kettős igehirdetéssorozata. Káté mindahárom. Barth a Credot elemzi teológus hallgatóknak,

a Római Káté első három része a hit-erkölcs és szentségek tanítását, majd az imádság misztériumát, Gémes két anyagot ragad ki a kátéből gyülekezeti használatra. Gazdagnak éreztem magam. Nagyszerű kincsek birtokában vagyunk református, római katolikus és evangélikus keresztyének. Tudatában kell lennünk gazdagságunknak és állandóan ismételni kell a már tudottakat vélt káté-anyagot! A három nagyon különböző könyv valójában egyet akar: interpretálni: a már ismert anyagot. Izgalmas kalandnak éreztem e három könyv egyidőben olvasását a gödöllői csöndben.

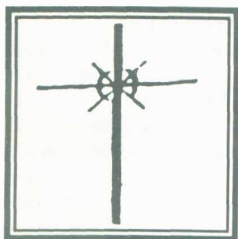
Szívem szerint való a szerző. Négy évtizeddel ezelőtt munkatársak lettünk a Deák téren. Azóta utaink elváltak, Gémes István megjárta Braziliát, Németországot, hogy sok-sok más országot ne is említsék. Hűségesen szolgálta határainkon túl élő protestáns testvéreinket. Szememben megmaradt magyar evangélikus lelkésznek, a gyülekezeti szolgálatot mindennél többre becsülte, a betű szerelmese kitartóan: olvas és ír, kutat, örül az újnak, egyik fiát lelkésznek nevelte, energikusan dolgozik nyugdíjas korában is s adakozó emberként éli a keresztyén életet. Gyümölcsterméséből most kaptunk valamit. Jellemző könyve címe: IGEN. Ebben benne van Isten ránk kimondott igenje és a mi Isten szeretetére kimondható igenünk sőt a szerző egész életstílusa is.

Lobot vet a papír...

Jelenits István a piaristák magyarországi tartományfőnöke kiskönyve: *Élet és Evangélium – esszégyűjtemény*. Erdemes volt kiadni újra valamennyi darabját, amit egykor a Vigilia olvasókörenek szánt (1972-84 között). Sok-sok ismeret, valóban mély gondolat, szép egyéni stílus, megragadó mondanivaló. A 31 „kisszé” nehezen rangsorolható, osztályozható. Van egy-két számomra emlékeztető írás: Amatőr vagy profi? Titok és talány, Odu és fészék, Vendég voltam... A szeretet kockázata.

Jelenits „tanár úr” egy kifejezését idélgem jó ideje – Jézus szaváról beszél, idézem: „Sajnos az Ő szava csak a hagyomány és az evangélisták alázatos közvetítésével jutott el hozzánk. Néha még így is *majdnem lobot vet a papír*.” Ezt értem. Ez nem erdőtüz, hektárokat fölláló, nehezen oltható, pusztító, perzselő, csak hamuthagyó katasztrófa. Ez a *cispekbokor tüze*. Eg, de nem ég el, ahogy 2Móz 3,2-3-ban olvassuk. Ez a tűz a *jelenlet tüze*. Csoda, Jézus megszólal s szava lobot vet, még így leírt formában is. A füzet témájáról a szerző így vall: „Az Evangélium nem csonkítja, korlátozza az életet, hanem gazdagítja – az Élet pedig a maga kihívásaival felszínre hozza Jézus tanításának élcséjét”.

H.K.

Tanít az egyháztörténet

JÁROSI ANDOR UTOLSÓ LEVELE

Járosi Andor rendszeresen levelezett egykori tanítványaival, közöttük Benczúr Lászlóval. Most utolsó levelét közöljük. Tanulságos lehet: történelem alulnézetben. Majdnem azonos tartalmú levelet írt másik volt tanítványának, Deák Ödönnek. Benczúrék második gyermeküket várták abban az időben. Erre utal a levél végén szereplő kérdés: „Fiú vagy lány?”

„Kvár 1944. szeptember 20.
Kedves jó Lacikám!

Dr. Mikó Imre országgyűlési képviselő a holnapi parlamenti ülésre utaztában magával viszi leveleimet, hogy Pesten feladja. Így, hiszem, ha az Uristen megóvjá őt az úton, eljut hozzád e pár sorom, mely Mindannyiátokat Isten megőrző oltalmában, jó egészségben, erőben találjon.

Innen e levél fájdalmas körülmények között íródik. Március 19. óta rohamosan meggyűnk lefele. Az utolsó nagy fázis az elmúlt hét vége volt, amikor az orosz-román csapatok Tordánál voltak, s kis híja, hogy Kolozsvárra be nem jöttek. Elképzelheted a szorongást, ami bennünk volt. Már azokban, akik még nem mentek el innen. Most sokan az események előszelétől érintve elfutottak. Mert ez meg így kezdődött: Először vezérkari tisztjeink indították útnak családjukat. „Omen” – gondoltuk, de kibírjuk. A nyugtalanság azonban mind nagyobb lett. Egyszer csak a tisztviselők családjai is megindultak jó nyaralás után „utónyaralásra”. Ez is ment. A napenkénti légiriasztások miatt indokolt volt. Hogy sokan a bűrtort is útnak indították. De aztán fenyegetővé vált helyzetünk. Megindult Délerdély „lerohanása” pont egy heti titubálás után, aztán jött Torda elfoglalása. Természetesen nagy ünnepséggel. Zászlókkal mentek át vezető uraink, volt bankett jó kedvvel, bőséggel. Remetei Filep Imre *unitárius*, a német-magyar társaság titkára a

református (!) nagytemplomban „hatalmas szónoklatot” tartott a pincékből, börtönökből előkerült „ünneplésre vágyó” tordaiaknak, mások okosan igyekeztek ezer pengőkre, borsot, kávé és egyéb árucikkeket en gross-ban vásárolni eltelve szociális érzékkel, hogy az itteni sokat nélkülöző magyarok többet ne nélkülözzenek. Livius tolla nem elég a romantika. Tacitusé a demoralizáció és aljasság megírására. De hagyom is a jövő történetírókra ezt. Szóval a fordulat is megjött. Itt megakadtunk. A négy székelj vármegyét feladták. Mi van Kézdivásárhelyel, Szentgyörggyel, illetve Bothár Vil-mossal, Kovács Lacival – nem tudom. Úgy hírlík, hogy Sepsiszentgyörgyön László Dezső sógora Imreh Dezső ref. papot neveztek ki az oroszok polgármesternek. Mások szerint más magyart, a hivatalos nyelv a magyar. Udvarhelyen Nagy Lajos a székeljkereszturi ref. pap (fiát ismeritek) lett polgármester. Rigó Jánosról csak annyit hallottunk, hogy mikor Székelyszomborra beértek a románok, kényszerítették, hogy nyissa ki a Hangyát. Ott ettek-ittak. Volt egy pár román, aztán a magyarok visszafoglalták Zsombort. Rigó Jánost ellenségei feljelentették, és behurcolták a csendőrök Udvarhelyre. Végülis egy képviselő szabadtotta ki. Sapienti sat! Mellékesen most bizonyára a románok nyomorgatják, mert „a csendőrök előtt teli pohár a kezében vesztettül táncolva ment Udvarhelyre a felszabadulás öröme”. Ha a románokban is van

stílus, bizonyára így van. Volt és lesz! No de vissza! Szóval a veszélyeztetett Kvárról hirtelen elment a pénzügy, posta, üzletvezetőség stb. stb. Még a vám is meglógott. Úgy hogy napokig a városházán se volt senki. Édes dal zengett a tájon: „Édes Erdély, itt vagyunk, Ha bajban vagy, elhagyunk.” Maradtunk *szak-tudás* nélkül. A szaktudósok elmentek: ki autón, ki vonaton, kinek hogy tellett rang és pénz szerint. A nagy szaktudósok elől, sebesen, a kis szaktudósok tipegve, de rendületlenül. A németek visszaszorították az oroszokat és mi itt vagyunk. Most a németek költözködnék az *elhagyott* lakásokba! Nota bene: a szászokat Északerdélyből a németek üritették ki. Albertiek is elmentek egy vagonrészben. Mindenük itt maradt, csak ágyneműt, ruhát vihettek. Kváron kb. 8-10 öregember maradt, közöttük Gärtner bácsi és Hartigék. Hartigék egy unokatestvére jött Bátorról, egy kiürített szász faluból. Az egész falu bent a templomban, megimádkoztak, aztán indultak a pap vezetése alatt Dés felé vasúthoz. Egy szálíg mindenki. Az állatállományt kicsapták a legelőre, lakásukban maradtak a bútörök.

Tegnap Marosvásárhelyről jött Farkas János segédlelkész. Az orosz frontról a délre jövet átszaladt német autók segítségével, ugyanígy jött vissza, hogy innen Tordára menjen. Marosvásárhely: a szaktudomány és kapcsolts részei, a begyulladt erdélyiek elmenekülve, egyetlen vezető maradt a különböző papokon kívül.

Papp Károly helyettes polgármester. Nincs polgárőrség, nincs katonaság, nincs hivatal. Az emberek a pincében laknak. A német katonaság és a nép az üzleteket nyitogatja. Senki szólni nem mer. Lakásokat is fosztogatnak. Míg ennivaló és bor van, addig nincs baj, de aztán...! Farkas szerint az emberek: ha már a szaktudomány elment, jöjjenek az oroszok, csak valami regula legyen. Egy szóval, ha az oroszok *nem* jönnek, kommunizmus lesz. Kós írt Tamásinak, hogy a kalotaszegi papok közül többen megfutottak. Kvárról Kádár Gézáék (két ágú templom), az unitárius Remetei Filep, Abrudbányai Fikker János (imrédista) mentek el. A civilek is igen megrostálódtak. De elegen maradtunk azért. Szaktudomány hiányában Teleki Béla erdélyi párti képviselők vezére összehívta a magyarság reprezentánsait: Püspököktől Nagy Istvánig, Demeter János, Balogh Edgár szélső balig. Lassan folyik a szervezkedés. Hogy milyen eredménnyel? Egyelőre a

szélső bal igéri a védelmet osztálykülönbség nélkül. Egyházak előnyben. Az élet gazdagabb mint a theória. „Zöld az élet aranyfája”. Tamási munkában. A jó magyar Nyíró Pesten! Olajos Domokos elment „papírért”! Finta Zoltán ki a zsidó cikkeket és a kőműveseket írta – el! Még sok jó magyar. A jó Isten segít-se őket.

Itthon megvagyunk. Brandt Józsiék nálunk laknak. Péter Gusztai áldott állapotban lévő feleségét felvive, visszajött, már kinn is van a szórványban. Hogy jön haza, nem tudom, mert hallok, hogy Dész, Apahida állomását bombázókkal tönkretették. Opfermann Ernő katoná. Schulek Dóra Enyeden volt, talán már otthon van. Szabó bácsi nyugdíjaztatott s elmenekült. Kárpáti bácsi itt maradt. Jászay Károly elment. Kalith, Sólyom Sándor, Hantos Gyula stb. el. – Schneller Károly az utolsó napokban hosszas vergődés után, miután az egyetem kilátástalan maradt, elment.

Vasárnap volt az egyetemi évnyitó. Légiriadó lévén, az egyetem pincéjében. Miskolczy a rektor, Haynal a dékán. Itt van Klimkó is. Sokszor vacsora, ebéd közben is elalszik. Éjjel-nappal operál. Kótay Pali is itt van. Az egyetem 80-90 tanárából úgy 20. A többi szaktudós. Koleszár László is! Szentkirályi Samu is. Csak sok mártír ne legyen. Én ti. megértem, ha valaki aggódik és elmegy. Csak ha „igen jó” magyar volt, hős, bátor, vitéz és nem olyan rossz, mint én, akkor ne menjen. S a szaktudósok ne mentek volna el túl hamar s ne hagytak volna itt tudomány nélkül. S ne vittek volna ki mindent! Ti. éppen siettek itthagyni mindent. Hiszen lehet, hogy nekünk is el kell mennünk. De addig még van nekünk egy kevés dolgunk.

No, de sietek! *Fiú vagy lány?*

A jó Isten legyen veletek. Mindannyiatokat ezerszer csókol, ölel igaz testvéretek

Andor bácsi*

NEMESKÜRTY ISTVÁN:

Az „ökumenikus” Bornemisza Péter*

1579. február huszonharmadikán Ballassi István bécsi házában katonák törtek az ott vacsorázó Bornemissza Péterre és letartóztatták. Noha az 1578 pünksődjére megjelent negyedik prédikációs kötet, benne az *Ördögi Kisirtetekkel*, általános megbotránkozást keltett, olyannyira, hogy emiatt földesura, Julius Salm gróf őt elbocsátotta és egy evangélikus egyházi bírósággal elítéltette, és noha a Postillák eme negyedik kötete az uralkodót is sértő megjegyzéseket tartalmazott, mégsem valószínű, hogy Bécs városában emiatt támadt volna baja a hatósággal. 1579. február huszonkettedikén, a Bécsbe érkezése előtti napon, már napvilágot látott az utolsó, ötödik kötet is, Detrekön, Balassi István várában, Ungnad Kristóf horvát bának, cs.kir. tanácsosnak, valamint feleségének, Losonczy Annának ajánlva.

A letartóztató hatóságot Hanns von Thau, Bécs város polgármestere személyesen vezette. Ez az ügy rendkívüli fontosságra utal. A börtönben fogva tartott Bornemiszát három hétig tartó fogsága idején Caspar Neubeck, Bécs püspöke hallgatta ki, feltehetőleg Melchior Khlesl, a hírneves ellenreformátor jelenlétében, aki akkor a passauai püspök megbízottjaként tartózkodott a városban.

Noha a letartóztatást Ernő főherceg, Rudolf császár és király magyarországi helytartója rendelte el, a kihallgatók mégis egyházi hatalmasságok voltak. Bornemiszát tehát egyházi vétségben tartották bűnösnek. Bármily hatásos volt is azonban Bornemisza Péter magyarországi ígéhirdető tevékenysége, Bécsen mindez nem érintette; ő a Nagyszombatban székelő katolikus egyházi főtámaszhoz tartozott – az uralkodóház felfogása szerint – nevezetesen Telegdi Miklóshoz, többek között, aki majd 1580-ban könyvet is ír ellene. Zaklatták is őt élete során elegend.

Mi történhetett tehát Bécsben, mit vettett ott Bornemisza Péter? 1577-79 között indult rohamra Bécsben a katolikus ellenreformáció. A zsinat után vagyunk, Rudolf és környezete,

közötte sok spanyol, könyörtelen leszámolást kezdett az osztrák protestantizmussal. Bécsben 1579 január-februárban általános razziák zajlottak; „fegyveres karhatalommal kutatták át a házakat eretnek könyvek után. Sok könyvet és nyomtatványt gyűjtöttek össze és égettek el, két könyvkereskedőt letartóztattak.” (Kárpáthy-Kravjanský Mór: *Rudolf uralkodásának első tíz éve*, 1933)

Ezek a viharos viszonyok Bécsben 1577-ben kezdődtek; nyáron kettőszázötven főnyi küldöttség indult a császárhoz az evangélikusok jogaiért: a császár nem fogadta őket, a makacsul protestáns bécsi polgárokkal szemben fegyveres karhatalommal léptek fel, megtiltva a magánházaknál történő istentiszteletet vagy ígéhirdetést: Rudolf parancsa szerint „halálbüntetéssel is megakadályozandó, hogy a prédikátorok polgári házakba merészkedjenek.” Az 1578. februári országgyűlésen, Pozsonyban, ez a téma viharos vitákhoz vezetett. Bornemissza, mint tudjuk, ekkor osztozotta ott *Fejtelegetés* című elveszett – nyilván elkobzott és bezúzott – röpiratát, minek hatására a magyar egyházi hatóság, Mosóczy Zakariás püspökkel az élén, el is járt ellene. Erről még a velencei követ is beszámolt a doge tanácsának. Mint látjuk tehát, Bornemisza ügyében a magyarországi egyházi felügyelet volt illetékes.

Dehát akkor mi volt Bornemisza bécsi „bűne”, amely miatt maga a polgármester fogadta el és a püspök hallgatta ki? Nem lehet más magyarázat, mint az, hogy Bornemisza megszervezte a protestáns ellenállást. Nyilván Ballassi István házában is prédikált: részese volt tehát az osztrák egyháztörténetben *Sturmpetition*-nak nevezett mozgalomnak. A magyar prédikátor fogvatartóinak az volt a szándékuk, hogy akár halálra is ítéljék. Hiszen mint imént olvashattuk, „halálbüntetéssel is megakadályozandó”, hogy a prédikátorok hirdessenek.

Ritkán emlegetett tény, hogy ekkoriban számos, evangélikus hitéhez hű osztrák család települt át a királyi Magyarországra: itt hazánkban megmaradtak császárhű alattvalóknak,

* Elhangzott az Evangélikus Teológiai Akadémia Posztgraduális Tanfolyamának egyháztörténeti szekciójában, 1994. július 4-én

vallásukat azonban szabadon gyakorolhatták. Különösen Johann Rueber főkapitány környezetében élt sok németnyelvű evangélikus; könyveket is adtak ki Magyarországon, dacolva az 1579. február nyolcadikán kiadott cenzurarendeletről. Feltűnő, hogy a császári-királyi kormányzat e tekintetben mennyire tiszteletben tartotta a magyarországi különleges viszonyokat. Valószínű, hogy Bornemisza részt vehetett egy Magyarországra történő evangélikus áttelepülés megszervezésében, ha ugyan nem ő volt a főirányító. Erre két körülmény is utal. Egyik, hogy az 1584-ben kiadott, Foliópostillának nevezett prédikációs-kötetben megemlíti: „Jöttek énhozzám fő kulcsos városokból bölcsek német és cseh prédikátorok” tanácskozni; másik pedig, hogy Bornemisza Péter rendszeres kapcsolatot ápolt Rueber főkapitánnyal; pénz is kért és kapott tőle vallásos iratainak kinyomtatására, ami az 1579 februári bécsi fogvatartás ismeretében legalábbis feltűnő. Mi több, Rueber az egész Biblia kinyomtatásának támogatását is megígérte Bornemisának, aki szerint a fordítás nagy része már készen áll. Figyelemre méltó, hogy Mantskovit Farinola Bálint, Bornemisza nyomdásza nyomtatta 1589-1590 folyamán a Károlyi-Bibliát!

Bornemisza Péter tehát mint a bécsi evangélikusok rendelkezéssel dacoló támogatója, szervezője, mint hatásos evangélikus igehirdető állt egyházi bírái előtt. Ki tudja, miként végződött volna ez a keserves kaland, ha három heti vallatás és fogvatartás után, március közepe táján nem siet valaki a segítségére...

Idézem Bornemisza Pétert:

„Mikor rőszketnék az bécsi pispék és több papok előtt, kik az császár és herceg szavával nagy kinokkal fenyegetnek vala, és intenek vala, hogy az ő pápai hitekre hajlanék, mond végre egy jezsuita, Imre, magyar nemzet, közülok mindnyájok hallására:

„Légy bátor szívvel, azmely Isten Lótót a Szodomának tüze-től megszabadította, téged is megszabadíthat.

Ez mondás megmondhatatlan nagy reménységet és édességet indította vala azkor bennem.”

Imre, a magyar jezsuita – feltehetőleg Balassi István segítségével – megszöktette Bornemisát: „*Mint Szent Pál kosárban kiereszkedik Damaszkuszból: csak én is nagy kőház ablakán Bécshől.*”

A magyar jezsuitában, Imrében tehát a magyar honfitárs iránt érzett rokonszenv éppúgy felébredt, mint, úgy látszik az a felismerés, hogy Bornemisza hite és evangéliumi tüze használnál járhat a magyar hívek lelkiüdve számára. Bornemisza felfogása tehát, melyet nyilván kifejtett az inkvizitorok előtt, nem állhatott messze Imre nézeteitől.

Ezekben a hetekben a bécsi központú osztrák jezsuita rendtartományhoz beosztott magyar jezsuiták és a császárhű osztrák-német jezsuiták között ott Bécsben pattanásig feszült a hur. Erről újabban Barlay Szabolcs számolt be *Romon virág* című, 1986-ban megjelent könyvében, mely a vatikáni levéltárban végzett kutatásait foglalja össze. Róma és személy szerint a pápa sürgette a jezsuiták Erdélybe telepítését, a császárhű, spanyol ihletettségű bécsi jezsuiták viszont ezt mindenáron akadályozták. Idézem a cisztercita rendtag Barlay Szabolcs mondatát: „*Leleszi János jezsuita a tilalom ellenére 1579. áprilisában Erdélybe szökött.*” Ezek a körülmények is magyarázzák a derek Imre páter vakmerő tettet. A kettejük között az inkvizíciós kihallgatásokon fokozatosan kialakuló rokonszenv egyik alapja éppen Erdély kérdése lehetett. Feltűnő, hogy a lutheranus Bornemisza mennyire feltétel nélkül rajong a katolikus Báthori Istvánért, aki pedig Erdélyben cenzurarendeletről fégyelmezte meg a protestáns szellemű könyvkiadást. Lépten-nyomon Báthorit magasztalja:

„Isten az pad alól is elő tudja rántani azt, akit ő akar. Maximilianus császár ugyan meghala mérgebe, midőn ellene szegény szolgáját, somlyai Báthori Istvánt választák az lengyel királyságra.” (1578.) – „Most is Isten némelyt, mint Dávidot, királlyá teszén, kiről példa köztünk somlyai Báthori István. Isten Dávidot az juhakolból királyságra emelé, somlyai Báthorit az mi nemzetünk közül lengyel királyságra., 1576.

esztendőbe; kivel Muszkvának országát megvereté 1581.” (1584.)

E két idézetben feltűnő, hogy Bornemisza hangsúlyozza: Báthori Isten akaratából lett király, benne az isteni kegyelem működik, s ez számára döntőbb, mint Báthori felekezeti hovatartozása. Bornemisza amúgyis tartós kapcsolatban állt katolikus magyar főúri családokkal. Erdély vonatkozásában különösen tanulságos a három Forgách-hoz fűződő kapcsolata. Forgách Imre és Forgách Simon, a jeles hadvezér pénzzel támogatta postilláinak kinyomtatását; Simon át is adta elolvasásra – vagy kinyomtatásra? – egyik hadtudományi művének kéziratát Bornemisának, amint arról a Foliópostillában maga Bornemisza nyilatkozik. Forgách Ferenc váradi püspök, udvari tanácsos Gianmichele Bruto, magyarosan Brutus János Mihály olasz történettudós Erdélybe hívásában is felhasználta Bornemisza közvetítését. Brutus két izben is megállt Semptén, Bornemisza akkori lakóhelyén, és tárgyalta a lutheránus lelkesíttel. Megjegyzendő, hogy a közfelfogással ellentétben Forgách Ferenc nem volt protestáns elkötelezettségű, megmaradt katolikus hitében, a püspökség, illetve az egyházi hivatás alól a pápa felmentését kérte és kapta. Igaz, hogy Bornemisza azt írja róla: nagy tisztességet viselt álnokul, mert szívében igazat vallott, de kifelé ezt nem mutatta – de tudjuk, hogy Forgách, aki Ferdinánd titkos tanácsosaként személyesen vezette a tridenti zsinat előkészítő tárgyalásait, szorgalmazta – Ferdinánd felhatalmazásával! – a reformáció bizonyos vívmányainak elfogadását. Az sem érdektelen, hogy Forgách Ferenc Miksában csalódva, az 1566-os sikertelen hadjárat után, Szigetvár elestét követően mondott le, s távozott Itáliába, ahonnan Róma tanácsára utazott Erdélybe s lett ott kancellár. Forgách e lépése szoros összefüggésben van a jezsuiták Erdélybe telepítésének pápai szándékával. Azt se feledjük, hogy az 1577-ben Padovában elhunyt Forgách Ferenc az ottani jezsuiták templomában van eltemetve! (Erről lásd tanulmányomat a Klaniczay-émlékkönyvben, 1994.) Végül meggondolandó, hogy a Bornemiszt támogató Forgách Simon hadvezér fia, Ferenc később esztergomi érsek lett, Pázmány Péter támogatója!

Mindezek alapján egy eddig kellőképpen figyelemre nem méltított szellemi-ideológiai-politikai mozgás állapítható meg a XVI. század végének Magyarországon, mely a kudarcba fulladt tizenöt éves háborúval ért véget. Felvilágosult katolikus és a haza érdekében tárgyalni kész hithű evangélikus erők keresték egymással a kapcsolatot a tridentinum után, s e kapcsolatkeresésben a jezsuiták eddig feltáratlan szerepet játszottak, lásd Barlay Szabolcs említett kutatási eredményeit. Magyarországon, a magyar nemesség mindenképpen egy szabadabb, türelmesebb vallási magatartást szorgalmazott a bécsinél – prágainál, lásd Forgách Ferenc említett politikáját, vagy a Bornemissza-tanítvány Balassi Bálint katolikus hitre térését és elestét Esztergom ostromakor.

Azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ugyanezekben az években Spanyolországban a mienkéhez hasonló szellemi erjedés indult meg: a mai szóhasználatnál „fundamentalista” katolikus erők elszántan hadakoztak a katolikus egyházon belüli szabadabb felfogással; ezúttal csupán arra utalok, hogy Bornemisza kortársát, Avillai Nagy Szent Terézt (1512-1582), akinek könyvei meglepő szellemi rokonságot árulnak el a Bornemiszával, az inkvizíció nem győzte zaklatni: Don Carlos nevelőnőjét kolostorában rejtegette, Eboli hercegnő viszont személyesen jelentette fel Szent Terézt, mint eretneket... Rudolf legszűkebb körének tagja, a Spanyolországban nevelkedett Pálffy Miklós a magyarországi ellenreformáció szenvedélyes irányítója, huga viszont, Pálffy Kata Bornemiszt támogatta anyagilag is. Bátyját, Miklóst kitagadja jelentős örökségéből és megözvegyülve, 1582-ben férjhez ment Illésházi Istvánhoz.

Bornemisza mindezeknek az áramlatoknak, indulatoknak, felfogásoknak keresztútjében állt, és *közvetítőként* cselekvő részese is volt.

Bornemisza Péter e világbani tájékozódásának etikai-teológiai mozzanatai meg kellett, hogy jelenjenek felfogásában, igazhirdetői gyakorlatában is.

Rendíthetetlenül evangélikus meggyőződése kétségbe nem vonható. Ugyanakkor természetes, hogy egy 1560-1580 között alkotó protestáns lelkészről nem kérhetők számon a mára kikristályosult felekezeti állásfoglalás, tanítás. Sose feledjük, hogy a XVI. század protestáns magyarja, a ferences barátokból lett első lutheránus-térítőktől kezdve úgy érezte: ő az igazi „katolikus”, és a pápai udvar terjeszti az eretnekséget a maga agyoncifrázott liturgiájával, világi szokásaival és tobzódásával.

Elgondolkodtató Télegdi Miklósnak, a nagy katolikus ellenfélnek 1580-ban megfogalmazott véleménye:

„Annak sem mehettem még eddig a végére, te mi légy? Ugy mint ki néhol a lutheránusokkal tartod a kálvinisták ellen, néhol a kálvinistákkal a lutheránusok ellen.”

Nem lévén lelkész, ráadásul hitem szerint katolikus, a világegyet sem merészkedem teológiai részletek boncolgatásába. Pusztán néhány feltűnő jellegzetességre mutatok rá, arra a magatartásra, amelyet Schulek Tibor alapvető fontosságú Bornemisza-könyvében „irénikus” felfogásnak nevezett, mi pedig ma az ökumenizmus szóval illetjük ezt.

Legfeltűnőbb: Mária-tisztelete. Ősi magyar sajátosság ez. 1566 táján *Az itéletről* szerzett énekében, valószínűleg egy középkori latin himnusz nyomán, így dicséri Szűz Máriát:

*Reátekint jöbbfelől anyjára
Krisztus urunk az Szűz Máriára
Ottan felkél szent anya lábára
Térdre esik, hallgat szent fiára.*

*Ám szent fia anyjának azt mondja:
Tiszteletes szent anyám, Mária
Légy mindenkor Istennek áldottja
Szentháromság Istennek bódogja.*

*Virágzó méhedben viselél
Ezvilágra angemet te szűlés
Az te áldott tejjeddel éltetél
Emberkorra engem felnevelél.*

*Idvözlöm én jó anyám, lelkeket,
Idvözlöm én testedet, méhedet,
Megbódogult te emberségedet,
Nagy hitedet, cselekedetedet.*

*Sok keserű én nagy kínaimban
Énvelem löl az én halálomban:
Azért most is én bódogságomban
Részeltetted mindennemű jóban.*

*Imé ez nap vedd áldomásomat
Áldásommal az én országomat
Véle össze én bódogságomat
Bódósággal tulajdon magamat.*

*Bódog anya, szent anya Mária
Úgy vigadoz, hogy ezeket hallja,
Szent fiának mely igen hálálja,
Hogy országát ő magával adja.*

Ezt az énekét Bornemisza 1582 *Énekeskönyvébe* is felvette. Ugyanebben az énekeskönyvben számos, középkori magyar egyházi ének is felvett.

Bornemisza egy másik különlegessége: a gyóntatás. Természetesen nem a szorosan vett katolikus felfogás szerint; nyilván feloldozást sem adott; de tény, hogy híveit, négy szemközt, alaposan kifagatta bűneik felől. Kivételes képességgel rendelkezett az emberek megszólaltatására. Messzi földről jöttek hozzá „vallani”, hogy bűneik elmondásával megkönnyebbülje-

nek. Megvallatta híveit, hogy ezáltal bűnbánatra készítse őket. „Az mi igazságunk az bűnbocsátás” -írta. Valamennyi prédikációskönyve, különösen pedig az Ördögi Kisirtetek tele van annak hangoztatásával, hogy emberek lévén, nem kerülhetjük el a bűnt, teendők pedig, hogy abból felkeljünk és bocsánatot nyerhessünk. Nem győzi magyarázni, hogy a ki nem mondott bűnök a lélekben méregként hatnak, és miként az eltitkolt, vagy indokolatlanul lekötött seb gennyedni kezd és vérmérgezőes halálhoz vezet, úgy a lélek titkai is halált hozhatnak eltitkolójára.

„Szemlátomást meg akarnám mutatni, miféle bűnben, mely undokul hever az világ... (aki nem vallja meg bűnét) az hasonló ahhoz, aki rut, fekélyes, tüdő, farkassebes, bűdös testet hordoz és sem ő maga nem akar ránézni, sem borbélyal nem akar ránézni, hogy ki ne hirhedjék. És azonban nőtől nő az méreg benne, és meghal bele.” (Ördögi Kisirtetek.)

Egy olasz orvos elmondotta lelkifurdalásait, például, hogy túl nagy honoráriumot kér betegeitől, pedig néha maga sem tudja a diagnózist megállapítani; távozáskor így búcsúzott Bornemisztól:

„Míg veled szóltam, csendes és békességes voltam, De immár im elhagyod szegény fejemet és én majd ismét a tengeri szélvészről elragadtatom.”

Viszont a protestantizmus Bornemisza által gyakran hangoztatott szellemi vívmányai közé tartozik a gonosz fejedelemnek akár meggyilkolása is, ez a kálvini eredetű nézet: „Helvéciába az úr készeríti az atyát, hogy lőné az fiát. Amaza fogja az nyilat, és általlóvi az urat. Ily méltatlan dologban megengedtetik az gonosz fejedelemre való támadás.” Hasonló gondolatra bukkanunk már az 1558-as *Magyar Elektrában* is.

Ugyanígy az emberi egyenlőség folytonos hangoztatása. „Krisztus előtt semmi szőmélyválogatás nincsen, akár zsidó, akár török, akár szegény, akár úr, akár nemes és akár paraszt könyörögjen öneki.”

Jellemző, hogy Télegdi Miklós püspök megrója Bornemiszt a nézetéért:

„A törököket és a zsidókat nem szükség lőtt volna előhöz-nod, mert azok nem érdemelnek semmit, mivelhogy nem oly alkotmányi az Istennek, mint mi.”

Számtalan egyéb példát is mondhatnánk annak bizonyosságára, hogy Bornemisza műveiben a reformáció eszmerendszere a haladás, a humanizmus, gondolkodási körének hangoztatásában nyilvánul meg. „Emberséges az, aki magát egyenlőnek ismeri minden emberhöz.”

Itt van a legnagyobb szakadék Bornemisza és a katolikus Télegdi között. Említésre érdemes, tovább, hogy Bornemisza a liturgiában a legszükségesebbnek nevezhető elveket látszik vallani. A templomban semmiféle dísz nem tűr, a képzőművészet alkotásai sem érdeklik, sőt ezeket megveti. („Bálványok”) Szerzetei egyszerűek, keresztelő, esküvő, temetés a lényegre szorítkozók. Kifogásolja a zajos-bőséges lakodalmi ebédeket, halotti torokat. Öltözködésben is elveti a „cifrázkodást”, ő maga és családja a legszerényebben öltözött. Dolgozószobája képek helyett általa írt vagy másolt jeles mondásokkal tele, ezeket felszögezte a falra, hogy mindig szem előtt legyenek. Kikel a toalettszerek, parfümök használata ellen. Elengedhetetlen fontosnak tartja az írás-olvasás ismeretét. A „honn lakó gazdák” munkaszüneti időben olvassanak fel családjuknak a Bibliából, vagy olvassanak fel egy olvasnitudó gyerekkel. Ahol a lakosság anyanyelve nem magyar, hanem például tót, ott a tót nyelvet kell használni az istentiszteleten. Sokat foglalkozik a földesúri igazságszolgáltatással, a haza katonai-fegyveres védelmének szükségességével. Mindez inkább helyezhető el Kálvin, mint Luther tanrendszerében.

Nem csoda hát, hogy Télegdi Miklós nem tudott dűlőre jutni: miféle felekezet ez a Bornemisza Péter? A jezsuita Imre viszont becsülte annyira, hogy megszöktette a bécsi fogságból.

Annai bizonyos: Bornemisza Péter evangélikus szuperintendes, korának legnagyobb magyar írója, költője és jeles igazhirdetője rendületlen evangélikus hitében ökumenikus nyitottsággal működött.

Hű az Isten!

Ezt az emlékezést két igének a fényébe helyezem. „*Hű az Isten, aki elhívott titeket, és ő majd megcselekszi!*” 1Thessz 5,24. és „*Mi is, akiket bizonyosságtévőknek ilyen fellege vesz körül, tegyünk felre minden akadályt és bünt, és kitartással fussuk meg az előttünk levő pályát, nézve a hitnek elkezdőjére és bevégezőjére, Jézus Krisztusra!*” Zsid 12,1-2.

Ez a két ige volt meghatározója egész életemnek, és ma is az. Már gyerekefajjal tudatosan készültem arra, hogy lelkész legyek. Mindig óriási elkölözöttséget éreztem népem iránt, és tudtam, hogy ezen a téren szolgálhatom leginkább.

Nagy vargabetűket megtéve, 1953 őszén megkezdhettem tanulmányaimat a budapesti Teológiai Akadémián. Itt sok nagyszerű emberrel találkoztam. Legtöbb volt tanáromért és teológustársamért ma is hálás vagyok Istennek. Nagyon sokat kaptam tőlük. Volt másféle tapasztalatom is, de erre is szükség volt, hogy kiismerjem magam a világban. Nagyon készültem a szolgálatra. Amikor aztán úgy lett, hogy befejezem tanulmányaimat, mégis úgy döntöttem, hogy nem avattatom magam lelkésszé. Az 1956 utáni, egyházpolitikailag nagyon zűrzavaros helyzetben úgy éreztem, nincs helyem az egyházban. Pedig akkorra már az a gondolat is megérlelődött bennem, hogy bármikor bekövetkezik az a helyzet, hogy szülőfalumnak nem lesz már papja, bárhol legyek is, hazamegyek. Ezután nagyon nehéz volt a döntésem, de megint a fenti igék tették világossá számomra, hogy nem az egyháznak van szüksége a szolgálatomra, hanem a gyülekezeteinknek. Így aztán 1958 november 7-én szülőfalum templomában felavatott Káldy Zoltán. Néhány nap múlva jött a távirat: „hat heti kisegítőszolgálatra azonnali hatállyal a pécsi gyülekezetbe rendellek ki”, ebből aztán egy év lett. Kemény dolog volt ez a számomra. Dóka Zoltán volt akkor a segédlelkész. Tanúja voltam a harenak, amely a gyülekezet és a püspök közt folyt a lelkészallás betöltéséért. Láttam a gyülekezet és Dóka megaláztatását. A gyülekezet szeretete volt számomra a megtartó erő, hogy meg ne futamodjam. Magamra maradtam kezdő káplánként egy olyan gyülekezetben, amelyben igen sok szolgálat volt, és magas volt az igény. Ma sem tudom, hogyan mertem csinálni, és miként bírtam. Néhány hónap múlva Balikó Zoltánnal töltötték be a lelkési állást.

Tőle nagyon sokat kaptam. Ma is hálás vagyok érte.

Innen aztán Gyönkre kerültem esperesi káplánnak Krähling Dániel egykori hitoktatóm mellé, aki tulajdonképpen elindított a pályára. Közben kitelepült a keszöhidegkúti lelkész. Senki nem jelentkezett oda szolgálatra, így én, aki azt gondoltam, hogy majd évtizedek múltán kerül rá sor, *hazamentem* lelkésznek. Nem is bántam meg soha. Akkorra a két faluból álló, egykor csaknem 1500 főt számláló gyülekezet a kitelepítések következtében 220 főre csökkent, de ebben már benne voltak a Felvidékről átdobott, Felsőszeliből származó evangélikus családok is. Ők idegennek érezték magukat az új hazában, a mieink pedig hontalannak. Ezeket az embereket kellett erősíteni, biztatni, bátorítani. Egyfőmán szegények és nyomorultak voltunk akkor. Tudtam, ha én megbecsülöm őket, ők is megbecsülnek engem. Így is volt, és így van ma is.

Rengeteg időm volt. Vasárnaponként mindkét gyülekezetben volt délelőtti magyar és délután németnyelvű istentiszteletünk, voltak mindenhol bibliaórák, hitoktatás. Amit abban az időben lehetett csinálni, azt elvégeztem. Sok időm maradt másra. Gyülekezet- és családkutatásokra adtam a fejem, ez később szinte az egész egyházmegyére kiterjedő munka lett. Kertészkedtem, babusgattam a virágaimat. 1962-ben megházasodtam. Ez az egyházvezetés és az AEH felől nézve, nagyon rossz lépés volt. Ma is örülök ennek a „botlásomnak”. Feleségem tanítónő volt, de papnéként nem taníthatott. Csak akkor kezdetett el tanítani, amikor nem kaptak sehonnan tanítót a faluba.

A helyi vezetés és az AEH szemszögéből akkor már nagyon megbízhatatlan voltam. Állandó feljelentgetések, rendőri szimatolgatások és burkolt, vagy nyílt fenyegetésekkel próbálták kedvemet szegni. Ezek közt is a fent idézett igék adtak megtartást. Csak néhány dolgot említek az akkori viszonyokról. Voltam ingajáratban a Márvány utca és a gyülekezetem közt. Voltam „egy nagyon rossz egyházpolitikai, sváb lázadásnak aktív részese”, amikor egyszer a tágabb család együtt nyaralt Gyenesdiáson, persze nem lehetett más, mint egyházpolitikai összeesküvés. Egyszerűen képtelenek voltak néhányan elfogadni az a tényt, hogy a családon belül szerethetik is egymást, és nem összeesküvésre jöttek össze. Ebből most elég. Közben megszülettek gyermekeink, gyülekezeteink létszáma

pedig tovább apadt. A sok intoleráns lépésre, amivel híveinket gyötörték, csak azzal tudtak válaszolni, hogy elköltöztek arról a vidékről. Közben, látva, hogy az a kevés tárgyi emlék is elkötavetyélődik, ami még megmaradt híveinknél, elkezdünk feleséggel együtt a gyűjtést. Ez lett az alapja a *tájháznak*, amelynek ma szakkörökben igen jó híre van. És aztán eljött az ideje annak, hogy mégis elköltözzem gyülekezetemből Gyönkre, de oda csak úgy mentem, ha gyülekezeteimet is vihettem magammal.

Így már 6 gyülekezetem volt, és ez néhány év alatt felfejlődött 10-re. Rengeteg munka, sok tennivaló volt e nagy területen. Tudom, hogy csak töredékét tudtam elvégezni annak, amit kellett volna. Kaptam is szemrehányást, hogy csak „futkosó papok” vagyunk. Nem azért futkostunk, mert viszkettett a talpunk, hanem mert vasárnaponként 6-7 istentiszteletet kellett tartani. És ugyanilyen zsúfoltak voltak a hétköznapiak is. A szolgálat mellett ott volt a sok gyülekezet adminisztrációja, 8 templom renoválása, egy ifjúsági ház kialakítása...

Ehhez hozzájött még az esperesség. Örömmel vállaltam de az erőm egyre kevesebb lett. Aranyos segédlelkéseim voltak, akik sokat dolgoztak, 1972-ben, éppen négy konfirmáció előtt bekövetkezett a már bejelentkezett, de nem várt szívinfarktus. Tudtam, hogy nem vagyok nélkülözhetetlen, de azért nagyon nehéz volt ez az időszak. Cselovszky Ferenc személyében nagyon jó gyülekezeti segédlelkészt kaptam. Amikor kiderült, hogy vagy alávetem magam a szívmitétnek, vagy..., lemondtam az esperességről, komoly embernek adhatam át. A műtét után maradtam még egy évig, sokat nem tudtam már csinálni, de legalább *Ferit* tudtam segíteni és tanácsolni.

1993. december 31-vel nyugdíjba mentem. Keszöhidegkútra költöztünk a visszakapott, volt kántortanítói lakásba. A volt paplakból közben ifjúsági tábornak képeztünk ki, és ez nagyon nagy szolgálatot tesz gyülekezeteink számára, de a tágabb kör számára is.

Nyugdíjasként is jól érzem magam. Örömmel prédikálok még vasárnaponként három helyen is. Ezzel tudok még segíteni, hogy mindenhol legyen istentisztelet, ahol várnak ránk.

Befejezésül is csak ezt tudom mondani: „*Hű az Isten! Nézzünk a hit elkezdőjére és befejezőjére Jézusra!*”

Lackner Aladár
ny. lelkész

Áramlatok sodrásában

Erzsébetfalván (ma Bp. XX.ker.) születtem 1920 augusztus 5-én. Éppen két hónappal azelőtt fájdalmas harangzúgás jelezte hazánkban a tiltakozást az akkor aláírt trianoni békeszerződés miatt. A hosszú háborúban és kurta forradalmakban megtizedelt és megfáradt nép, a megcsönkült haza Nagymagyarországgért sírt. Az ébredő nacionalizmus és az „izmosodó irredentizmus” szellemisége határozta meg az irodalmat, sajtót, pedagógiát. Hatásos pátozzsal visszhangzott a mondás: „Csonka Magyarország nem ország – egész Magyarország menyország!” A nemzeti gondolat édes borával itatták a fiataliságot. Bódított-e, vagy pezsdített, ki tudja?

Ugyanazon az őszön, amikor 1938-ban a teológiára kerültem, a magyar honvédség bevonult a Felvidékre, s a szabadcsapatok egységeihez soproni főiskolások, teológustársak csatlakoztak. Lelkesedéssel fogadtuk az észak-erdélyi részek visszatérését is. Magyarság-szeretettünket erősítette a *népi írók mozgalma*. Látásunkat és gondolkodásunkat formálta ez a parasztságra támaszkodó értelmisége csoport. Olvastuk Szabó Dezsőt, akiben Adyhoz hasonló küldetéstudat égett és Erdélyi Józsefet, akinek lányába minden erzsébeti diák szerelmes volt, a gondolkodó Németh Lászlót. Engem Sinka István rejtélyes népi balladái, Tamási Áron székelysége, az agrárproletár Veres Péter „Számadása” ejtett gondolkodóba. Örömmel hívtuk meg őt és Erdei Ferencet, Darvas Józsefet előadásra, beszélgetésre teológus ifjúsági körünkbe.

A magyar népzene kivirágzása befolyásolta az irodalmat is. Soha nem látott szellemi áramlat indult el *Bartók-Kodály* népdalgyűjtésével. Megigézett a népdalok pentatonvilága, az izes szövegek sokszínűsége. Az „Éneklő Ifjúság” kórusztálalkozók résztvevője volt akkor a Teológus Ifjúsági Kör férfikara is – melynek Vajta Vilmos után két évig karnagya lehettem – nemcsak régi mesterek műveit, hanem Kodály, Bárdos, Halmos darabjait énekelve. A nemzeti-népi öntudat ébredése mellett még erőteljesebben hatottak az Isten Lelke által indukált *ébredési mozgalmak* az egyházban. A régi Halléból, majd Würtembergből in-

dult pietizmus, s az angolszász kegyesség után a *finn* felébredtek lelki kisugárzása lett egyre erőteljesebb nálunk. Már a 30-as évek legelején tanultam teológus nagybátyámtól a „Vezet a kereszthez út” Podmaniczky Pál által hozott finn éneket, sokat és szívesen énekeltek családi körben is. Gyermekfejjel jártam már *Klotild-ligeten a FÉBÉ* csendesnapokon. Fasori gimnazista koromban pedig angolszász eredetű ébresztő igehirdetések újszerű módszereikkel érintettek. Közben hittanárunk, Sólyom Jenő a *lutheri keresztyénység* magyarországi életéről szólva, szívembe lopta a magyar reformátorokat, prédikátor-írókat, de még erőteljesebben Luthert, s világos, biblikus tanítását. És tagadhatatlan a fasori konfirmált ifjúság körében az érelemsgazdag Dannhauser László akkori segédlelkész hatása.

Bizonyára mindezek együttes indítatásának köszönhetem, hogy matematikai, vagy zenei pálya helyett a teológiai tanulmányokat választottam. Sopronban még jobban szívemhez nőtt az egyházi ének, a *himnológia* dr. Gárdonyi Zoltán óráin, a *liturgika* dr. Jánossy Lajos előadásai nyomán és szinte természetsszerűen az *egyház történet* dr. Sólyom Jenő „tanár úrral”. Kedves szolgálataként jelentkezett a „kurucdombi-misszió” a perifériára szorult rétegek gyermekei között.

A *szociális feszültségek* már régóta borzolták egész Európát. Az egyház és állam felelőssége ezen a téren volt szigorlati dolgozatom témája is. Amikor segédlelkészként szembesültem vele – a Váchoz tartozó szórványokban, a rk. egyházi nagybirtokon nyomorgó zsellércsaládok odújában, vagy csepeli munkások sorskrédeiseiben – a „dolgozat elvi szintjéről” a gyakorlatba átvive kellett hordozni, s megválaszolni.

Káplánként a *csepeli gyülekezet* kisded „tanoncotthonának” a felügyelete, 10-12 fiatal lelkigondozása tartozott reám különböző igeszolgálatok, hittanórák mellett. Nagy iskola volt ez! Isten azonban adott erőt és időt – ha az a vágyam, hogy külföldön mélyítsem teológiai ismeretemet nem is válhatott valóra az egyre élesedő háborús helyzet miatt – *bel-földi egyetemi ösztöndíjjal himnológiai kutatómunkát vége-hessek*

kézírtos énekeskönyvek, kódexek feltárásával egyházunk akkori énekgügyi bizottságának.

A szociális kérdéseket elfeledtette a háború *frontjának* viszonylag gyors áthaladása országgrészünkön, de magával hozta a megoldást hangosan kínáló új eszme-áramlatot: a szocializmust. Már nagyapám „szoc.dem.” érzelmű volt. Azt gondoltam: közel állva a munkásosztályhoz, szót tudok érteni velük. A szocializmus egyenlőséget, igazságot, jogot, békés életet hirdetett. Ám a fordulat kommunista kiktatúrát hozott és nem szociális demokráciát. Hamar kiábrándultam belőle.

A pesterzsébeti lelkészt, dr. *Szuchovszky Lajost* agyvérzés érte, s már 1945 nagyheti szolgálatainak ellátására esperesi megbízást nyertem. Helyettes lelkései hónapok után 1947-ben választott meg a gyülekezet lelkészének. A bombázások és ostrom alatt szétszóródott gyülekezet összegyűjtése, pásztorolása vált feladatommá. A háború sem tudta megfékezni a lelki ébredés már régebben fúvó szelét, sőt az iszonyatos szenvedés jó talajt készített elő. A német nevük miatt elhurcoltak, a vagyonukat elvesztettek, a hadifogságban levőkért aggódók éheztek az Igére, a közösségre. Folytak az evangelizációk, konferenciák. Fiatalok és idősek erősödtek a főtí csendesnapokon vagy Gyecsen és hazajöve, ezek szolgáltak gyermekek között, színdarabban, énekkarban. S habár a „szocializmus” államosította az iskolákat, elcsöpörte a hitoktatókat, *nagyszerű munkatársak* segítettek a gyülekezet építésében: az egyházi és pompás időbeosztású Hafenschér Károly, a mélységes szeretettel imádkozó dr. Benes Miklós, a szorgos és ügyes Madarász István, a lelkes és mosolygó Szabó István, végül a gyermekekhez és idősekhez közelálló Zytmané, Bérczi Margit. Az erzsébeti évekhez tartozik családalapításom: Ruttkay-Mikláián Ágnessel kötött házasságunk és négy gyermekünk születése. Az *egyház történet*hez való *csendes visszatérésem* is ebben az időben érlelődött meg.

Az átalakuló világban új pasztorációs módszer kialakításával foglalkoztam éppen 1965-től, amikor a kelenföldi gyülekezet hívására új közösségbe kerültünk. Itt már nem a

háború, hanem a pártállam révén meghatározott egyházpolitika miatt szétzilált gyülekezetet kellett össze- gyűjteni és pásztorolni. A régi belmissziói és diakóniai munka, amelyet itt elődeim végeztek, a kényszerű sűrű lelkész-változások ellenére is összekovácsoltak egy kis magot, s az imádkozó, mindenben át kitartó lelkek bizonyoságtévése, példamutatása megerősítette újra a gyülekezetet. Isten megadta, hogy míg az addigi lelkészek csak 4-5 évig szolgálhattak, én 26 év folytonosságában hirdethettem az Igét, s a gyülekezet imádsága, szeretete hordozott – hiszem – hordoz ma is.

A „diakóniai teológia” eszmearmalatának esztendei voltak ezek az évek, amely látszatra ugyan sok igazságtartalmat hordozott, de a gyakorlati használatban – a pártállam háttérével – kényszerzubbony lett, s bunkósbot a pásztorbot helyett.

Munkatársak gazdagították itt is szolgálataimat. Másodlelkésként dr. Revessy Zoltánban a megfontolt és precíz pontosság értékét láthattam. Reuss Andrásnál a rendszeres gondolkodás fontosságát, Missura Ti-

bornál a szolgálatkészséget. A nyugdíjasként kerületünkben lakó lelkészekről is sok tanácsot, segítséget kaptam. A felelős presbitérium és régóta hitben járó imaközösségi tagok hűsége kísért. Családomtól ötletek és kritikák sokaságát nyertem. A gyülekezet vezetésében az idős Kari Károly felügyelő higgadsága, bölcsessége és mély embersége rengeteget jelentett az összhang fentartásában. Dr. Kotsis Iván építész szakértelme és egyházszeretete biztonságot nyújtott. Sulyok Imre organista-kantor több évtizedes szolgálata szinte a folytonosság jelképe Kelenföldön.

Közben újra és újra nekikezdtém *levéltári-könyvtári kutatómunkámnak* dr. Sólyom Jenő és dr. Schulek Tibor biztatására és tanácsaival. Ennek eredménye volt a 80-as évek elejére *sővári Soós Kristóf életének feltárása* és újabb gyümölcse a *Magyari Istvánról készített kéziratom*.

Az egyházba is betörnek az eszmei áramlatok hatásai, formálnak, alakítanak. Megtapasztaltam: Isten erői nagyobbak ezeknél. Jézus

műve. (Jk.1,18) Ha elszakad népe az Igétől, elveszti identitását, ezért az Igének személyhez szóló bátor és hűséges hirdetése első feladatunk. Az eszmearamlatok sodrában a *rendszerváltoztatás* tényét is átélhettem. Megelőzte azonban ezt az erdélyi és német menekültek számára nyújtott segélyszolgálat felállítása, kelenföldi központtal. Befelé fordulás helyett így lett *rálátásom a világra*. Hálás vagyok, hogy ebben a században és ezekben a forrongó áramlatoktól átszínésített esztendőkhöz állított szolgálathoz Uram. Adott erőt és belső csendet a háború borzalmaiban és a békés években elvégezni azt, ami rámbizott. Segítő eszközként használta fel ebben szülcimet, testvéremet majd feleségemet és gyermekeimet. Az Urnak velem-járó angyalai voltak ők is. (Zsolt 91,11) Ezért hiszem és tudom, hogy minden tévelygés, tévedés, mulasztás és gyengeség ellenére is a kegyelmes Isten munkálkodott és munkálkodik továbbra is.

Bence Imre
ny. lelkész

TEMETÉSI IGEHIRDETÉS

Kázus: R.K. 67 éves soproni éremművész, 1994 április 19.-én, az evangélikus temető kápolnájában

1. Péter 4,10: „Ki milyen lelki ajándékot kapott, úgy szolgáljotok azzal egymásnak, mint Isten sokféle kegyelmének jó sáfárai!”

Gyászoló Testvéreim! Amikor a kórházban látogatás kapcsán egy bibliai, jézusi mondatot bontogattam, értelmeztem „ahogyan én szeretlek titeket, ti is úgy szeressetek egymást” az érem két oldala került elő. Azt tudtam: „Kedves Kalman, te erről többet tudnál beszélni és kibontakozhatna előttem is éremművészeti titka. De egy bizonyos, az éremnek két oldala van abban az értelemben is, hogy mindket oldallal szinkronban kell lennie egymással. Krisztus szeret minket – ez az első oldal. És ezzel összhangban kell lennie a második oldalnak, az egymás iránti szeretetnek.” Felolvasott igen ugyanezt fejezi ki, csak az ajándék oldalról közelíti Isten ajándék-eremoldalának tükrözödni kell a másik oldalon is a továbbadás és az örömszerzés szolgálatában. Ezért amikor most Renner Kalman koporsója mellett a bibliai íge mondanivalójára figyelünk, Isten sokféle ajándéka áll előttünk!

1. *Mindenki kapott ajándékot.* Isten az embert nem celtalanságra teremtette, hanem mindenki van szándéka, célja és terve. Műveszi kezzel és maximális szeretettel formálta meg testünket, lelkünket egyenlően külön-külön. Nem vagyunk azonosak

egymással, hanem a szívárvány színeinél is gazdagabb színskálával teremtett emberek vagyunk. Ez visszanyúlhat egy családon belül generációk során át sok évszázadon keresztül. Renner Kalman Istentől kapott talentuma: a kemény anyagban, bronzban kifejezni művészi módon a maradandót. Azoknak az arcvonásaikban, akik maradandót alkottak: Szent Istvántól Széchenyig. Az irodalom, a zene, a tudomány nagyjainak megőrkítése volt művészetének egyik döntő célja. Nagyapjától örökölte a rézművészet szeretetét, vonzalmát és ezt fejlesztette egyéni stílusban művészi színvonalra. Aldjuk Istent, hogy ilyen ajándékkal ruházta fel!

2. *Jól kell sáfárkodni a kapott ajándékkal.* Ez azt jelenti, hogy amit kaptunk, azzal maximalisan kell élni. Ismerjük Jézus példázatát a talentumokról. Aki egyet kapott, az elásta, nem élt vele, nem aknázta ki a kapott lehetőséget. Elhunyt művésztestvérünk olyan volt, mint az ércbányász. Lement a mélybe, nem az ércért, nem esakánnyal, hanem a „lelki bányába”, ahol megalkotta az emberiség életét előrevivőinek lelki arculatát és megformálta azt az ismerősen külső arcvonásokban.

3. *Szolgálni kell az ajándékokkal egymásnak.*

Mert nem önmagunknak élünk. A kapott adottságokat azért fejlesztjük, mert mások-

nak akarunk szolgálni, örömet szerezni. Egy kisebb-nagyobb közösségnek. Ugy tudom, hogy R. K. testvérünk édesapjától örökölte szülővárosáért való rajongó szeretetét és a reformáció egyháza iránti vonzalmát, ami többek között Luther-érmet is eredményezett, melyet az 1984-ben Budapesten tartott Evangélikus Világgyűlésre készített és így is terjedt a reformáció öröksége művészi kintestarából határokra innen és túl a világ minden táján.

Mégis művészetével elsősorban szülővárosának akart szolgálni, a „legművészebb városnak” hírnevét öregbíteni.

Ezért úgy kísérjük elhunyt testvérünket utolsó földi útjára szeretett hitvese és gyászoló családja, rokonok, barátok, ismerősök, tisztelői, mint a leghűségesebb város egyik leghűségesebb tagját, aki Istentől kapott talentumával igyekezett jól sáfárkodni.

Isten adjon neki Krisztus érdeméért örök életet, gyászoló szereteteinek vigasztalást. Ha súlyos betegségekben, a kórház betegágyán szenvedésében, lelkében és hitében kirajzolódtott Krisztusnak érte való szenvedése és halála, meg győzelmes feltámadása, bizonyára a földi otthon utáni vágvódás fényein túl az örök otthon sugarai is behatoltak szívébe. Amen.

Simon János

Az állam vallási semlegessége az Alkotmánybíróság határozata szerint

Az alkotmánynak az a rendelkezése, amely szerint a Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik, deklarálja és garantálja az állam világnézeti és vallási semlegességét.

Mielőtt a semlegesség értelmével részletesebben foglalkoznánk, szükségesnek látszik, hogy az egyház és a vallásfelekezet fogalmát megvilágítsuk, annál is inkább, mert a lelkiismereti és vallásszabadságról és egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény ezeket átértékelt és a most használt „egyház” kifejezés szakít korábbi jelentésével, az egyház és vallásfelekezet kifejezést összevont értelemben használja és a szektákra kiterjeszti.

Az „egyház” fogalma alatt eddig ugyanis olyan vallásfelekezetet értettünk, amelyik az egész országra kiterjedő, tehát országos szervezettel rendelkezik és Krisztus személyével, vagyis a keresztyénsséggel elválaszthatatlanul egybeforrott, így tehát a római katolikus, református, evangélikus és unitárius, vagyis az ún. „történeti” egyházak megjelölésére volt használatos.²

Az a körülmény, hogy valamelyik egyházi közösség egyháznak tekinthető-e, vagy sem, nem függött állami elismeréstől, ellenben az, hogy valami *vallásfelekezet* legyen-e, vagy sem, egyedül az államhatalom elhatározásán múlik. Az egyház is csak akkor vallásfelekezet, ha az állam odasorozza, másrészt az állam nem egyházat is vallásfelekezetté minősíthet. A vallásfelekezet kifejezés tehát a korábbi törvények nyelvén nem a szektát, hanem a *befejezett jogi személlyé vált szervezetet*³, a törvény mai szóhasználatára szerint a nyilvántartásba vett egyházat jelenti.

Államegyházjogi értelemben tehát az 1990. évi IV. törvényben szereplő „egyház” kifejezés helyett a „vallásfelekezet” lett volna a helyes, szabatos kifejezés. A törvényhozó az egységes „egyház” kifejezés használatával nyilván egyenlősíteni akart s közben a fogalmakat összekeverte.

A szektának egyházzá váló kezelése sok esetben súlyos problémát jelent, mert van olyan szekta is, amelyik a közrendbe és a közérköltetésbe ütköző tevékenységével mások jogait korlátozza. Ezért néhány képviselő olyan törvényjavaslatot terjesztett elő, hogy a jövőben legalább 10.000 alapító tag vagy legalább száz éves magyarországi működés legyen szükséges új „egyház” alapításához. A jövőben vizsgálni kellene, hogy érdekelt egyházak valóban egyházak-e és nem burkolt egyesületek vagy más társaságok-e és az osztrák jogban megfogalmazott „visszaélés tilalom” (Missbrauchverbot) garanciái fennforognak-e?⁴ Az egyenlőség elvének

túlhajtott értelmezése nem vezethet a társadalom teljes atomizálódásához.

A *semlegesség* mikénti értelmezése elhatározó jelentőségű. Ezért üdvözlünk kell az Alkotmánybíróság 4/1993./II.12./ AB határozatát, amely világosan körülhatárolja a semlegesség fogalmát és ennek kapcsán a semleges iskola lényegét.⁵

Míg a XIX. század liberális politikai gyakorlata az állami és vallási intézmények elválasztására törekedett és nem volt célja a vallás és egyház szimbolikus szétválasztása, addig ma gyakran találkozunk a semlegesség szélsőséges értelmezésével, amely gyakorlatilag álláspont nélküliséget jelent, amely közel áll az atheismushoz. Eszerint az államhatalomnak minden területen úgy kell cselekednie, mintha vallás egyáltalán nem lenne, mintha vallásilag egyetlen polgár sem lenne érdekelt. Eszerint a vallás magántügy, a közéletben csak a közöset szabad képviselni. Találkozunk a semlegesség olyan értelmezésével is, amelyet Muskie-elnök szoktak nevezni s amely szerint a vallásos beállítottságú politikus nem képviselheti a politikai életben vallásos meggyőződését, nem kényszerítheti másokra vallásos értékeit.⁶ Vagy ugyanilyen abszurd álláspontnak tűnik, hogy az amerikai Legfelsőbb Bíróság (Supreme Court) az establishment értelmét messze kiterjesztve, annak a vitatásáig jutott, vajjon nem szenved-e az állam semlegességének elve csorbát akkor, ha az állami tűzoltóság egy felekezeti templom tűzoltását végzi. Az állam ugyanis teljes tartózkodásra van kötelezve a „no aid” abszolút elve alapján.⁷

Az Alkotmánybíróság a lelkiismereti és vallásszabadságot az emberi méltósággal való szoros összefüggésében „általános személyiségi jog”-ként értékeli, mellyel a vallásgyakorlás joga és a véleménynyilvánítás szabadsága szorosan összefügg. A gondolat- és vallásszabadság „anyagja” a véleménynyilvánítási szabadság, amely az alapjogok hierarchijában megkülönböztetett helyet foglal el.

Az állam vallási semlegességi kötelezettségéből, illetőleg az állam és egyház szétválasztásából következik, hogy az állam sem az egyházakkal, sem valamelyik egyházzal *nem kapcsolódhat össze* intézményesen, hogy az állam *nem azonosítja magát* egyetlen egyház tanításával sem; hogy az állam *nem avatkozik be* az egyházak belső ügyeibe és különösen *nem foglalhat állást hitbeli igazságok* kérdésében. Mindebből következik, hogy az államnak az egyházakat *egyenlőként* kell kezelnie. Mivel az állam éppen azokban a tartalmi kérdésekben nem foglalhat állást, amelyek a vallást vallássá teszik, a vallásról és egyházzal elvont, minden vallásra vagy egyházra

egyaránt alkalmazható *keretszabályokat* alkot s tartalmi kérdésekben a vallások és egyházak önméltóztatására kell hagyatkoznia.⁸

Bár a pozitív és negatív vallásszabadságot az alkotmánybírók egyenrangúnak ítélik, abból, hogy az állam maga semleges, nem a negatív vallásszabadság s még kevésbé a vallási közömbösség támogatása következik. Ha az állam lemondana az egyház értéktérítő tevékenységéről és etikai elemek nem jutnának szóhoz, ez ellentétes lenne a semlegesség értelmével. A semleges állam nem követheti ugyan a különböző vallások egyház-felfogásait, „tekintettel lehet viszont mindarra, amiben a vallási közösségek és az egyházak általában, történelmüket és társadalmi szerepüket illetően különböznek az szervezetektől, egyesületektől, érdekképviselésektől.”⁹

A semlegességet nyilvánvalóan nem lehet abszolutizálni, mert mindenkinek van valamilyen álláspontja. Semlegesség csak azt jelentheti, hogy nem követelhetjük meg egy meghatározott világnézetnek az átvételét, így a keresztyén elkötelezettség sem várható el, noha ez a keresztyének számára pótolhatatlan értéket jelent. Az erkölcsi tartalomtól „lemezelenített közelet”, ahogy Molnár Attila ezt nevezi, a történelem tanúsága szerint a szabadságjogok korlátozásához vezet. Ezért jutott el a kritikai gondolkodó annak felismeréséhez, hogy „jobb a vallás valamilyen közéleti-politikai jelenléte, mint az ellenkezője, mert ez utóbbi esetben a politika könnyen radikalizálódhat valamely totalitárius irányzat felé.”¹⁰

Az Alkotmánybíró az állam és az egyház elválasztásának *módját* tekintetében megállapítja, hogy ez minden ország sajátos történelmi körülményei szerint alakul. Az alkotmány mai értelme nem választható el sem az egyházaknak a magyar történelemben betöltött szerepétől (beleértve a szekularizáció lefolyását is), sem jelenkori tényleges működésüktől, sem a folyó társadalmi átalakulástól. Általános jelenség, hogy számos egykor egyházi feladat – pl. iskolai oktatás, betegápolás, szegények segítése – az állam kötelességévé vált, az egyházak viszont szinten fenntartottak e tevékenységüket. Ezekben a területeken az elválasztás nem ellentétes az együttműködéssel, megha ez rigorozus garanciák között is folyik.¹¹

Nyilvánvaló, hogy az állam és egyház szétválasztása csak vezérelv lehet, abszolút értelemben a gyakorlatban sehol sem valósult meg, meg Franciaországban sem az 1905-ös törvénnyel sem¹², ahol legtovább mentek, sőt ad absurdum még a jeleni állam utilitarista – technikai racionalitása is ideológia, mint ahogy a jölet is az és a semlegesség elvét érinti.¹³

Az állam kötelessége – az Alkotmánybíró szerint – nem merül ki az alapvető jogok tiszteltben tartásában és védelmében hanem gondoskodnia kell a vallásszabadság érvényesüléséhez szükséges *feltételekről*, azaz a vallásszabadsággal kapcsolatos értékek és elhelyezetek védelméről az egymán igényektől függetlenül is.

Különösen is fontos annak kihangsúlyozása az alkotmánybírósi határozatban, hogy az állami semlegessége a vallásszabadsághoz való joggal *nem tételest* jelent, hanem a különböző felfogások szabad képződése számára, így az egyházak működése, ugyanígy a vallás elutasítása számára biztosítani kell a *szabad teret*. Az államnak biztosítania kell a szabad kommunikációs folyamatot, másrészt adott esetben az alapvető jogok védelmére a vallásszabadsággal szemben, végül magára a vallásszabadság jogára szabályozott kompromisszumot kell létrehozni ott, ahol eleve az állami szabályzás hoz létre olyan helyzetet, amelyben a vallás és a vallástalanság szabadsága egymást kölcsönösen korlátozza. Ilyen „teret” például a kötelező iskolai oktatás keretében folyó világnézet nevelés.¹⁴

Az Alkotmánybírósi határozatának másik része különbséget tesz 1. „semleges” állami (vagy önkormányzati) iskola között, amelyik nem lehet elkötelezett egyetlen vallás, vagy világnézet mellett sem és 2. „egyházi iskola”, vagyis világné-

zetileg „elkötelezett” iskola között. Az „állami” és „egyházi” iskola közötti különbség az, hogy „bár mindkettő köteles az ismeretek objektív, toleráns és a tanulók lelkiismereti szabadságát tiszteletben tartó közvetítésre, az egyházi iskola valamely vallás tanaival azonosul, míg az állami iskola ezt nem teheti meg, vallási tanítások igazságáról nem foglalhat állást, azaz vallási kérdésekben semlegesnek kell lennie. „A jelenlegi átmeneti helyzetben nincs döntő jelentősége az állam és az önkormányzatok között feladatmegosztásnak, illetve annak, hogy az egyházi iskolát valamely egyház, egyesület, vagy más tartja-e fenn. Így nem tekinthető „állami iskolának” az az iskola, melyet ugyan az állam vagy önkormányzat tart fenn, de amelybe az állam vallásilag elkötelezett nevelést engedélyezett, ha a vallásos nevelés csupán egyes osztályokban folyik.”¹⁵

Az állami iskolák semlegessége „azt követeli meg, hogy iskolái tantervét, szervezetét és felügyeletét az állam úgy alakítsa ki, hogy a tanulóknak a vallási, illetve világnézeti információkat és ismereteket tárgyilagosan, kritikusan és pluralista módon közvetítsék”. „A semleges állami iskola tehát nem lehet elkötelezett egyetlen vallás vagy világnézet mellett sem, hanem a szabad és megalapozott választás lehetőségét kell nyújtania.”¹⁶ A fenti indoklás szerint a semlegességet elkötelezett iskolát nem lehet azonosítani az ateista alapon működő iskolatípussal, amely semmiképpen sem jellemzi a világnézetileg el nem kötelezett állami iskolatípust.

Az államnak a vallásszabadság érvényesülése érdekében – a szülők és gyermekük kívánságának megfelelően – jogi lehetőséget kell biztosítani arra, hogy egyházi iskolák jöhessenek létre, az állam maga azonban nem köteles ilyen iskolákat felállítani. „Ha viszont az egyház vagy szülők elkötelezett iskolát alapítottak és működtetnek, az állam támogatni köteles őket olyan arányban, amennyiben ezek az intézmények állami feladatot vállaltak át; illetve nem tagadhatja meg az állam a támogatást akkor sem, ha más, összehasonlítható, világnézetileg elkötelezett intézményt már támogat s a megkülönböztetésnek nincs alkotmányos indoka.”¹⁷

Ott, ahol az állam az állami iskolát egyházi tulajdonba adja, azok számára, akik nem kívánnak egyházi iskolába járni, ténylegesen és úgy kell lehetővé tenni állami iskola látogatását, hogy ez ne jelentsen nekik aránytalan terhet. Az állam és az önkormányzat éppenúgy köteles gondoskodni a semleges állami iskolát választó gyermekek iskoláztatásáról, mint ahogy az ingatlanadástól is köteles lenne, még akkor is, ha a tanulók létszáma alacsony. Ezt a feladatot azonban az állam nem láthatja el úgy, hogy azzal az egyházi iskolát választók vallásszabadságát sérti.¹⁸

Dr. Boleratzky Lóránd

1. 1989. évi XXXI. törvény 60. § (3) beke.

2. V. G. Kossuthy Ignác: Egyházjog, Kolozsvár, 1906/9. I. Mikler Károly: Magyar evangélikus egyházjog, Budapest, 1906/10. I., Kovács Gyula: Az utolsó két egyházpolitikai törvényjavaslat, 1894/50. I. „Világszerte az egyház fogalma a keresztyén-séggel áll kapcsolatban.”

3. Szentpéteri Kun Béla: Állam és egyház. A vallásfelekezetek joga Magyarországon Debrecen, 1938, 5. I.

4. Helmut Frey: Österreichisches Staatskirchenrecht Wien, 1984, 20. I.

5. Magyar Közlöny 1993. 15. szám 702-723. I.

6. Molnár Attila: Vallás és politika napjainkban. Protestáns Szemle, 1992. okt.-dec. 248. I.

7. Donald D. Gianella: Religious Liberty, Nonestablishment and Doctrinal Development, Harvard Law Review vol. 80, 1967/1381 I és vol. 81, 1968/513 I.

8. Alkotmánybírósi Határozat 1. h. 704. I.

9. Alkotmánybírósi Határozat 1. h. 705. I.

10. Molnár Attila i. m. 250. I.

11. Alkotmánybírósi Határozata indoklás id. helyen 705. I.

12. Axel Frey von Camphausen: Die Beziehungen von Kirche in Frankreich, Göttingen, 1962.

13. Molnár Attila i. m. 249. I.

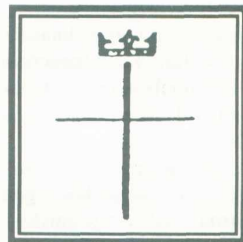
14. Alkotmánybírósi Határozata indoklás id. helyen 705. I.

15. Alkotmánybírósi Határozata indoklás id. helyen 706. I.

16. U. o. 706. I.

17. U. o. 707. I.

18. U. o. 703. 707. I.

„Interdiszciplináris mozgósítás”

(Gondolatok a 3. Protestáns Posztgraduális Tanfolyamról)

Először vettem részt egy magyarországi posztgraduális tanfolyamon (PTT). Kíváncsian jöttem, mint „külföldi” hallgató és mint felkért „hazai” szemináriumvezető. Egy ilyen első részvétel óvatosságot ír elő. Hogy egy résztvevő sem tekintheti át a tanfolyam tagozatokban dolgozó egészét, az igen nehezé teszi az általánosító értékelést. Fel kell tételeznem, hogy ugyanolyan szorgalmas és jó munkával töltötték a többiek is a két hétre szabott időt, mint az a tagozat, amelynek cselekvő részese lehettem. Ez a két szempont megköveteli, hogy beszámolóm a lehető legtárgyilagosabb legyen, ugyanakkor saját megfigyeléseimet is a meghallgatás reményében tehessem közzé.

A tanfolyam eredetéről

ezt olvassuk a műsorfüzetben: „A magyarországi protestáns teológiai intézmények több éves előkészítő munka után a Világbank és a Művelődési Minisztérium által kiírt pályázat elnyerésével megrendezhették 1992-ben az első, 1993-ban a második nyári PTT-t. Ebben az évben újra az Evangélikus Teológia ad otthont a tanfolyamnak.”

Dicsérendő, hogy a magyarországi teológiai intézmények sikerrel indultak a pályázaton. Ebbeli gyakorlatuk azelőtt nemigen lehetett. Hogy a tanfolyamhoz – nyilván az MM közbenjárására – a VB adta a szükséges fedezetet, – az bizonyára már egy kicsit „Nyugat”: a legjobb elképzelés, álmom vagy terv megvalósításához meg kell nyerni a „jövét””, aki az anyagiakat szavatolja. Amennyiben jó mecénásod van, nagy dolgokat művelhetsz; ha nincs szponzorod, akkor a legbiztatóbb ötleteidet is a jégre teheted. Ilyen értelemben a demokráciában túlságosan nagy nivellálódás figyelhető meg: a divatos „band”-tól elkezdve a tömegsporton át a kulturális és tudományos alkotókig újra a mecénások könyvelésébe kerül be minden, akárcsak réges-régen... *Nem okvetlenül megvásárlásról van itt szó.* Hiszen olyan intézmény, mint a VB, nem szól bele a munka tartalmi részébe. Amennyiben ui. a rendezvény megfelel az ő általános támogatási elveinek és gyakorlatának, addig és azon belül a támogatott teljes szabadságot élvez.

Ugyanakkor fontos a MM, azaz egy állami hivatal közvetítő- és talán *terelő szerepe* is. Hiszen akár felsőoktatási továbbképzés, akár kulturális rendezvény, a vallásilag semleges állam szervéről van szó, amely bizonyára nem a teológiai tartalom iránt érdeklődik, hanem általános érvényű kutatási kereteinek szakszerű kitöltése a célkitűzése. – Persze a májusi választások után felmerül a kérdés, hogy a közoktatási tárca a jövőben is éppen teológiai tanfolyamok felé akarja-e terelni a

szponzor figyelmét, és – pénzbeli támogatását? Magyarul: lesz-e még negyedik PTT?

A tanfolyam célja

Így határozza meg a rendezőség: „Mindenekelőtt a hazai teológiai kutatás tudományos szintjének emelése.”

Vallomás és célkitűzés ez egyben. Bevallása annak, hogy a hazai teológiai kutatás tudományos szintjén van emelni való. Nyilván az elmúlt évtizedek viszonylagos elzártsága is megtette a hazai protestáns kutatásban a magáét. Sok a behozni való tehát. Másrészt az említett évtizedek hazai útjának elemzésére még nem igen volt vállalkozó. – Viszont a tanfolyamon elhangzottakra utalva, meg kell kérdeznünk, hogy hazai protestáns kutatóink hogyan kívánják behozni a világ-kereszténység „teológiai előnyét” (ha van ilyen!): talán a legkülönbözőbb és a éppen legdivatosabb nyugati művek bírálatlan és tervszerűtlen fordításával? Kétségünk lehet afelől, hogy – egyrészt a művek kiválasztása mindig tisztán szakszempontok figyelembe vételével történik-e? Másrészt pedig, hogy még a legszakszerűbb válogatás is mindig figyelembe veszi-e a mai nyugati teológiai irodalom sokrétűségét, pluralitását? Többször került elő tagozatunkban Bultmann neve, ami ennél a nagyságnál eléggé jogosult is. De csak kevesen tudatosítják magukban, hogy német nyelvterületen már nem is Bultmann-fiakkal, hanem unokákkal kell beszélni, nem is beszélve az angolszász és skandináv teológiai irodalom nagymérvű felzárkózásáról, pl. az újtestamentumi kutatásban! De visszatérve a másik kérdésre: ki veszi magának a fáradságot, hogy esetleg ne az ominózus évek „teológiai mellékvágányainak” szintjét emelje, hanem előbb tárgyilagos szemmel vizsgálja meg egyáltalán a teológiai természetét? Szintjét emelni csak annak érdemes, amelynek alapjai tisztázása felől már valamelyes megegyezés uralkodik.

Nem kell feltétlenül félreérteni ezeket a mondatokat, de meg kell állapítani, hogy pl. az elmúlt évtizedek uralkodó szemléletének, a diakóniai, (vagy szolgálati) teológiának a vizsgálatát eddig egyedül a külföldön élő teológus, Vajta Vilmos kísérte meg. Nem tudok róla, hogy a kesztyűt valaki is felvette volna idehaza. És ugye egyetértünk abban is, hogy a hazai protestáns teológia még nem újul meg egy-egy Cullmann-, Jeremias- vagy Theiss-könyv lefordítása által? A mai magyar valóság ismerete, és az elmúlt évek becsületes feldolgozása nélkül csupán foltozás marad minden „fordító” teológia. Azonfelül kérdés, hogy szintet emelhet-e, ha az evangélium elfogadására szolgáló közeg igénye és képe kimarad a teológiai vizsgálódásból? – A teológia ugyan nem örök tudomány, ám azért és annyiban több, és átfogóbb bármely

szaktudományánál, mert és amennyiben kész régi alapok mindenkor újra átgondolására, sőt revíziójára, csakúgy, mint az új adottságok lelkiismeretes feldolgozására.

Különb, hogy a teológiai kutatás szintjét emelni kell, ez nem valami Középkelet-Európára korlátozható követelmény. Ez magában a teológia lényében félreérthetetlenül benne rejlik. Jaj ugyanis annak a teológiának, amely annyira eltelt már önmagával, hogy gondolni sem kíván elegendően magasnak vélt szintje emelésére! Úgy látszik, a PTT rendezősege ezt mindenek előtt „neves külföldi és hazai szakemberek megnyerésével” kívánta elérni. Számszerű teljesítménye nem csekély! Ha jól számoltam, nem kevesebb, mint 7 külföldi egyetem, főiskola docense tett eleget a meghívásnak, St. Louis-tól és Genf-től, Durham-en és Oxfordon át Tübingenig, Erlangenig sőt Eperjesig. S ha még egy magyarul nagyon jól beszélő holland doktornőt is idesorolunk, aki – paradox módon – magyar hallgatóknak tartott előadásokat egyházaik jelenszázádi missziói felfogásáról, valamint a szintén már magyarul (óvatosan) oktató Neuendettelsau-i professzornőt és a németországi Bielefeldben dolgozó magyar szupervizort, – akkor a területi szórásra és sokszínűsége nem panaszkodhatunk. Nem is beszélve arról, hogy hazai előadók nem csak a teológiai oktatás intézményeit, hanem a többi egyetemet is bőségesen képviselték.

Ezzel kapcsolatosan két kérdés merül fel – gondolom, szűkszerűen. Az egyik: mennyiben biztosítja ténylegesen neves külföldi kutatók szerepeltetése a hazai teológiai kutatás szintemelését? S a másik: elérte-e a PTT éppen azokat, akiknél – a tudományos kutatás utánpótlása forog kockán! – feltételezhetően a holnap kutatóiról van szó? – Ami az elsőt illeti, hadd utaljak arra, hogy jó értelemben vett angolszász hagyományok meghonosításáról is van itt szó. Dodd vagy Moffat neves, vagy kevésbé ismert oktatási intézmények meghívására tartott előadásairól derült ki utóbb, hogy olyan fontos műveket alkottak, amelyekkel a tudományos világnak is számolnia kellett. – A német egyetemek teológiai karai ugyan- csak jó gyakorlata a Studium Generale évenkénti megrendezése. Pontosan a középkori hagyományban gyökerezik a teológiai karok rendező szerepe. Ugyanakkor a többi tudományágból is szívesen jönnek előadók, hogy az egy témakör köré csoportosított, valamennyi fakultás hallgatója számára összeállított előadássorozatot, valóban Studium Generale legyen.

Ha információim nem csalnak, az idei PTT előadásanyaga nyomtatásban is megjelenik (hol és mikor?). Ez már csak azért is kívánatos lenne, nehogy egy aránylag nagy erőbevetés gyümölcseinek élvezete csupán a szűkkörű hallgatóságra (sőt annak is csak egy bizonyos részére) korlátozódjék. Nem lenne rossz pl. az LMK-eknek az itt tárgyaltakból jövő évi témákat is kreálni. A teológiai oktatásban pedig mindenképpen „reflektálni” kellene rájuk (esetleg szemináriumi munka keretében?), illetve ki kellene húzni belőlük a fontos vonalakat. – Ha pedig az egyházi kiadók még a menedzselés esinjára-binjára is megtanítanak, a PTT eredményei esetleg még az ún. egyházi „művelt közönséghez” is eljuthatnának. Hogy ez illúzió? El kellene azonban gondolkoznunk, hogy ameddig ilyen korlátozott a teológiával hivatásszerűen foglalkozók részvétele a PTT-n, addig hiánycikk marad a vallásos felnőtt oktatáshoz olyan elengedhetetlenül szükséges „multiplikátorok” lelkes serege is. Márpedig én a „poszt-szocialista” (?) társadalmi közegben élő és dolgozó egyház talán legnagyobb feladatának a megszokott vallási szolamok szakadatlan ismételtetése helyett a teo-logia katanoeitikus, azaz az érvelések-ellenérvelések dialektikája szerint is értelmesre lefordított meditáció által nyert tudás közvetítését tartom. – éppen a szekuláris tudással elégedetlen vagy abba

már beletompult keresőkre tekintettel! – Ameddig pedig egyházaink vagy nem merik „laikus tudók” kezébe kiadni az elmúlt évtizedek pótlását behozandó munkát, vagy ilyen munkatársaik (még) nincsenek, elengedhetetlen számonkérni a teológiát végzett lelkészekről a továbbképzés minden alkalmának és lehetőségének a megragadását! Ez nem divat kérdése, sem nem fokozatok minden áron való megszerzésének ambiciózus rangkórsága, hanem a XXI.sz. felé menetelő keresztény egyház legfontosabb és legfelelősségteljesebb létkérdése. Ne tévesszen meg bennünket az a néhány „laikus”, aki személyi kapcsolatot, vagy szimpátia kinyilvánítása esetleg saját tudásismeret gyarapítása céljából vett részt itt-ott a tanfolyamon. Ők mindenképpen segíthetnének, amennyiben pl. jótollúak, vagy talán kapcsolatuk van valamelyik tömegtájékoztatási eszközhöz. Am az „ex-officio profikat” ők legalábbis egyelőre, nem teszik fölöslegessé.

Személyi ismeretségek korlátozottsága miatt csak feltételesem tudok a *második kérdésre felelni*. Am sejtésem nem azt súgja, hogy nagyon sok holnap kutatót és oktatót vonzott volna ez a tanfolyam. Ennek okát helybeliek nyilván jobban tudják. S ez nem is olyan egyszerű kérdés. Viszont elgondolkoztatott az egykori művelődési miniszter panasza. A Magyar Tudományos Akadémia már 1988-ban (!) egyháztörténeti aspiranturát akart felállítani. Akkor szinte kórusban tiltakoztak ez ellen – éppen az egyházak. Nem egészen ildomos azért utólag felpanaszolniuk, hogy világi történészek ki akarják szorítani a tudományos mezőnyből az egyháztörténeti kutatást. Hiszen az egyházak vonultak így ki újra egy számukra is annyira fontos tudományból. Ezzel újra feladtak egy további területet (félve az ideológiai integrálás kényszerétől), ahelyett hogy felelősséggel vállalták volna a profán kutatókkal való nem mindig könnyű és egyszerű együttműködést.

Meggondolandó, hogy esetleges jövőbeli PTT-knek nem kellene-e sokkal kötelezőbb erejűvé válniuk a jövő tudósai felé? S ezt nem diktatórikus intézkedésekkel, inkább az oktatás szerkezeti újramegfogalmazásával kell elérni. Csak megemlítem a német EKD tagegyházainak nagyszórású továbbképző, évenkénti táguló ajánlatait. Némely tagegyház az ezekkel a „Fortbildungsmassnahme”-ajánlatokkal majdnem, hogy elvégzendő penzumot tár munkatársai elé, mert szinte kötelezővé teszi a látogatásukat. De ha nem is áll fenn kényszer a legtöbb egyházban, mégis sok felfutási lehetősége annak a teológusnak, akinek a személyi lapjáról a továbbképző tanfolyamok bojkottja olvasható le. Würtembergi egyházam pedig tízéves, önálló gyülekezeti munka után minden lelkészének felajánlja, hogy egy nyári szemeszter tartamára szabadságoltassa magát, s maga válassza ki azt az egyetemet, ahol továbbképezni kívánja magát.

Hat tagozatban

folyt a kéthetes munka, 6 teológiai szakterületnek megfelelően: ó és újtestamentumi, rendszeres és egyháztörténeti, gyakorlati és missziói teológia. Az egyes tagozatok – már a műsorfüzet tükrében is – igen nagy különbséget mutattak. Volt tagozat, ahol az előadó az első hét előadásait és szemináriumait is teljesen kitöltötte. Másutt a előadássorozatot nem kísérte szeminárium. Ismét másutt egységes szemináriumi sor mellett nem kevesebb, mint öt különböző előadó szerepelt. Meg kell jegyezni, hogy még egy tagozaton belül is a két hétnek is teljesen különböző lehetett az arculata.

Számomra új szint jelentett a *misszoteológiai* tagozat, bár lényegében két előadóra volt alapozva. Az Evangélikus Missziói Egylet ugyanakkor folyó pilisecsbai konferenciájának meglátogatását is ügyes volt bevonni a programba. Legtöbbször találtam az egyháztörténeti tagozatot: nem kevesebb, mint 12 előadót (ebből 3 volt külföldi) szerepeltetett, és

a témák sokasága szinte minden képezeletet felülmúlt. Elkezdve a technikai kultúrától a szász filippinizmuson át el egészen a harmadik világ kontextuális teológiáig sok mindent öleltek fel az előadások. Gondolom, hogy a résztvevők sokat nyertek e változatosságból. Vajon az egyháztörténet tudománya is?

Nem tudom, hogy a két hétvégen, talán mindig pénteken délelőtt, nem kellett volna-e valamiféle plénumot megkísérelni? A két hét kétszer hat tagozata így ui. önálló, elkülönült szívet alkotott, és egyrészt a maga munkájában nem engedett másoknak betekintést, mint ahogy saját tagjai magához-kötésével megakadályozta őket a kerítésen túlra való kitekintésben. Tréfásan előhozott „elverbuválási kísérletek” is erre mutattak rá, no meg a kéztördelő, válaszüti kérdések is: „No most melyikre menjek?” Magam csak háromszor mentem a tilosba, de úgy éreztem, nem hagyhatok futni két előadót, akiket most hallhattam először, és egy megbeszélést. Utóbbin nem csak az hangzott el, hogy a nyugati külföldön is élnek gyülekezeteink, hanem az is, hogy értékes tapasztalatokkal szolgálhatnának a hazai munkának. Perszer, amennyiben figyelnének is rájuk!

Az újtestamentumi tagozatban

vettem részt a PTT munkájában. Tapasztalataim vegyesek voltak.

Tetszett benne az UT-i teológia művelésében ma már annyira magától értődő ökumenicitás: anglikán, evangélikus, református, római katolikus előadó és szemináriumvezető jutott szóhoz. Jó volt, hogy a szigorú szakmai kereteket egy klasszika-filológus törte át, hogy az átváltozás/metamorfózis klasszikus szemléletébe vezesse el hallgatóit. Katolikus előadó foglalkozott Pál teológiai forrásaival. Érdekes volt a témához való, másfajta hozzáállása, ahogy az arra való ügyelés is, hogy mondanivalója, a Tanítói Hivatal és a katekizmuszabta kereteken belül maradjon. Hogy az utána következő megbeszéléshez ez az előadás sok anyagot szolgáltatott, azt külön szeretném kiemelni. – Ugyancsak jónak ítélem meg Pál apostolnak a törvényhez való viszonyát tárgyaló öt tömény előadást. Az előadónak, számtalan diagram segítségével, sikerült a probléma összetettségébe való bevezetés. Véleménye szerint nem lehet törvényellenességről beszélni Pálnál. Viszont zsidó kortársai viszonyulását a törvényhez erőteljesen ellenezte. Ennek értelmében elítélendő ez a vonal: törvény – törvény betűje – jóselekedetek – test. Ezzel állítja szembe Pál a törvény-hít-lélek-szeretet vonalát, s ez az ő eredeti válasza a törvénnyel való visszaélésre. Ha tehát a törvényt a Lélek közvetíti a szívünkbe – lásd: jeremiási jóvendülés – akkor

lesz lehetséges normális keresztény életfolytatásunk a szeretet törvénye és a Krisztus törvénye feszültségében. – A római gyülekezetben problematikus erők-gyöngék kérdésével is ebből a szempontból foglalkozott az előadás. Itt is a keresztény szabadságbeli felfogáskülönbség tükröződne, azaz a törvény különböző értelmezése. Szerinte a római erőket a szabadság fenyegette, a gyengéket pedig a törvényeskedés. Pál a hit és szabadság egyensúlyozó erejét hangsúlyozta nekik. Ilyen fáradozásából szűrhetők le efféle – nem egészen egyszerű – mondatok: „Hogy neked igazad van, az még nem követeli meg okvetlenül, hogy nekem ne legyen igazam.” Vagy: „Egyik csoportnak sem kell feladnia (megváltoztatnia a véleményét, de el kell fogadnia, hogy Isten más) eltérő véleményt is helyesnek ismerhet el.” Ezek helyességében bízva láthattak a hallgatók is egyes dolgokat az előadótól eltérően. Pl. azt, hogy a Krisztus törvényét nem tekinti-e Pál egyedül üdvösségtörténeti érvényűnek, szemben a tanítómestertörvénnyel, amelyet éppen Jézus Krisztus juttatott el a céljához (teleiózis)?

Öt szemináriumi ülésen foglalkoztunk a Zsidókhoz írt levéllel, mint „Egy korai lelkigondozó írásával”. Az újszerű ténymegközelítés sem vezetett intenzív közösségi munkához. Bízva elhangozhatott volna az előadások között is.

Nem tartottam szerencsésnek – tisztára didaktikai szempontok miatt sem – többszáz oldalas doktori disszertáció rövidített előadását; tőlünk nagyon távoleső apostoli akták, nagyobb összefüggése nélküli tárgyalását; valamint az UT-i témáknak az egyházi pragmatizmussal való örökös szembesítését. Igaz, PTT se dolgozzék l'art pour l'art módon! De ne kelljen minden felismerését egyházi grémiumok jó, vagy kevésbé sikertűl határozataival és a különböző helyi egyházi potentátok véleményével/gyakorlatával egybehangolni.

Csak sajnálni tudom, hogy elodálú érdeklődésem mintegy büntetésképpen, megfosztattam a többi szakesoport eredményeitől. De örültem, hogy tagja lehettem a püspöki bevezetőben hangúlyozott „interdiszciplináris mozgósítás” egyik előcsatározásának, amelyre egyházainknak ma olyan égetően szüksége van. Főleg Magyarországon, ahol – úgy tűnik – mindenki mozgósít, csak a mi történelmi egyházaink látszanak rosszul értelmezett hagyományápolásra hivatkozva, lehorgonyozni. Már csak ez ellen is, még több posztgraduálisra és ehhez hasonló tanfolyamra lenne szükség! Köszönet érte a szervezőknek!

Gémes István

Evangélikus énekeskönyv, 2002 (?)

8. (befejező rész)

Evangélikus énekeskönyv a 21. században

Nem. Nem lesz új énekeskönyve 2002-ben a Magyar Evangélikus Egyháznak. Nem azért nem lesz, mert az Egyház jelenleg nem rendelkezik anyagi fedezettel. S nem azért nem lesz, mert nincs szükség rá. *Nem lesz azért, mert hiányzik még az a csapatmunka és a jó szellem, amely egy igazi koncepcióval rendelkező énekeskönyv összeállításához szükséges.* Amikor nem legyintünk egy-egy problémára, nem bagatellizáljuk azt, de nem is tulajdonítunk neki nagyobb jelentőséget a kellenél. Amikor majd egy-egy éneket irodalmilag, zeneileg és liturgiai-lag egyaránt megvizsgálunk, és a legjobbat, a legjobb formát akarjuk. Nem azért, mert 300 évvel ezelőtt így jelent meg, mert 30 évvel ezelőtt így énekelték, s nem is azért, mert „nekem személy szerint így kedves”. Az énekeknek egy némi objektívi-

tással rendelkező szakmai gárda ítéletét kell elviselnie: olyan csoportot, amelyben nem a munkások egyénisége, véleménye, saját alkotása, kompozíciója a lényeg. *Ilyen bizottság még nem jött létre.* Bizunk abban, hogy tíz éven belül kialakul az a csoport, amelynek tagjai tárgyalóképesek lesznek, dolgozni és vitázni is tudnak, *de nem sértődnek meg egymásra, nem sértődnek meg a másféle gondolkodás, sőt a tárgyi tévedések kimutatása miatt sem.*

Jelenleg azonban nincs erre mód. Még az olyan viszonylag zárt közösségben is, mint az Országos Egyházzenei Bizottság, nehezen tudunk együtt dolgozni. A Bizottság májusi ülésének előterjesztésében a Lelkipásztor hasábjain kezdeményezett munkámat (hét részből álló cikksorozatomat) „vétkesnek”

minősítették a korai évszám, 2002 miatt, „mert ez minden egyházzenei munkát zátonyra futtatott.” Cikksorozatamat természetesen nem az egyházzenei munkát zátonyra juttatni akaró romboló, hanem azt építő, javító szándékkal írtam. Nem merem azonban remélni, hogy írásaimnak bármilyen tekintetben túlságosan nagy hatása lett volna. Néhány lelkész és zenész reagált ugyan szóban, egy pedig írásban, de őket sem rendítették meg a változtatásra ajánlott javaslataim olyan mértékben, hogy felhagytak volna egyházzenei munkájukkal. És ez így van jól, mert a következő énekeskönyv összeállításához az összes magyarországi lelkész közreműködésére szükség lesz! Valamikor az ezredforduló tájékán el kellene kezdeni azt a három (de minimum két) éves felmérést, amely kimutatná, hogy mely énekeket énekeltek vasárnapról-vasárnapra az egyes gyülekezetekben. Észáltal kapunk majd használható képet, amelynek alapján el lehet indulni és kijelölni a következő énekeskönyvbe feltétlenül felvételre vagy kihagyásra kerülő énekeket. Addig is azonban, míg néhány évtized múlva az újabb énekeskönyv megjelenik, csak a jelenlegit használjuk, és használjuk is azt minden erőnyél és hibájával együtt! Együttal bocsánatot kérek mindazoktól, akiket cikksorozatom állítólag megzavart és elvesztetett lábuk alól a biztos talajt.

Az említett egyházzenei bizottsági előterjesztésben példaként szó került a *Miatyánk, ki vagy mennyekben* ének kiegyenlített ritmusú alakjáról, mely a Magyar Egyházzenei Társaság új kiadványában (*Zsolozsma és népének okumenikus használatra*) jelenik meg. A jelentéskészítő „egyenest felelőtlenségnek” tartja, hogy az összeállított egy olyan formát akarnak bevezetni, „amely sem a 16. században, sem a 20. század második felében sehol sem található.” Ez nagyrészt így igaz, de érvenek nem elég. Mert ha nem is a 16., nem is a 20. században, de a kettő között élt egy zeneszerző, aki evangélikus énekeket harmonizált meg. Ez a zeneszerző – fennem hirdetjük – a legnagyobb evangélikus zeneszerző. S ezt a zeneszerzőt, sajnos legkevésbé sem vesszük figyelembe a gyülekezeti énekléskor. J.S. Bach ugyanis többször, többféle szöveggel feldolgozta a fenti éneket és mindig kiegyenlített ritmussal vette a dallamot. A kiegyenlített ritmus a magyar szöveghez is jobban megfelel: nem mondjuk ugyanis hosszabban a sorkezdő szóttagokat, mint a rákövetkezőt. Mint ahogyan már nem okoz problémát az sem, hogy a *Mint a szép lóvas patakra* kezdetű 42. zsoltárt nem az eredeti francia ritmussal énekeljük, hanem a német földön korán tért nyert egyszerűbb, alkalmazkodóbb ritmussal. S ha nem féltek a németek átalakítani a nekik nem megfelelő ritmust, ne aggodalmaskodjunk mi sem amiatt, ha az énekek fordításakor olykor azok ritmusát meg kell változtatni. Az énekek egy része már a 16. században sem egyféle ritmussal és dallamalakban jelent meg. Ezért van szükség az énekeskönyv szerkesztésénél az együttes csoportmunkára, hogy egymás meghallgatásával a lehető legjobb a magyar nyelvhez leginkább alkalmazkodó ritmusú változatot alakítsunk ki. Ez már a 20. század első felében is kísérleteztek pl. a Dunántúli Énekeskönyvhöz külön megjelent *Dallamos könyvecské*ben több dallamnál igyekeztek megszűntetni a német énekekre jellemző, de a magyarban nem alkalmazható jambikus versdallamot.

És itt, ezen ponton kell kitérnünk a gyülekezeti ének szerepére. Mivel a gyülekezeti ének együttes imádság és tartalmilag lehet dicséret, háláadás, könyörgés, bűnbánat, stb., ezért a legfontosabb alkotóelem a szöveg, erre kell tehát az elsődleges hangsúlyt helyezni. A megfelelő dallamváltozathoz azt a ritmusalakot kell alkalmazni, amely a szöveghez a legjobban illeszkedik. Ezért is fontos a szembeállítás a ritmizált énekléssel a kiegyenlített énekléssel. A ritmizált éneklés nem magasabb rendű és értékesebb a másiknál, hanem más. A gyülekezeti éneklés nem kóruséneklés, hanem a gyülekezeti tagoknak (központilag a lehető legkisebb mértékben szabályozott) spontán megnyilvánulása kell, hogy legyen. Leginkább az 1982-es énekeskönyv megjelenése előtt lehetünk volna annak tanúi, hogyan hagyományozódnak az énekek nemzedékről nemzedékre, szájról szájra. Amikor meg nem jelent meg a teljes kottás énekeskönyv, az énekek kizárólag hagyományozás útján, több-

nyire természetes ritmussal terjedtek. Jó lenne, ha felvételekről ismernénk, hogyan énekeltek a gyülekezetek a 60-as, 70-es években. Egyházunknak (és népzenekeztetésünknek) pótolhatatlan mulasztása, hogy annak idején nem örökítették meg az evangélikus gyülekezeti éneklést, mint ahogyan megtették ezt némelyek katolikus és református vidékeken. Gyülekezeti éneklésünk még ma is igen sokszínű, elég, ha olyan gyülekezetekre gondolunk, mint a *nyíregyházi*, *celldömölki* vagy *ősgárdi*. Egyik elé sem állíthatnánk egy budapesti gyülekezetet mintaképpül azzal a felhívással: testvéreim, így énekeljétek! Mindegyik gyülekezetnek megvan a maga egyéni arculata az éneklésben, néha még a liturgiában is. A *felsőpetényiek* például még ma is egy sajátos énekkel kezdik istentiszteletüket. Azzal a Szentlélekért könyörgő énekkel, amelyet a reformáció első évtizedeiben a német reformátorok határoztak meg, s amit aztán a szlovákok és a magyarok is átvettek. Ezt az ünnepeként változó szöveggel megszólaló liturgikus elemet pl. a *felsőpetényiek* is megőrizték. Az énekek sosem volt meghatározott ritmusa, és a *felsőpetényiek* is külön ritmizálás nélkül, ki-egyenlített énekléssel. Éneklésük ilyen módon erőteljes és hiteles. Joga lenne bárkinek is arra, hogy „jobbitsa” ezt az éneklési stílust?

*

E bevezető gondolatok után arról szeretnék írni, milyennek képezem el a 21. század magyar evangélikus énekeskönyvét.

1) *Először is az összeállítás mikéntjét, a koncepciót változtatni kell.* Az énekeskönyvet mindennapos használatra, tanulásra is alkalmas könyvvé kellene tenni. Az ünnepekre, az egyházi gyakorlatra, esetleg egy-egy ének, énekesoport vagy liturgikus műfajra vonatkozó magyarázatokkal, tanításokkal kellene ellátni. Az ilyen magyarázat segítséget nyújt a hívőknek, hogy évről-évre átgondolva, átismételve jobban megértse az ünnep lényegét, aktívabban részt tudjon venni az istentiszteletben és az éneklésben. (Ld. ehhez pl. az *Éneklő Egyház* katolikus énekeskönyvet.)

2) *Az énekeskönyv a következő főbb részekre tagolandó:*

- liturgikus rész
- énekek az egyházi esztendő ünnepei szerint
- egyház, ige, szentségek
- keresztyén hit és élet
- kazuálék
- evangélizációs énekek
- imádságok

Mind a hét főrészt (ezen belül az alfejezeteket is) *magyarázat* előzné meg. Különösen fontos ez az általános liturgikus rész előtt, mellyel az evangélikus istentisztelet liturgiájának megértéséhez is fogódzót lehetne adni.

3) *Énekek kiválogatása az egyes fő fejezetekhez.* Legyen egy kb. 300 éneket magában foglaló törzsanyag, melynek alapja az *európai* (elsősorban német) *mult és a magyar mult énekeinek*. Minden egyes ünnepet reprezentáljon néhány dallam, de az évente egyszer sorra kerülő ünnepet ne terheljük meg túlságosan az év 364 napján nem énekelhető énekekkel. Így pl. elég lenne 6-8 jól kiválasztott nagypénteki ének, helyette inkább böjtiékre lenne szükség, mely hosszú időszak a maga helyén jelenleg egyetlen énekkel sem képviselteti magát. (Hiába a böjti felírás, az énekek csaknem mind jellegzetesen nagypéntékiek: a böjtiékek máshol kell utánanézni az énekeskönyvben.) A dicséret, könyörgés, stb. fejezet a *keresztyén hit és élet* fejezetbe olvasztva úgy legyen összeválogatva, hogy folyamatosan lehessen használni egy-egy vasárnap, vagyis lehetőleg kerüljünk el a gyakori tartalmi ismétléseket. Inkább arra kellene törekedni, hogy a vasárnapoknak jellegzetes énekei legyenek, mint az már Bachnál is megvolt. Ékpeppen a mi evangélikus énekeskönyvünket is úgy lehetne összeállítani, hogy az énekek egy *perikópa*rendbe illeszkedjenek. Agendánkban minden vasárnapnak van egy jelmondata és üzenete. Gondolni kellene arra, hogy ezekkel összhangban legyen az énekeskönyv anyagának összeállítása. Ezen az érintkezési felületen is világossá válik, hogy az énekeskönyv az istentiszteleti liturgia egyik fontos

kelléke. (Az énekeskönyv és az Ágenda összehangolása talán majd újabb feladatot jelent egyházunk számára, ld. pl. a Niceai Hitvallásnak a régítől eltérő ökumenikus új fordítású szövegét az énekeskönyv újabb kiadásában.)

4) Az énekeskönyv énekei elsősorban istentiszteleti használat céljából kerülnek kiadásra. Ezért az énekek kiválogatásában nem játszhat túlságosan fontos szerepet sem a nemzetköziség eszménye, sem az ökumené. Természetesen mindkét irányban lehet tágitani a határokat, ha az adott énekek vagy imádságok a második pontban felsorolt fejezetekbe illeszthetők. A magyar használattól idegen értékek azonban inkább a nemzetközi találkozókat fűzeteiben jelenhetnek meg, míg az ökumenikus együttlétekre több éneket kellene felvenni a testvérgyülekezetek énekincséből. Vigyázni kellene arra, hogy a felekezeti anyagot ne saját képünkre alakítsuk át, hanem próbáljunk azzal a megoldással, amely az adott felekezetben használatos.

5) A magyar evangélikus énekeskönyvben nem kap helyet olyan mértékben a 20. századi néphagyomány, mint az a katolikus vagy református énekeskönyvben megfigyelhető. Ennek az oka, hogy az evangélikus vallás elsősorban nem a magyarok lakta területen terjedt el, de van közös reformációs énekincsünk, mely sok magyar népénekekben hagyományozódott ránk. Ezeknek az énekeknek (ld. pl. a 129. sz. esti ének) közreadásakor igen tanulságos figyelembe venni a kevésbé merev népi változatokat is. (Ezek nemrég kazettán is megjelentek.)

6) A középkori vagy középkori eredetre utaló énekekkel óvatosabban kellene bánni. A használatra javasolt 1-2 misétételnek vagy teljes liturgiának valóban reprezentatívnak kell lenni és itt nincs helye a 20. századi kopírozásnak vagy utánköltésnek. A zsoltározást jobban ki kell építeni és a zsoltárokat hozzájuk illő, külön dallamú antifonákkal ellátni. (Talán 8-10 oldalon lehetne is hozni pl. 1-1 teljes ádventi illetve böjti vesperát.)

7) Az énekek fő- és alosztályba sorolásánál az legyen a kritérium, hogy első renden hol a helye az adott éneknek. Pl. az Új világosság jelenék... szöveget az ádventi jelleg határozza meg (ld. 258. sz. alatt az egyház, reformáció fejezet énekei között), a Mi valljuk: hiszünk Istenben pedig elsősorban hitvallás és nem a Szentháromság dicsérete (ld. 247. sz. ének a Szentháromság-énekek élen). Az énekeket utalásokkal kell ellátni, hogy az egyik csoportból a másikba oda-vissza lehessen közlekedni.

8) A régi eredeti énekszövegek vagy szövegfordítások revíziójánál legalább három szempontot vegyünk figyelembe. A./ Feltétlen változtatást igényel az a szöveg, amelynek közreadásába hiba csúszott (pl. 73. ének 2. versszak 3. sor: *Adj minékünk egységet*, és nem: *Adj minékünk egészséget*) B./ Vissza kell állítani azokat a valamilyen okból kimaradt versszakokat, melyek nélkül az énekek gondolatmenete nem teljes vagy nem világos (pl. 119. ének, részint jellegtelenséggel van szakkal az eredeti tartalmasabb hélyezett). C./ S végül el kell gondolkozni azon, joggal maradtak-e ki versszakok: bőbeszédűség, ismétlés, terjedelmi okokból, vagy esetleg a nem kívánt tartalom miatt? – A szövegvizsgálathoz tartozik még a fordítások értékelése és annak megállapítása, hogy helyes-e pl. középkori szövegeket (himnuszokat) modern fordításban megjelentetni.

9) A dallamok közlésénél meg kell kísérelni az alapegység helyreállítását. Az 1982-es kiadás előszavában olvashatjuk: „dallamok lejegyzését egységesítettük, a mérőütés egysége a negyed.” Sajnos, ez a gyakorlatban nem így néz ki: az énekeskönyv dallamai kétféle alapegység szerint vannak megadva, s az egységet a páros vagy páratlan ütem határozza meg. (Az előzőek általában nyolcad, az utóbbiak negyed alapegységre épülnek.) Ez az eltérés semmivel sem indokolható, legfőképpen nem az iskolai énekoktatásban használt értékekkel. E téren a magyarországi evangélikus énekeskönyv egyedül áll a többi magyarországi és európai énekeskönyvek között. Az alapértékek egységesítése tehát egyike a feltétlen követelményeknek.

10) Az előző ponthoz szorosan kapcsolódik, de nem az énekeskönyv, hanem a korálkönyv kiadására vonatkozik. Ha az alapegység újra negyedérték lesz, akkor az énekek harmonizá-

lásában is vissza lehet állítani a dallam és a basszus ill. az akkordváltás párhuzamosságát. A gyülekezet lendületes éneklése elsősorban nem a rövid értékek következménye, hanem a kántor munkájának az eredménye. S ezt harmóniaváltásokkal is elő lehet segíteni. Köztudott ugyanis, hogy álló akkordok nem viszik előre a zenét. Az énekkíséretnek közé több 16-17. századi szerző művét, valamint Bach egyszerűbb harmonizálásait is fel lehetne venni. Többet kellene törődni a korálkönyvvel és (talán) kevesebbet az egyéb kóruskönyvekkel. A korálkönyvbe olyan négyeszlámú letéteket kellene felvenni, amelyek kórusral is énekelhetők, ezáltal pl. az ún. *alternatív praxis* bevezetésére is alkalmasak: vagyis a páratlan versszakokat egy kisebb együttes (=gyülekezeti kórus) éneklé négyeszlámú letétben, a páros versszakokat a gyülekezet. Ez is változatossá teheti és élénkítheti az éneklést. Tehát: a korálkönyv legyen részben karkönyv is. (A korálkönyvből jelenleg egy négyeszlámú letét sem énekelhető kórusral!) A korálkönyvet el kellene látni az énekek hangneméhez, tematikájához kapcsolódó rövid intonációkkal, előjátékokkal.

11) Az énekeskönyv végén egy alaposan kidolgozott regiszter álljon, melyből az énekek dallamszerzői is kikereshetők. A regisztert egy perikópa-szerűen összeállított énekrend-javaslat kövesse.

12) Az énekek dallamának és szövegének szerzőit hivatalos nevükön (és ne keresztnévük magyar fordításában) tüntessük fel. Igaz ugyan, hogy néhány énekíró magyaros alakja annyira meghonosodott, hogy beszédben, valamint olykor írásban is modorosságnak tűnne az eredeti alakot megadni. A hivatalos adatközlésnél azonban a hivatalos névalakhoz kell ragaszkodnunk. Az adatközléshez ugyanakkor hozzátartozik a fordító (olykor újraköltő) nevének feltüntetése is. (A fordító személyét jelenleg csak fáradságos munkával azonosíthatjuk.)

13) Az énekes-imádságos könyv anyagát legalább két évvel a kívánt megjelenés előtt le kell zárni. Hagyni kell időt arra, hogy a szakemberek: lelkészek, irodalmárok, zenészek megjegyzéseiket, változtatási javaslataikat megtegyék, a szerkesztők pedig mérlegeljék és feldolgozzák azokat. Csak ezután kezdődhet el a nyomdai munka, amely a mai feltételek mellett nem vesz igénybe egy évnél több időt.

Ebből a néhány pontból is látható, hogy van munka bőven. Van a lelkészek számára, van az irodalmárok számára és van a zenészek számára. Ezért arra lenne szükség, hogy akik valamilyen szinten viselik az énekes-imádságoskönyv, ill. a korálkönyv-kóruskönyv ügyét, azok a következő években egymásra találjanak. Ismerek olyan nyugdíjas lelkészt, aki az 1982-es énekeskönyvben is kivette részét és a következő előmunkálataiba is szívesen bekapcsolódna. Ezt már tulajdonképpen el is kezdte. Többoldalas levélben reflektált cikksorozatomra: egyetértését és eltérő véleményét egyaránt kifejtette. Egy másik lelkész olykor fordításai javaslatait juttatta el hozzám. Ő a munka feltétlen folytatására buzdított, még akkor is, ha éveken keresztül csak az asztalfőknak dolgozom.

Ezzel be is fejezem cikksorozatomat. Ha a továbbiakban nem is írok róla, a munkát a fentiek szerint szeretném folytatni.

Ferenczi Ilona

*

Eddig hét kitűnő, részletekbe menő cikket írt szerzőnk. Sajnálom, hogy cikkeire, szakértő szavára még semmiféle írásbeli észrevételt nem kaptam. Kérésre, hogy nagyobb lépésekben kellene haladnunk, Fl azt válaszolta: „csak így szakszerű ez a munkáigényes elemzés”. Sorozatával leált. Ismételt kérésre a most közölt írással válaszolt s a maga részéről befejezte énekeskönyvünkről szóló dolgozatát. Szakmai véleményeltérés szakértők között – nézetem szerint – lehetséges. Ez csak gazdagítja a munkát. A LP továbbra is lehetőséget ad az énekeskönyvünk állandó javítása érdekében különböző vélemények publikálásának. Ismereteim szerint a német, skandináv, amerikai evangélikus egyházban hasonló viták folynak a jelenleg használatos énekeskönyvekkel kapcsolatban. Várom a folytatást, hiszen lelkésztestvéreim kezében állandóan ott az Énekeskönyv is....

(Szerk.)

Mégegyszer a Gusztav Adolf-munkáról

Hosszú tusakodás előzte meg e cikk megírását. Írásra három e tárgyban megjelent publikáció készített. Zászkaliczky Péter és dr. Bolteratzky Lóránd zsinati atyák Lelkipásztor-ban és Sárkány Tibor Evangélikus Élet-ben megjelent cikke. E cikkek átolvasása után úgy éreztem, jogom van hozzájárulni ehhez a kérdéshez, azon az alapon, hogy közel két évtizedig álltam e szolgálat élén.

A zsinati atyák írásain érezni lehet, a közös gondolkodást és „vezetazonosságot”. Gondolataink és állásfoglalásaink ugyanarról a tőről fakadnak: ott kell

folytatni a Gusztav Adolf munkát, ahol 1953-ban „megszűnt”. Azóta mintha nem történt volna semmi... Igaz, Zászkaliczky elismeri, hogy az elmúlt évtizedekben is működött a Gyülekezeti Segély, de nem értékeli annak munkáját.

Sárkány esperes úgy szól hozzá a témához, mint aki naponta találkozik ezzel a szolgálattal. Így az ő hozzászólása életebb s – érzésem szerint – jobban megközelíti a valóságot, mint a csak jogi megoldást szem előtt tartó szakemberek véleménye.

A kérdés tehát, ami kiváltotta „íráskényszeremet” az, hogy a Gusztav Adolf munka a jövőben önálló szervezatként (egyesületként) vagy a jelenlegi gyakorlat szerint végezze-e szolgálatát. Etekintetben nem elég pontos a fogalmazásom.

Hiszen nem alternatíváról van szó, hanem – legalább én úgy érzem –, eldöntött tényről. Éspedig a Gusztav Adolf Segélyszolgálat önálló szervezatként (egyesületként) működjön a jövőben egyházunk védnöksége alatt.

1. A Gusztav Adolf Gyámintézet

1.1 A GA Gyámintézet működése még ma is példaképe lehet minden egyházi szolgálatnak. A rendszeresen kiadott dokumentumaiból egyértelmű, hogy ez a szolgálat, amely 1860-ban indult el, pókhálóként szötte be az ország egészét. Alapvető feladataiból szórványok váltak gyülekezetekké, templomnéküli gyülekezetek templomosokká.

1.2. A Gyámintézetet a „megszállottak” csapatának is lehetne nevezni. Olyan lelkészek, püspökök, világiak dolgoztak ebben a szolgálatban, akik valóban „megszállottként” végezték vállalt tisztségüket. Már Székács példát mutatott arra, hogy ebben a munkaágban csak teljes szívvel és hittel lehet szolgálni.

1.3. Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni, hogy a Gyámintézet hatásában és intenzitásában elsősorban a Dunántúlon s a Felvidéken volt „sikeres”. Ez nem azt jelenti, hogy az ország többi részén ne lettek volna „hű” katonái ennek a munkának. De igazi sikereket s eredményeket elsősorban a Dunántúli Egyházkerületben ért el.

2. A Gyülekezeti Segély

2.1. Kétségtelen, hogy szervezeti szempontból 1953-ban, az ismert események miatt, a Gyámintézet, mint olyan, de jure megszűnt. Azonban azt nem lehet állítani, hogy ezzel együtt egyházunkban megszűnt volna az a munka, amit gyűjtőfogalomként Gusztav Adolf munkának nevezünk. Hiszen a Gyámintézet megszűnésével egyidőben életre hívták a Gyülekezeti Segélyt (a későbbiekben: GYS), mint a Gyámintézet jogi utódját.

2.2. E munkaág 1860-tól kezdődően folyamatosan funkcionál. Igaz, időközben többször is (!) részbeni profilváltozáson ment keresztül (a GYS megalakulásával betagolódtott az egyházi szervezetbe, püspöki irányítás alá került stb.), de eredeti funkciója identitását meg tudta őrizni.

2.3. Azt senki nem vitatja, hogy a GYS, éppen, mert betagolódtott az egyházi életbe, elvesztette mozgalmi jellegét s magáraöltötte a „hivatalos” formát. S ez bizony sok egyéb egyházi munkával együtt bizonyos tekintetben leszűkítette és színtelenné tette ezt a szolgálatot is. Elvesztette a „megszállottság” lelkületét, munkásai „hivatalos” egyházi tisztségviselők lettek s a GYS-t támogatni már nem hitből, hanem kényszerből kellett, azaz elvesztette a pártolottságát és a „mindenki” elve a „senki” (vagy legalábbis a kevesek) szolgálatát jelentette.

2.4. Mindeztől függetlenül, ha más keretek közt is, de a GYS igyekezett továbbvinni mindazt, amit a Gyámintézet örökségül hagyott rá. (Bizonyára a zsinati előzetes tárgyalások kapcsán e témakörben megkérdézték Koren Emilt, aki közel másfél évtizedig volt ennek a szolgálatnak a vezetője, s így jól ismeri a GYS hibáit és erőnyeit.)

3. A megváltozott helyzet

3.1. Elismerve a Gyámintézet világi munkásainak a hűségét és felelősségét, mégis elsősorban arra kell figyelemmel lennünk, hogy vajon a papság, ma hogyan viszonyul a Gusztav Adolf munkához. Nem szeretném, ha valaki félreértendő állítást, de a mai papi társadalmat (magamat is beleértve!) a „megszállotttárság” helyett, inkább „jó iparosi” mentalitás jellemzi. És valahogy ez a munka, a szóránysors vállalása és segítése, mintha nem tenne senkit sem „megszállottt”.

3.2. A jelenleg szolgáló lelkészek nagyobb része kisközösségekből érkezett a lelkészi hivatás vállalására. Néhány egyházi munkaágról már nincs is tudomásunk. Ilyen pl. a Gusztav Adolf munka is. A mai lelkészi kar – véleményem szerint – nem érzi át eléggé, hogy hűveink még ma is (s talán holnap is!) szóránysorsban fognak élni, ahol még nagyobb szükség van az egyházi identitásra. És ebben nagy hűzőerő volt, még az elmúlt évtizedekben is (!) a Gusztav Adolf munka. Az egyház egységének a formálásában (nem a teológiai uniformizálásról van itt szó), sokat tett a Gyámintézet, a Gyülekezeti Segély és Gusztav Adolf Segélyszolgálat.

3.3. Az elmúlt évtizedekben igyekeztünk új munkatársakat „megfertőzni” e szolgálat szépségével és szükségességével. Nem sok sikerrel jártunk. Amikor lehetőség nyílt, igyekeztünk néhány fiatal s.lelkész részére GAW ösztöndíjat szerezni. Az volt a hátsó gondolatunk, hogy ha itthon nem is, de legalább Németországban „megfertőződnek” a GAW szellemétől s itthon éltarcsosai lesznek ennek az ügynek. Álmaink hamar szétoszlottak.

4. A GYS és a GAS szolgálata

4.1. Mitagadás, a GYS, nem tartozott a kedvenc munkaágak közé az elmúlt évtizedekben. Itt valóban nem lehetett csillogni. Az egyházvezetőség elfogadta, de sem hazai, sem külföldi pályán nem volt „versenyképes”. Hiszen eredményei nem tartóztak a hazai sikerélmények közé – túlságosan gyülekezetcentrikus volt – s a külföldi kapcsolatok is csak „másodvonalbeliek” voltak. Valóban, a Gusztav Adolf munka nem az éltarcsosok területe! (A német nyelvterület amúgyis tabu volt a német katonai sírok gondozása stb. miatt.) A GYS (GAS) nem politizált. A diakóniai teológia kívül rekedt a munkaterületén. Így nem vált e teológia menedzserévé sem itthon sem külföldön.

4.2. Ha valamiben nehézség volt, akkor a kiesett munkatársak pótlása volt ez. Nagyon nehezen lehetett munkatársakat találni. (Bizonyára ez az oka annak is, hogy közel egy évig a közelmúltban nem volt lelkészi vezetője a GAS-nak, világi vezetője pedig lassan őt esztendeje, hogy nincs, pedig a jelenleg érvényben lévő törvény ezt előírja.) Sajnos, megbízatásom végén, a 80-as esztendő második felében, már felhígult a GAS munkatársi gárdája. Több egyházmegyeben az lett GAS előadó, akinek még nem volt egyházmegyei tisztsége. Tudta, nem tudta, hogy mit képvisel? Nem számít! Tisztséget kap, majd megtanulja, ha nem, akkor mi van...

5. Amit a GAS elvégzett

5.1. A GAS-nak volt egy nagyszerű feladata: az egyház egységének a szolgálata. Ismétlem: nem teológiai egységről volt szó, hanem arról, hogy a földrajzilag egymástól elzárt tájegységek, gyülekezetek, gondolkodású, egyházunkhoz való tartozás tudatát munkálta. Hiszen a Nagy- és Kisseretetadományok kiosztásával igyekeztünk kifejezeni azt az alapvető bibliai tételt, hogy az egymás terhének hordozása (Gal 6,2) bibliai üzeneten alapul.

5.2. E „lelki” szolgálaton kívül az anyagiak „megszerzése” volt a GAS feladata. Ugyanakkor nem koldult egyik külföldi szerevezetnél sem. Már azért sem tudott kérni, mert csak 1972-ben került sor a kapcsolat felvételre D. Knall akkori főtthkaron

keresztül a GAW-val, H. Reintingeren keresztül a Bajor Diakóniai Egyesülettel (BDW) és Hirschmann főtitkáron keresztül a németországi Luther Márton Szövetséggel (MLB.)

5.3. E kapcsolatok révén később kitágult a GAS szolgálata a diakóniai intézmények felé is. S ekkor az LVSZ mellett már szórványgépkocsik „szerzésével” is foglalkozott a GAS. De mindvégig igyekezett mindenben elsőbbséget adni a szórványgyűlekezeteknek és a szórványlelkészeknek.

6. Egyesület legyen?

6.1. Tulajdonképpen most érkeztem el mondandómhoz. Azonban mindezeket el kellett mondanom, mert csak így érthető, amiről most kívánok szólni. Minden szerénytelenség nélkül kell kimondanom, hogy e sorok írója volt az, aki 1988-ban, a GAS országos értekezletén, mint lelkési előadó, jelentésében felvetette, hogy a GAS-nak nagyobb teret kellene biztosítani az egyházon belül s gondolkodnia kellene azon, hogy nagyobb hatáskörrel önálló szervezetté legyen az Országos Egyházon belül. (Nagy Gyula püspök a jelentést indignálódva megszakította s megtiltotta, hogy a vele való konzultáció előtt ilyenről szó essék, mert még neki lenne ebből kellemetlensége! Hol?)

6.2. Nem ez volt az egyetlen egyházvezetői reakció a GAS szolgálatával kapcsolatban. Aki benne élt akkor is az egyházi közéletben, tudja, hogy nem volt könnyű valamit is újítani, vagy megreformálni. A püspökök féltették a tekintélyüket, hátha azon is csorba esik, ha valahol megpróbálnak igazodni a felvetett kérdésekhez. Ma mégis azt kell mondanom, hogy egyedül a Gyülekezeti Segély területén történt, ha nem is korszakalkotó, de mindenesetre jellemző változás illetve változtatás. 1985-ben, a hazai Gusztav Adolf munka 125 éves jubileumán sikerült elérni, hogy ez a szolgálat újra felvette a Gusztav Adolf nevet. Ez akkor egyértelműen pozitív hatást váltott ki – elsősorban külföldön.

6.3. 1989-ben a GAS előterjesztésére az Országos Presbitérium létrehozta a GAS asszonycsoportját. E mögött a kísérlet mögött az a rejtett vágy húzódott meg, hogy talán ez a csoport alkalmas lesz arra, hogy a régi Nőegyletet valamilyen formában megpróbálja visszaállítani. (Azóta a presbitérium által megválasztott asszonycsoport világi vezetőjét még egyetlen GAS gyűlésre meg sem hívták, le sem mondták, tisztségét meg sem szüntették!)

6.4. A GAS „sikerei” közé tartozott az is, hogy sikerült néhány olyan külföldi egyházi személyiségnek díszdoktorságot „kiharcolni”, akik nem mindig voltak kedves barátai az egyházvezetésnek. Így kapott Teológiai Akadémiánkon díszdoktori elismerést D. Knall bécsi püspök, volt GAW főtitkár, dr. Leipziger szenátor a Bajor Diakóniai Egyesület akkori lelkésze, D. Gang, a GAW elnöke, Borgreffé dékán a GAW alelnöke, P. Schellenberg a MLB főtitkára. A mai napig örülök, hogy ezeket a munkájukban kimagasló egyházi személyiségeknek ezt a megtisztelő kitüntetését sikerült elérnem. Ma már egyházunk szélesebb körében ismert az ő tevékenységük s egyházunk iránt érzett barátságuk és segítőkészségük.

6.5. Ugyancsak a megújulás vonalába tartozott az a törekvés is, hogy ismét megrendezésre kerüljenek a korábban rendszeresen megtartott ún. Országos GAS Vándorgyűlések. 1989-ben meg is rendeztük az elsőt, helyszínül Celldömölköt választottuk, gondolván arra, hogy 1953-ban itt mondták ki a Gyámintézet megszűnését. (Arról már nem tehet a GAS, hogy az egész ünnepség püspökimádatba torkollott...). Ez az eset igazolja mindazt, amit Zászkaliczkyék felvetettek, hogy ti. a centralizáció megöl minden ésszerű kezdeményezést.

7. Most hogyan tovább?

7.1. Az egyértelmű, hogy a GAS (vagy annak új elnevezésével továbbműködő szervezete) nem tarthat az egyház hivatalos munkáinak közé. Megalakulása óta egyesületi formában, szabad elhatározásból alakult szervezatként működött – leszámítva az utolsó negyven esztendő. Mindig az egyházon belül, de nem

szoros egyházi irányítás alatt (lásd a német, osztrák, vagy svéd stb. példát!) E kérdésben teljesen egyetértek Zászkaliczky és Boleratzky tételeivel.

7.2. Ugyanakkor valami törést vélek felfedezni a zsinat tendenciájában. Amikor az egyházon belüli megújulást előmozdító csoport életelt adott magáról, akkor került elő a zsinat tartásának a szükségessége is. Emlékezetem szerint a egyházi rendszerváltásnak ez volt a prioritása, és pedig abban a felvetésben, hogy a zsinatnak elődegesen az új egyházi struktúrát kell létrehozni. Akkor a hivatalos egyházvezetőség is elfogadta a zsinat összehívásának a szükségességét. Akkor a hivatalos álláspont az volt, hogy a zsinat struktúráisan kell mielőbb a megváltozott körülményekhez igazodva megújulnia egyházunknak. Sajnos, ez a mai napig várat magára...

7.3. Témánk miatt azért kellett erről szólnunk, mert úgy tűnik, hogy a zsinat jobbnál jobb törvényeket alkot, készít elő, mintegy díszgombokat a nem létező zakóra. (Bocsánat a hasonlatért!) Ma még az egyházi köztudat nem tudja, nem ismeri, hogy milyen is lesz az a „zakó”, amelyet egyházunk a következő évtizedekben hordani fog.

7.4. Az egyházi közvélemény azt sem tudja, hogy a GAS ma hogyan működik. Az Evangélikus Életben évek óta még egy hír erejéig sem jelent meg közlés, hogy mennyi volt a GAS évi eredménye, kik kapták a Nagy- és a Kiszerezetadományt stb. Nincs híradás, nincs jó értelemben vett propaganda. Azt tudjuk, hogy ma egy esperes áll e szolgálat élén s azt is tudjuk, hogy mellette nincs a törvényben biztosított világi társelnök. De ennél többet nem tudunk...

7.5. Önálló egyesület legyen a GAS? Van egyáltalán a lelkési karban és a világi tisztségviselők között, akik „megszállottan” e munkaág élére tudnának állni? Szervezi már valaki országosan ezt a szolgálati területet? Lesznek majd munkásai ennek az egyesületnek? A kígyó és a farka szimptóma...

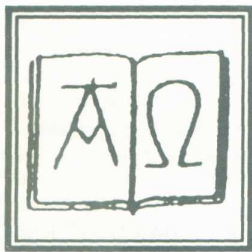
7.6. Attól is félek, hogy ez a munkaág el fog vérezni, ha most megkapja az önállóságát. A mai egyházi élet, a lelkési közgondolkodás, a sokat emlegetett consensus hiánya, egy nagyon polarizálódott egyházi helyzetben jelenik meg. Egy erőteljes generációváltás időszakában kell a zsinatnak is döntenie: az biztos, hogy a jelenlegi függő viszony, amelytől a GAS mindig szenvedett, tarthatatlan.

7.7. Nem vagyok jogász, tehát nem tudom, mi lehetne a jogi megoldás ebben a kérdésben. Mégis valahogy így gondolkodom: legyen a GAS majd önálló egyesületté. De tudjuk, hogy kétszer nem léphetünk ugyanabba a folyóba, tehát nem folytathatjuk ott, ahol a Gyámintézet abbahagyta. Ez egyértelmű naivitás lenne (lásd a politikai életben való kísérletezés ilyenértelmű kudarcait). Legyen egyesületté, de csak akkor, ha megfelelő struktúrája lesz egyházunknak s meglesz a módja a GAS szélesebbkörű propagálásának. Komoly előkészület után az új struktúra majd meg fogja találni a helyét egy ilyen testületnek.

7.8. Addig pedig kissé nagyobb odafigyeléssel próbálja meg az egyház a GAS munkáját, célját, lényegét, a megnövekedett lehetőségeket kihasználni és a mai gyülekezet tagjaival az eddiginél jobban megismertetni.

7.9. Isten, aki a kövekből is tud prófétákat teremteni, talán a holnap fiatal lelkészeiből és a nagyon aktív fiatal világiakból is tud majd munkatársakat kinevelni a Gusztav Adolf Munka hazai munkamezejére is.

7.10. Hazánkban a Gusztav Adolf munka immár 134 éve változó intenzitással folyik. Minden korban, korszakban megtalálta működésének bázisát. Eredményesen szolgálta a szórványegyházat, benne a gyülekezeteket, hiveket. Anyagilag segítette a rászorultakat. Ott volt mindig ahol segítséget vártak. Szolgálatát abból a páli bizonyágtételből merítette, melyet Pál a Galata levélben így fogalmazott meg: „Egymás terhet hordozzátok: így teljesítitek a Krisztus törvényét” majd „Ézért tehát, míg időnk van, tegyünk jót mindenki felé, leginkább pedig azoknak, akik testvéreink a hitben” (Gal 6,2.10). E páli igék 134 esztendőn át meghatározták ennek a szolgálatnak a medrét, célját és felelősségét.

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZENNYOLCADIK VASÁRNAP Máté 5,38-42

A Hegyi Beszéd e szakaszának témája a megtorlás. 3Móz 24,20 rendelkezése szerint az elkövetett gonoszság megtorlásának helye van a társadalomban. Az elkövetett bűn büntetést érdemel. Senki sem követhet el büntetlenül a másik ember rovására bármiféle kárt okozó tettet. E rendelkezés – miközben a jogos büntetést kiroja – egyben megjelöli annak szigorú határát is. Szemért szemet, de nem többet! Isten népe körén belül ennek elegendő is kell lennie! Itt lép be Jézus véleménye, mely még ezt is soknak tartja. Jézus ugyanis tudja, hogy népének fiai tele vannak bosszúvágygal. S ez könnyen vezethet a bosszú, a büntetés túlméretezéséhez, vagy annak ok nélküli kezdeményezéséhez is. Az erőszak ugyanis erőszakot szül. A gonoszt csak úgy lehet feltartóztatni, ha az ember eláll a megtorlástól, még annak a törvényben megjelölt mértékétől is. Ez a szabály, ha durva erőszakról van szó (a jobbról, tehát „visszakézze!” adott pofon a legmélyebb megvetés jele), ha kíméletlen pereskedésről (2Móz 22,26 szerint mindent el lehetett venni a pervesztéstől, csak alsóruháját nem), ha követelésről (kényszer-szolgálat), vagy ha kérésről, kölcsönkérésről van szó.

GONDOLATOK AZ IGÉHEZ:

A mindennapi élet „farkastörvényei” között az egyik legalapvetőbb szükségletnek tűnik, hogy az embernek meglegyen a „magához való esze”. A Jézus által ábrázolt viselkedésmódból éppen ez hiányzik. Aki megteszi a Jézus által kívántakat, annak úgy tűnik, egy csepp magához való esze sincs. Annak életében egyértelműen a ráfizetés a végeredmény. Jézus tanításából ugyanis hiányzik az egyéni érdek keresése. Szó sincs fizettség-ről, viszonzásról, jogról, méltányosságról, illemről. E megütközést kiváltó tanítás csak Isten mérhetetlen szeretete felől közelíthető és érthető meg. Az érti meg Jézus szavát, aki felismeri, hogy Isten milyen mérhetetlenül szeret bennünket. Nem azt tette velünk, amit mi Ővele. Nem úgy fizetett nekünk, amint megérdemeltük. Szeretetét, megbocsájtó, életet adó erejét éppen abban a Jézus Krisztusban ismertette meg velünk, aki nem tért ki az emberi gonoszság elől, arcát odatartotta az Őt csúfolóknak és egészen a Golgotai keresztségig ment el, hogy szenvedésével, a halálával megváltást szerezzen az Istentől elfordult, bűnös embernek. Ő nem tagadja meg kéréscinket, nem fordul el tőlünk ma sem. A benne kapott szeretet tesz alkalmassá bennünket, hogy szolgálatunk ne emberi mértékekhez igazodjék, hanem Isten iránti hálánk mutakozzék meg áldozatvállaló szeretetünkben, életünkben. A Hegyi Beszéd nem azt tanítja: Teljesítsd a kötelességedet! Hanem ezt: Tedd meg, ami nem kötelesség! Mindig tegyél jót! Nem kötelesség két mérföldre elmenni vagy odatartani a másik orcádat, ha megütnék, de Jézus azt mondja: Ha az Ő tanítványai vagyunk, mindig meg tesszük. De nem a magunk erejéből, jóságából, képességéből. Nekünk lehetetlen az általa kívánt dolgokat megtennünk, ha Ő nem végez bennünk emberfeletti munkát. Nincs az az emberi lelkesedés, amely megállhatna azokban a

feszültségekben, próbákban, amelyekbe Jézus Krisztus helyezi bele a szolgáját. Egyedül a Vele való személyes kapcsolat állja ki a próbát. A Hegyi Beszéd annak a leírása, hogy mi történik az emberben akkor, amikor Jézus megváltoztatja az adottságait és az Ővéhez teszi hasonlóná.

GONDOLATOK AZ IGEHIRDETÉSHEZ:

1.) A reváns gondolata, a „Kölcsönkenyér visszajár!” (olykor kamatostul is) közmondás vélt igazságossága végigkísérte az emberiség életét. A pogány leszámolás, az akár egész nemzedékeket is kiírtó vérbosszú szinte világszerte elterjedt. Befészkelte magát még a magyar nép történetébe is. Gondoljunk Károly Róbert vérbosszújára, mellyel felesége halálát megtorolva, a Zách- családbelieket harmadiziglen kiírtotta. („Középső ujjamért veje, lánya végét, piros vérem hullásáért minden nemzetségét!”)

2.) Az előzőekhez képest az „ígéret népének” törvénye már sokkal igazságosabbnak tűnik: „Szemet szemért, fogat fogért”. Ez a törvény az igazságos jóvátétel iránti vágyakozást volt hivatott felébreszteni. Senki sem kezdeményezzen gonoszságot, támadást, de akit bántottak, annak joga legyen megfizetni, mégpedig igazságos mértékben.

3.) Meghökkenően újat hoz viszont Jézus, aki tanításával radikálisan keresztülhúzza a reváns gondolatát. Sőt a sértettet, a megbántottat, a megkársoítottat, tőle el nem várható „nemes gesztusra” igyeckszik rávenni. Úgy tűnik, hogy ezek az elvek szépek, de nem praktikusak. Emelkedettek, de éppen ezért megvalósíthatatlanok. A világ rossz, az emberek gonoszak. Hiába akad néhány „bolond”, akik keresztyén módon akarnak élni. A többiek elgázolják őket, föléjük kerekednek, még örülnek is, ha nem állnak ellent. A világ ugyanis az „okosnak” áll! S egyébként is: bűnös, meg nem váltott állapotunkban valóban nem lehet nem visszaütnünk. Képtelenség a másik arcunkat is odafordítani a jobb felől addig is arcunkat ütőnek. Egyfelől: nem vagyunk kötelesek tünni a bántást. Más oldalról: legfeljebb csak megelőzött a másik. Ő ütött előbb, miközben már mi is ütni akartunk. Harmadsorban: úgy kell neki, legalább jöcimit adott nekünk arra, hogy legközelebb még nagyobb adhassunk vissza. Hiszen időtlen idők óta adósai vagyunk egymásnak. Sértéssel, bántással, ütéssel. Úgy tűnik gyakran, hogy már azzal is vét a másik, hogy egyáltalán a világon van, hogy valamiben különb nálunk, hogy nem szolgál bennünket. Az emberiség világtörténelme, s benne az egyének életfolytatása alig áll egyeből, mint a kölcsönkenyerek vissza-vissza fizetgetéséből. Sem ember, sem nemzet (lásd a jelenleg is dúló haborúkat!) nem néz el, nem bocsájt meg semmit egykönnyen. Pedig ebből az „ördögi körből” végre kiutat kell és kiutat is lehetne találni. Hiszen ez az út adott. Azonos a Jézus által tanított, s javasolt úttal, a vissza nem ütés útjával. Ahhoz, azonban, hogy ezen az úton járni tudjunk, rá kell jönnünk, hogy a vissza nem ütés, az nem bátorság vagy gyávaság kérdése és nem is emberi képesség. Jézus szabadíthat meg bennünket a természetes reakció, a visszaütés kényszerűségéből. Csak az adhat bocsánatot és csak az adhat bőven ajándékot, akinek van,

s akinek soha nem fogy el, amije van. Csak az adhat, aki a Krisztustól jövőből ad. Hiszen ha a magunkból akarunk adni, mindjárt koldusszegénynek érezzük magunkat. Adnék én jó szívvel, de aztán mi lesz énvelem? Amúgy sem tartozom senkinek, nekem adósok azok, akiknek több van. Ha valaki el akarja venni a felsőruhát, nem adom oda, kell nekem! Ha egy mérföldre kényszerítenek, megpróbálom lealkudni legalább a felére. Aki kér tőlem, annak bebizonyítom, hogy magamnak sincs. Aki kölcsönkér tőlem, annak talán adok, de legyen nyugodt, hogy fel írva a tartozása, a lejárat napja, na meg a kamatja! Ebből a magamnak is kell! – Mi lesz akkor énvelem? – szorongató szegénységérzésből egyedül csak Jézus gazdagsága tud megszabadítani, megváltani. Ha tőle kérünk, kapunk, elfogadunk, csak akkor tudunk adni is. Hamarabb nem! De aki megtapasztalja, hogy a bűneiért egyszerű megosztottak Valakinek a köntösén, annak számára nagyon kicsi problémává válik az alsó és felső ruhák kérdése. Akinek a kedvéért, üdvösségéért, kereszttel a vállán, egészen a Golgotáig vánszorgott az Isten Fia, annak édes mindegy, hogy egy mérföldet gyalogoljon-e vagy kettőt. Aki tudja, hogy a Megváltó ártatlan kezeivel együtt az ő nevére kiállított adóslevelet szegezték oda a keresztfára, az anélkül ad, hogy bármikor visszakérné. Hiszen jaj volna néki, ha az ártatlan vért is megkérnék rajta!

S végül még valami: Amikor Jézus arra biztat, hogy „*ne szálljatok szembe a gonosszal*”, akkor nem akar teret engedni az egymáson való urlakodásnak. Nem veszi ki a védekezés lehetőségét a megaláztatott, cserbenhagyottak, jogtiprítottak kezéből. Nem a mindenbe való belenyugvást és beletörődést kívánja. Nem valamiféle „fegyverszünetet” a rosszszal, hanem éppen a harcot a gonosszal szemben. De nem akármilyen módon, nem a reváns eszközével. „*Senkinek gonoszért gonosszal ne fizessetek*.” (Róm 12,7) Hanem szeretettel, a jó cselekvéssel. „*Ne győzötessél meg a gonosztól, hanem a gonoszt jóval győzd meg*” (Róm 12,21).

Lászlóné Házi Magdolna

SENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZENKILENCEDIK VASÁRNAP

János 5,1-17

GONDOLATOK A SZÖVEGHEZ

Az írásmagyarázók szerint az evangélium 5. és 6. fejezete valamilyen oknál fogva (valószínűleg lapok keveredése miatt) felcserélődtek. Ha az evangéliumot a 4. 6. 5. és 7. fejezetek sorrendjében olvassuk, akkor simább, logikusabb lesz a szöveg. Akár a felcserélt változatban, akár az evangéliumban hagyományosan található rendben olvassuk a szöveget, a kijelölt textusra, illetve tizenetére ez a probléma nem lesz igazán hatással.

De már bennünket is érintő bizonytalanságot érzünk rögtön a kijelölt igeszakasz első versében ott, ahol arról tudósít János, hogy Jézus ünnepre megy Jeruzsálembe. Nem mondja ki, hogy melyikre. Lehet a kovászatlan kenyerek, a húsvét ünnepére gondolni, de érthetjük ezalatt a lombsátor ünnepét is. Ha a fejezetek felcseréléséből adódó új rendet elfogadjuk, akkor perdöntő lehet, hogy 6,4-ben a húsvét szerepel, tehát a jelenlegi 5. fejezetben, amely a 6. után következik, ezért nincs külön megnevezve a húsvét, hiszen volt rá már utalás. A lombsátor ünnep mellett pedig az az érv szól, hogy az Ószövetség ezt többször is röviden „ünnep”-nek nevezi.

Nehézséget okoz a gyógyvízű tó neve is. A számunkra megszokott Bethesda, vagyis „az irgalom háza” mellett, elég érv szól egy másik variáns, a Bétzhatha név mellett, ami Jeruzsálem egyik részének neve, s itt található a kettős medencéjű tó, körben négy oszlopcsarnokkal, s az ötödik a két vízmedence között, azokat összekötve állt. Ezekben az oszlopcsarnokokban voltak a gyógyulásra váró betegek elhelyezve.

A 3b és a 4. vers a fontos kéziratokból hiányzik. Fogalmazása idegen Jánosétól, szókészlete nem illik az evangéliumba. Minden valószínűség szerint ez a vers nem tartozott az evangéliumhoz, s csak későbbi betoldás, amit valaki azért érzett szükségesnek, hogy a 7. vers babonás fogalmazása mindenki számá-

ra érthető legyen. A népi hit – babona – szerint akkor lesz minden betegséget legyőző ereje a víznek, amikor egy angyal felkavarja, megmozgatja azt. Egyes kéziratok szerint az angyal maga is megfürdik akkor, s a vízben marad mennyei gyógyerejéből valamennyi, ami azután az első belépő betegnek elég lesz a gyógyuláshoz.

Érdekes külön is figyelmet fordítani a 8. versben elhangzó jézusi parancsra, amely „*kiszabadítja*” a 38 éve betegségébe zárt embert a nyomorúságból. A csodatörténetek megszokott felszólítása: „*Kellj fel, vedd az ágyadat...*” még megegyezik Mk 2,11-el, de a folytatás már nem. Márktól eltérően a folytatás nem az, hogy gyógyultan menjen haza, hanem, hogy a 38 éve beteg fogja az ágyát, és kezdjen el fel és alá járkalni. Ebben a pillanatban több már a történet, mint egy gyógyítás eseménye. Hiszen szombaton parancsolta ezt Jézus, aki maga is megtörte a szombatot azzal, hogy gyógyított, s a meggyógyult is szándékosan, provokatív módon megtörtette az ünnepet. A 17. vers még inkább elmérgesíti Jézus kapcsolatát a zsidó vezetőkkel. Nem csak a szombat semmibevesését róják fel bűnül, most olyan kijelentés miatt zárdulnak föl, ami annál is több; Jézus eggyé teszi magát az Atyával. Ez természetes is. Aki a vallásos előírások fölé állhat, kibontva lényegét és értelmét a kicsinyes szolgaság helyett, aki a Teremtő hatalmával életet szolgál, az egy az Atyával.

GONDOLATOK AZ IGEHÍRDETÉSHEZ

Jézus kereste meg ezt a 38 éve beteg embert. Ő lép hozzá, ő hozza a pillanatot. Mit sem tudott a beteg arról, hogy a szabadulás ott van már, feküdt az ágyán, ő nem törődött Jézussal. Párhuzamos történetek sokaságáról tudunk; a hálót mosó Péter, a damaszkuszi úton siető Pál, gyülekezeteink közömbös tagjai, a templom előtt elsiető emberek sokasága, akik nem is sejtik, hogy Jézusban minden megújulhat. De Jézus tudja, s éppen a Bethesda oszlopcsarnokaiban irtalmas Úrra gondolva, nekünk is szabad kimondani, s nagyon-nagyon hinni: mindenki találkozhat egyszer Krisztusban a KEGYELEMMEL!

Hálás, jól kiaknázható téma lehet – ha valaki így dönt – a megszólított beteg fájdalmas, nyilvánvalóan szemrehányó sóhaja, a tömegben magányos emberről, akinek nincsen senkije. Akivel senki nem törődik, akit félresöpör a saját nyomorúságában megedződött önzésű betegek serege. Akik jogosnak látják – mert hordozzák a maguk terhet – hogy senkivel ne törődjenek, csak magukkal. Persze, hogy nincsen embere. Tengernyi példa támasztja alá, hogy az akkori tapasztalat egészen a miénk is. Emberi kapcsolatok, még a vérségi is, kegyetlenül megterhelődnek, sőt szét is szakadnak, amikor áldozatot kell hozni, áldozatot, ami csak a másiknak jó. Csak egy valakit tudok, aki tökéletes volt, mindig így élt, s aztán így halt meg!

Elkertülődő veszélynek tartom, hogy Jézust a 38 éve beteg ember várva várt emberének ábrázoljuk. Igaz, ő végre megállt, igaz ő végre szózatot is érzett, mutatott, de nem ült le a nyomorúságos fekvőhely szélére, nem leste feszülten a vizet, s nem lökdösött földre mindenkit a víz mozdulásakor, nem tülekedett, tiport, ordított: „helyet, mert itt nagyon súlyos esetről, nagy méltánytalanságról van szó!” Jézus nem embere, hanem MEGVÁLTÓJA lett annak a betegnek. Úgy és azzal segített, amire mi képtelenek vagyunk, magára vette erőtlenségünket, betegségünket hordozta, vétkeink, bűneink büntetése őrája volt. Nem a tőbe cipelte a beteget, hanem a keresztre vitte az ő és a mi bűneinket is. Szabadítása nem egészséges lábat adott (csak) hanem új életet. A 14. verset lehet az igehirdetés kulcsának tekinteni, amely lehetetlenné teszi, hogy csak egy gyógyítási csodává fokozzuk le a történetet. Az Élet Királya adott ajándékot, amit elfogadni és megőrizni kell.

Az Élet Királya arra is fölhatalmazott, azt is megteheti, hogy megszabadítson a kicsinyes törvény-vallás nyűgéből. A gyógyult ember a törvényt tisztelő zsidó bosszúságára fel s alá járkal az oszlopcsarnokokban, hóna alatt a majd négy évtizedes „rabtartója”. Aminek eddig ki volt szolgáltatva, azt játé-

szerként viszi, annak már nincsen fölötte hatalma. Jézus őt szabaddá tette, ő uralkodik már afölött. Jézus szabadságra hívott bennünket. Jaj annak, ami a Jézusban élt új élet szabadságát bármilyen szép indokkal, korlátozni akarja. Nem való másra, nem lehet más a sorsa, mint ami a beteg embernek 38 évig „otthont adó” ágyára várt: ki kell dobni a szemébe. Minden ünnepnek, rendnek, előírásnak, csak addig, s akkor van jelentősége, amíg Krisztusra mutat, őhozza vezet, s nála megtart. De mindegyiknél nagyobb az élő Ur! Ő hajol hozzánk, ő szólít meg, ő hív és ad utat. Nem a holt betűkben, hanem a Krisztusban való közösség az élet.

Sztojanovics András

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI HUSZADIK VASÁRNAP Máté 12,33-37

Ma vasárnapunk témája az Agenda szerint egy gondolat-sor része, állomása. Járunk elhívatusunkhoz méltóan: *Megszentelt életben!* A Szent, a tiszta, az érinthetetlen, fölöttünk álló stb. fogalma és igénye egyidős az emberiséggel. Megtaláljuk a primitív vallások világában, az élet sokféle területén történelmi koronként változom is, s természetesen a Szentírásban.

A távolsággal, érinthetetlenséggel ellentétben a *megszentelt élet* keresztyén értelemben éppen a közösséget, azonosulást, a távolság megszüntését fejezi ki. Oltári ígénkből: „A Szent hívott el! Szentek legyetek mert én szent vagyok!” Krisztus emberre letele, halála és feltámadása a *Szent* eljövetelét és közösségvállalását jelenti a „szentségtelen” bűnös emberrel. Erre a felismerésre a Lélek döbent rá az embert, s így leszünk Isten engedelmes gyermekeivé. Ezt veszítjük el, ha a Lélek ellen hadakozunk! A Szentlélek áldásával és vezetésével azonban az „egészséges” lelek egészséges testet, gyümölcsöt terem!

A megszentelt életre hívogatas evezredek óta hangzik az egyházban. Letrejöttek a különböző rendek, zart közösségek. Ezek szigorú változatai közösségi vagy egyéni módozataiban a világtól való teljes elkülönülést hirdetik az igazi tiszta élet megvalósítására. Nem volt és ma sem könnyű azt hirdetni és megélni, hogy Krisztus követőinek a világban kell élniük megszentelt életüket!

Nem könnyű ezt hirdetni a ma élő és szolgáló keresztyén egyházak sokszor formális szentsége és kegyessége miatt sem a „nem érdemes becsületesnek lenni” hétköznapi kesergései miatt sem. És mégis... Felkészülésünkbe vonjuk bele a 22-ik verssel kezdődő szakaszt is. Jézus Belzebub szövetségeseinek mondják, s textusunk ennek a vitahelyzetnek a folytatása.

Jézus egész földi vándorútját jellemzi a védekezési pozíció. Magyarazatokat, válaszokat, tinitásokat ad, eltávozik, hallgat, ellenáll a kísértőnek stb... Védekeznie kell szavaiért, cselekedeteiért, nevéért, egyszerűen léte miatt! De nem csak neki magának kell védekeznie, hanem azoknak is akik szeretik, akik esatlakoznak hozzá, akik az ő nevét hordozzák. A tamadó a gonosz, a bűn embereken keresztül eszelekedez. Azzal vadol, amit ő maga esmál, azt kifogasolja, amit ő maga nem képes megtenni. A mentegetőzések is van azonban egy határa, amikor túl gyakori és heves védekezés a visszajára fordul s mintegy kezdi igazolni a vádakat. (Lelkeszi sorsok, hivatás...)

Jézus esendes méltósággal vállalta a keresztest. Így lett a kereszten győztes az, aki legyőzetett! Jézus győzelme azt hirdeti: váltani kell! Új ura legyen életednek, Jézus!

Azt szoktuk mondani, hogy a hit dolgában ne keressünk logikát. A keresztyén életnek, megítélésnek azonban nagyon erős a logikája, következetessége az egész élet területén! Nem a hitnek nincsen logikája, hanem mi vagyunk sajnos követke-

zetlenek, logikátlanok hitünk megvallása és cselekedeteink összefüggésében! Rendkívül következetes logikája van Jézus beszédeinek, cselekedeteinek. „Meggdolgoztatja” hallgatóit! Gondolkozzatok! A ti észjárásotok szerint is igazam van, illetve nincs igazatok! Lássátok, hova jut, hova juthat az ember, ha az ész, a gondolatot, a jóakaratot, bizalmat, reménységet legyőzi a gonosz indulat! El fogsz ítéletetni azáltal, amit eszelekedsz. A cselekvés, a beszéd létünket, jellemünket ábrázolja ki, hiszen összefügg külső valónk és belső énünk. A gyökerek betegsége megrontja a szavak gyümölcseit is.

Jézus figyelmeztet és ítélt. Ismerjétek fel elveszett gonosz állapototokat! (Előtte a Szentlélek elleni bűnről is szólt.) Az emberi életnek küldetése, felelőssége van, a gyümölcstermés.

Fisendőségünk szavainkban... Szavak, szavak... Mit jeleznek, milyenek vagyunk? Miről tesznek bizonyosságot? Szívükből jönnek-e valóban a szavak? Sok-sok kérdés. Hol halljuk a tiszta szót, beszédet?

Jelzőrendszer a szavak felhangzása, tüzenetet hordoznak tartalmukban és hangjeleikben is. Hívatusunkban nagyon nagy a beszélgetés, a prédikáció felelőssége, hogy az élő és tiszta ige hangozzék ajkunkon! A szavakból megállapítható a baj, a romlottság, vagy hogy egészséges a forrás vize. A szó áldás és átok, gyógyulás és megbetegedés. Nehéz és könnyű türes szavak, betartott és be nem tartott ígéretek. Hiábavalóságok. Szenvedek a szavak miatt, olykor talán gyönyörködöm bennük. Szép, de elítélő szavak is előbukkannak évtizedek távolából. Néha bumeráingként hullanak vissza... saját szavaink is.

Mindenhol láthatunk a falvak, városok szélén szeméttelpeket – olykor füstölögve, égve – mint a civilizált élet gye-hennait. Ez is lehet, lehetne szavaink, beszédünk sorsa, vizsgálható következményével, mely ítélet lesz rajtuk? „...szentek legyetek egész magatartásotokban” Oltári ige. A tisztaság, jószág, a megszentelt élet nem egyszerűen egy állapot, hanem mozgás, eszelekvés, küzdelem, gyümölcstermés!

A megszentelt élet naponta látható formát öltő bizonyosság és reménység szavakban, cselekedetekben. Az üdvbizonyosság szent életre kötelez! A megszentelt élet Isten megvalósuló rendje életünkben az újjászületés által. Hangozzék a hívás...

Jó fáva legyetek! Ez emberi élet mint fá, kapcsolatrendszereket is kiléjez. Ennek egyik megjelenése a „családfá”. Bizonyos esetekben a családfá ismerete nem csupán „elegáns” dolog, hanem ez fontos információt, útmutatást is hordozhat, mint pl. örökletes betegségek ügyében stb. Átvitt értelemben sokféle családfánk van. Hitünk, embervoltunk, tudásunk, egyházunk „családfái”, melyeknek tagjai, részei határolják meg valónkat. Jézus keményen minősíti hallgatói családfáját: „Viperák fajtája” Évekkel ezelőtt valahol egy különös, tragikus eset történt, amikor egy kisgyermek meghalt egy banántól, mert viperaméreg volt benne. Valahogy egy kígyó megszúrta a banánt a fogával, de ezt nyilván nem vehettek észre. Viperaméreg a gyümölcsökben, szavakban, cselekedetekben? A méreg lassan vagy gyorsan öl, attól függően, hogy mekkora a dózis. Lehet éveken át, egy egész életen át, egész generációkna adagolni.

Jó fáva legyetek, hogy jó gyümölcsöt teremjétek! A kegyelmi időt sokszor és sokféleképpen megkaptuk már. De most már új ültetvényre van szükség! Újjáfa gyümölcslátra, új ültetvénygondozó technológiákra, új öntözési módszerekre az örök életre buzó forrásokból, az élet vízből!

Szomorú látványt nyújtanak a rég elpusztult, kiszáradt gyümölcsösök, a megszáradt eszotok... Virágzó ültetvényé legyetek! A Lélek az, aki meglevenit! Kérjétek! Gyönyörköd-tető a szép, virágzó, gyümölcstermő ültetvény, ahol jól érzi magát a gazda és a munkás egyaránt... s jut mindenkinek a gyümölcsekből. Az élet megannyi új meg új lehetőséget kínál, nem jök a műanyag virágok, műanyag gyümölcsök, melyek

ott porosodnak diszletként a kirakatok üvegei mögött. Ha netán erre van igény, az eladót is súlyos felelősség terheli.

Megismerhető-e a valódi, az igaz? Utal-e a látható a láthatatlanra? Imago Dei az „imázsunk”? Megismerhető-e az evangélikus keresztyén ember, lelkész, egyház? Van-e „charme-ja” a családban, társadalomban? Sokszor a konfirmándus gyerekek nem tudják, milyen vallásúak a szüleik, s ez nem az ő hibájuk!

Jézus mellett dönteni kell! Szavakban, vallástételben is! A jövő így kezdődik a számomra. Új szívet kapunk tőle! S ebből a kapott új szívből kell előhoznunk a jót, a drága kincseket az emberek számára, a jó gyümölcsöket. Krisztusba gyökerezve, hogy a jövő is vonzóvá, világossá, egyértelművé legyen számunkra s rajtunk keresztül mások számára is. *A visszakérdézést nem lehet megúszni!* Egyszer a gyermek is nagyon keményen visszakérdéz szüleiére. Történelmi visszakérdések sorozatát ismerjük és éljük át. Elég csak gondolnunk zsinatunk egyik törvényére. S egyszer Jézus is visszakérdéz! A válaszokat még ma, most kell előkészítenem! Gyermekeim nevelésében, emberi kapcsolataimban, egyházi szolgálatomban stb. A lelkiismeretet ma kell ápolni és gondozni s nem utókezeléssel gyógyítani!

De ha valamit el is rontottunk, rossz, izetlen, ehetetlen gyümölcsöt termünk, Krisztus bűnboesátó kegyelme olyan nagy, hogy mégis kezdetünk új életet! Újjá kell születnünk! Még ma, hogy egykor bemehessünk az örök szentség birodalmába, az Isten országába!

A prédikáció lehetséges felépítése:

1. A megszentelt élet „hétköznapi-sága”.
2. Együtt „gondolkodni” cselekedni Jézussal!
3. Áldás és átok a szavak által.
4. Jó fáva legyenek, jó gyümölcsöt teremjete!
- (Megismerhetőség)
5. Visszakérdezés... ítélet.
6. Kegyelem és új szív, új élet még ma a jövőért!

Szabó Vilmos Béla

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI HUSZONEGYEDIK VASÁRNAP

Lukács 22,31-34

Mester és tanítványai a kísértés óráiban.

A testét és vérért osztó Jézus az utolsó vacsora (úrvacsora) után a Gecsemánéra indul. Imádkozni és küzdeni üdvösségünkért. De megáll még kis időre, hogy Pétert fontos dolgokra figyelmeztesse.

1. A kísértés rettenetes órái következnek reá és tanítványtársaira. Teljesen védtelenül érné őket a sátán megkeresése, ha Jézus nem imádkozna értük. – Ez a tanítványi közösség most még nem nevezhető Jézus fizikai jelenléte nélkül saját talpán megálló, imádságos közösségnek. Laza konglomerátuma ez közömbös, meg-nem-tért, álomszuszék embereknek. A halálos verítékkal imádkozó, gyötrődő Jézus mellett sem tudnak virrasztani, még egy keveset sem. Újra meg újra álomba merülnek.

2. Péternek meg kell tudnia valamit, amiről halvány sejtése sincs: ő most a figyelem középpontjában áll. Jézussal tehetetlen a kísértő. Időt nem vesztegetve, ráront a tanítványokra. Judást már hatalmába kerítette és elejtette. Kevésen múlt, hogy Péter is Judás sorsára nem jutott. Rettenetes rostálás megy végbe az elgyengült tanítványok között. Pétert, Jézus tanítványát figyelik a sátán birodalmából! Azt figyelik, mikor gyengül meg, mikor szűnik meg az életében a két legfőbb üdvösséges vívőerő: a Jézus büntőlő vérenek és főpapi imájának ereje.

– Csak az ilyen embereket figyelik onnan, a sötétség birodalmából. A már elkárhozottakra nem pazarolnak energiát.

A keselyű is elszáll a már lerágott csontok fölött... A friss tetemre hamar leszáll. *Pétert azonban a mennyek országából is figyelik.* A legnagyobb gondossággal. Hiszen itt most elég nagy teret nyer a sátán uralma. Az ártatlan Jézust ítéltheti el és viheti a keresztféle. Ha a sátán kísértése és uralma erős, Jézus könyörgése még erősebb: megtartja Pétert Istennél.

3. Jézus már megjelentette Péternek földi élete végkimenetelét. Itt most üdvössége dolgában is elmondja neki előre, hogy mi lesz a vége. Jézus Pétert a sátán rostáján látja, de látja azt is, hogy Péter idővel megtér és így megtérve már valóban tudja majd erősíteni atyjafiait. Fölkel majd a krisztus-tagadással bekövetkező, rettenetes eleséséből és az összetört, alázatos Péter nagy feladatot kap az Úrtól.

– Ahogy Jézus előre jelezte, minden pontosan úgy történt! Ekkor már többé nem száguldanak el egymás mellett a Messtermek és tanítványának gondolatai. Nem kínál a tanítvány póteszelekvést, hetyke szavakat, fogadkozásokat, igazi engedelmesség helyett. Nem a maga feje után megy, nem tesz mindig mást, mint amit Úra kíván, hanem pontosan teljesíti akaratát.

4. Jézus már a Golgotához vivő úton pontosan megjelöli, mi lesz Péter egész életre szóló feladata, a tagadás és elesés után: Erősítse atyjafiait! Ragyogtassa fel előttük a megfeszített Krisztust! Kísérje el őket arra a helyre, ahol részesülhetnek a Krisztus véréből (hiszen Jézus mondotta ezt is: Ha nem eszitek az Ember Fiának testét és nem isszátok az ő vérért, ninesen élet tibennetek.). Kísérje őket a szentek közösségébe, ahol mindkettővel tisztában vannak: nemesak a pokolból figyelnek bennünket, hanem a mennyországból is. Ott van Ő, az áldott Főpap, aki imádkozik értünk. Minnél erősebb a sátán kísértése, annál erősebb Jézus könyörgése. A Szentírás bizonyosságot tesz arról, hogy Jézus Krisztus a sebeivel együtt ment fel a mennybe. Kiontott vére is valóságos a mennyben. Ez a kiontott vér nem bosszúért kiált, hanem bűnboesánatért. A mi bűneink boesánatáért! A kakas templomok tornyán ne csak vigyázásra és hűsége intsen. Hanem arra is, hogy a tagadás és elesés ideje után vár a kegyelem.

VÁZLAT AZ IGEHÍRDETÉSHEZ

1. Figyelnek téged!

Rettegünk figyelő tekintetek kereszttüzébe kerülni. Orvosi, rendőri megfigyelés alatt állni, roppantúl kényelmetlen.

– Jézus két fontos megfigyelőállásra hívja fel figyelmünket:

- a. figyelnek minket a sátán birodalmából,
- b. figyelnek minket a mennyek országából.

A két figyelőhely közül – ne feledjük – az imádkozó Jézusé az erősebb!

2. Milyen (tanítványi) közösségben élsz?

Az imádkozni nem tudó tanítvány, tanítványi közösség könnyen az ördög martalékává válhat a kísértés idején. A meg-nem-tért, újjá nem született ember nem tud másokat erősíteni, mert maga is holtfáradt és erőtelen.

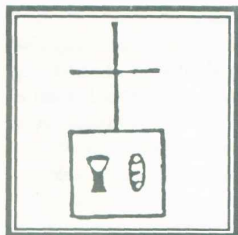
3. Igazi engedelmességet adj!

Mindig is könnyebb fogadkozni, saját eszünkre hallgatni, saját fejünk után menni, mint egyszerűen azt megtenni, amit Jézus kíván tőlünk.

4. Erősítsd atyádfiait!

Megtért szívvel vedd át Jézustól feladataidat: A megfeszített Krisztust mutasd fel, ragyogtasd fel (családodban és mindenütt). – Kísérj másokat oda, ahol részesülhetnek Jézus vérenek büntőlő erejében. – Kísérj másokat Jézus imájának ereje alá. – Kísérj másokat a szentek imádkozó közösségébe.

5. *Isten országa felől nézve nincs elvesztett ember.* Ne élj a tagadás égíse alatt! Élj a kegyelem alatt! Jézus vére és imája neked is bűnboesánatot hoz. A kakas is azt hirdesse, amit a kereszti van megbocsátás! Van kegyelem!

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

Fogyó gyülekezetben szolgálok

Fogyó falu, fogyó gyülekezet! Kaposcs korábban fontos megállóhely volt a Veszprém-Nagyvázsony-Tapolca úton. Amikor azonban megépült a Balaton-parton a vasút, elterelődött a forgalom oda és ezzel megindult a falu lakosságának a csökkenése 1851-ben 1657 lakosa volt a falunak, 1908-ban már csak 1099, 1937-ben 937. Az elmúlt rendszer parasztellenes politikája következtében ma már az 500-at sem éri el. Az evangélikus gyülekezet lélekszáma még nagyobb mértékben csökkent, hiszen az 1851-es 800, 1891-es 528, 1908-as 498, 1953-as 250, 1993-as 80 sorozat ezt mutatja! És mint sok helyen, itt is nagyobb része idős, kis-nyugdíjas. *Taliándörögdi* filia az 1851-es 400-ról mára 84-re csökkent. *Vigántpetend* 1851-es 74 lélekszámáról mára már csak 3-ra. A másik filia *Öcs* 301-ről 1953-ra 100-ra csökkent. (Ezt a filiát már 1980 óta Ajka gondozza, mert Kaposcsról csak rossz minőségű föld-úton volt elérhető, Ajka felé viszont rendes, épített útja van). Falyaink létszámcsökkenése ma már megállt, de – sajnos – az evangélikus gyülekezeté még nem.

Az anyagyülekezetben a 30-as években papi botrányok voltak, amik az egyházi felsőbbség és a gyülekezet egy részének macacssága miatt oda vezettek, hogy a gyülekezet jelentős része átjelentkezett a katolikus egyházba. A plébános nem vette komolyan ezt a dac-átterést és amikor egy idő múlva meggondolták magukat, minden további nélkül visszabocsátotta őket... De még 25 év múlva is emlegették a „pap-ügyet” (jó ürügy volt az egyházi élettől való távolmaradásra!). Taliándörögdi filiában nagyon hamar közvetlen, meleg

viszony alakult ki a gyülekezet között és köztem. Az anyagyülekezetben bizony több év kellett ugyanehez, de most már mindkét gyülekezetrel jó a kapcsolat.

1951-től, idekerülésemtől kezdve először három faluban tartottam istentiszteletet (Kapolcson minden alkalommal kettőt, Taliándörögdon egyet, Öcsön 2-3 hetente egyet). Hittanórát mindhárom gyülekezetben heti 1-1 alkalommal. Bibliaórát ezenkívül még Vigántpetenden is. Először a vigánti bibliaóra szűnt meg (elköltözés, illetve halálesetek miatt), majd az öcsi is. Kaposcson és Taliándörögdon a mezőgazdasági munkákhoz alkalmazkodva, reformáció ünnepétől általában áprilisig tarthattuk a bibliaórákat. Éveken keresztül házaknál tartottuk, (Kapolcson egymás után 2-3 helyen is ugyanaznap), majd 1957 után Taliándörögdon a gyülekezeti házacskában, illetve később az iskolaigazgató engedélyével az iskolában. Gyermekbibliakört éveken keresztül Kaposcson és Taliándörögdon tarthattam. Hittanórát eleinte mindhárom gyülekezetben az iskolában, majd amikor az anyagyülekezeti gyermekek személyi ellentétek miatt Nagyvázsonyba kezdték járni, részükre a lelkészi hivatalban. Három éve a monostorapáti szórányban is tartok hittanórát (ez még egy tanévben tart). Mivel református lelkész a közelben nincs, hittanra, konfirmációi előkészítőre kezdettől fogva az evangélikusokkal együtt járnak a református gyermekek (őket lehetőleg református könyvek alapján tanítom). Konfirmációt – sajnos – nem tudunk minden évben tartani, mert kevés a gyermek. Általában 2-3 évfolyamot vonok össze (de így is

nem egyszer előfordult, hogy csak egy konfirmandus volt).

Gyülekezeti tagjaink jelentős részét annak idején kuláknak minősítették és anyagilag nagyon megnyomorították. Ezért erkölcstelennek tartottam, hogy a helyi javadalom rendezését kérjem. *Az államsegélyből és családi pótlékból élünk, a helyi javadalom lényegében karácsonyi ajándékra volt csak elég. Mivel ilyen fizetésből négy gyermeket iskoláztatni nem lehetett, el kellett vállalnom a szomszéd falu kis termelősövetkezetében a könyvelői beosztást.* Ezt gyülekezet és espere-sünk is engedélyezte. Megszereztem előbb a képesített könyvelői, majd a mérlegképes könyvelői végzettséget. Reggel 6-kor már ott ültem a tsz. irodában és du. 3-kor mentem haza. Akkor volt időm a hittanórák, bibliaórák ellátására. Az egyházi ünnepek és temetések szolgálatait is természetesen engedélyezték. Ettől kezdve jórészt a tsz.-ből élünk. A tsz.-összevonások után munkaidőre eső egyházi szolgálataim a szabadságomból mentek le. A termelősövetkezetből már 12 éve nyugdíjban vagyok.

Az első években nagyon nehéz volt a helyzet. A kaposcsi templom a háború utolsó napjaiban megsérült, csak ideiglenes javításokat lehetett elvégezni. A taliándörögdi és öcsi templomok is javításra szorultak. 1957-ben kerülhetett csak sor tekintélyes összegű külföldi segéllyel a javításra. Az orgonák is javításra szorultak (több ízben is sor került a kisebb javításokra). 1986-ban volt általános felújítás. Közben villamosította a gyülekezet a templomokat, orgonákat. Felszereltette a villámhárítókat. Taliándörögdon a volt

gyülekezeti magtárból gyülekezeti házaskát alakítottak ki, ahol lehet fűteni és télen ott tarthatjuk az isten-tiszteletet.

Nagy gondot jelentett, hogy az egyébként nagyon szükséges útkor-szerűsítés miatt a régi lelkészlakást lebontásra ítélték. Igen nagy segítsé- get jelentett ekkor a volt elődöm, Halász Béla esperes, aki elérte, hogy nem a régi épületek becsértékét (és az új lelkészlakás építési költségét) vették tárgyalási alapul, hanem a régi lakás és az új légköbmétereit. Így nem a gyülekezetnek kellett 300 000 forintot fizetnie, ami képtelenség lett volna, hanem még a gyülekezet kapott 29 000 forintot és minden bontási anyagot. 1962-ben történt ez. De még az átadás előtt a tető egyik oldaláról az építőknek kellett leszed- niük a cserepet, mert lemezesen lekopott. Két év múlva a másik ol- dalról is le kellett szednünk, akkor a régi melléképületek 40 éves cserepeit raktuk fel (ma is ezek vannak fenn).

Az anyagyülekezetben (és Öcsön) néhány évig a volt öcsi kántortanító volt az orgonista. Taliándörögdön kezdettől fogva, majd Kapolcson és

Öcsön is magam. Diákkori zongora- tanulásom nagy segítség volt. Annak idején a cserkészetben megtanultam énekelni és éneket tanítani, így az új énekeskönyvek használatba vétele nem okozott nehézséget. (Persze, ha az évente esedékes hörghurut elkap, rá kell bíznom az éneklést a gyüleke- zetre, ami – különösen Talián- dörögdön – nem okoz nehézséget).

Volt idő, amikor gondolkodtam, hogy Sopronban, vagy esetleg Buda- pesten könyvtárosi, levéltárosi, esetleg pénztárosi állást vállaltjak, de még csak célzást sem kaptam ilyenre. Himno- lógiából szerettem volna doktorálni, de a hivatalos jelentkezésemre választ sem kaptam. Tudomásul vettem.

Eleinte gyalog jártam a gyüleke- zeteket (5, 6, 2km), majd kerékpár- ral. Amikor a tüdőtágulás miatt azt abba kellett hagynom, megpróbáltam egy kis Komar-segédmotorral, de nem tudtam vele megbarátkozni és mivel az autóbúszközlekedés bővült, most már ahhoz tudom a vidéki szolgálatot igazítani.

A református lelkészekkel, akik Taliándörögdre kijártak, kezdettől fogva jó, testvéri együttműködés volt.

A katolikus plébánosokkal is jó volt a viszony (eleinte 3 volt, most már csak 1), az utóbbi években már bará- ti. Több ökumenikus szolgálatunk is volt már.

A helyi tanácsi, illetve önkor- mányzati szervekkel mindig jó kap- csolatunk volt. A pártbizottság egy tagja (ráadásul evangélikus volt) igen sok kellemetlenséget, gondot okozott (főleg gyermekeink iskolá- zatásával kapcsolatban). A falvak népe is megbecsült és ma is többféle szolgálatot kérnek a társadalmi szer- vezetek.

Néhány éve még voltak, akik azon gondolkodtak, kapnának-e fiatal lelkészt, de ma már egyre töb- ben kérnek, maradjak, amíg bírom. Ha Isten is megát, maradok is, bár már 75. évemben járok.

Kiss János, Kapolcs

*

Évtizedek hűsége – lett volna a cím máso- dik fele. A szerző ezt szerénylemségnek tartotta. Így bár kimaradt a címből, lelkésztként mégis megemlítem: ez a legkevesebb, amit Kiss Jánosról el tudunk mondani

(Szerkesztő).

Az evangélikus értelmiség mandátuma Magyarországon

– Előadásvázlat a Dák téri szenior órára, 1994 májusa –

1. *Van-e egyáltalán ma Magya- rországon külön evangélikus értel- miség?*

Latensen van... anonim keresz- tények nagyrészt (König bécsi bíbo- ros képével éltek). Elő-elő bukkan, különben „nem mutatja magát”. Néha temetésbejelentésnél kéri: emlékezzünk meg az ősi evangélikus családról (Felvidék, Dunántúl. Erdély a háttér), de az elhunyt nem tartott aktív kapcsolatot az egyház- zal. A Magyar Tudományos Aka- démián, a Műszaki Egyetemen, mű- vészek között több az evangélikus háttér, mint gondolnánk. „Individu- ális keresztények” – ahogy egy farsori osztálytalálkozón egyik társunk mondta. Evangélikus, de semmi köze a „hivatalos egyházhoz”...

2. *Mit jelent az értelmiségi jelző?* Ki az értelmiségi? A szinonima szótárban ez áll: Szellemi munkakört betöltő. Magas szellemi igényű.

Eddigi tervezetéseinkben is mindig *értelmiségi műhelyről* és nem szervezetről beszéltünk, sohasem valamifajta új szervezetről vagy egyesületről, szövetségről, intézményről.

Tudatosan funkcionálisan és nem institutionálisan képzeltük e szolgálatot

Néhány csomópont köré csoportosítottam mondanivalómat:

Intellektüel. Iskolázottsága, képesi- tése szerint diplomás, az intelligen- cia tagja... Külön beszélnek ma mű- szaki-, közgazdasági-, irodalmi-, művészeti-, zenei-, orvosi értelmi- ségről. A filozofok külön kategória. Értelmiségi-e a lelkész ma? Legegy- szerűbb, ha Veres Péter és Illyés Gyula magyarság-definícióját alkal- mazzuk mutatis mutandis: *Aki annak mondja magát – és akit annak mon- danak.*

3. *Hová tűnt el a magyar értelmi- ségi réteg az evangélikus egyházból?*

Keken András még a harmincas években 16% fölötti adatot közöl, ma 0,5%-ra becsülik. A statisztika ho- mályos képet nyújt. (Vallási tekintet- ben Tomka, Kozma, Gallup, Pool becslése más és más) Sokan kívándo- roltak, mások belső disszidálásban élnek. Lemorzsolódott, lemorzsolták. Mint Trianonban, úgy itt is *egyhá- zunk veszített legtöbbet*: a vend vi-

déktől, Burgenlandon át, Felvidéken, Erdélyben. „A leghajlékonyabb réteg a szocializmus idején”, fogalmazta egy demográfus, leszokott a temp- lomba járásról, hiszen „csak római- aknak kötelező a miselátogatás”. A természetben, otthon stb. imádták az Istent – ezek rendszerint üres szlo- genek, kiderül a következő nemze- dek felfogásából és életviteléből...

4. *Mi a helyzet ma?* Csak az Uristen tudja, hol vannak... Az egész magyar társadalom atomizálódik, miért volna kivétel a magyar evan- gélikus értelmiség? „Utolsó mohi- kán” szindróma: *mivelünk kivész ez a réteg*, mondják. Mások: elhagyta őket az egyház – az egyház: elhagyta őt az értelmiség.

5. *Utolsó próbálkozások tanui vagyunk:* A Deák térnek volt az elmúlt 40 évben is különleges szere- pe gyűjtömedenceként (állandó in- formáció a világkereszténységről,

reflektálás kulturális eseményekre szeretetvendégségen, bibliaórákon, előadás-sorozatokon stb.). Egyéni „Nikodémus pasztorizáció” érdeklődéssel. Fasori értelmiségi találkozók 1993 őszén. Budahegyvidéken Takács József körül kialakult kör. A Diakónia folyóirat 15 éves szerepvállalása: az evangélikus háttérű értelmiség összegyűjtése és aktivizálása. Más helyi kezdeményezések is történtek.

6. Mit lehet még tenni? Összegyűjteni embereket, nem dobszóval, hanem vonzó programmal, dialógus készséggel, nagy türelemmel és intelligenciával. Evangélikus jelleggel, de ökumenikus kontextussal. Tudatos koncepcióval és koordinálva. Városi és falusi értelmiséget egyaránt bevonva, nem tekintve az „urbanus és vidéki” mondvasinált ellentétre. Félősen!

7. Hol vannak a bökkenők? Időzavar... Sok kínálat... pénz utáni hajsza... a középérték „hajt” ma legjobban és hiányzik a gyűlkezetből... Nincs közös szókincs (más a terminológia a teológiában, közgazdaságtanban, orvosi praxisban stb. Magyarul sem értjük egymást). Félősen egyfajta beszűkültség miatt.

dogmatizmustól, konfesszionalizmustól, műveletlenségtől, tájékozatlanságtól stb. A protestantizmus identitásának sokféle értelmezése bontja az egy nevezőre jutás lehetőségét. A *solus Christus* megvallása segíthetne. Elveszték a polihisztor lelkészek, teológián szakembereket készítenek fel, nem értelmiségi miszionáriusokat. Nincs tudatos evangélikus értelmiségi álláspont, koordinata rendszer, aminek centrumából kérdezni is lehetne nemcsak reménytelen apológiát folytatni.

8. Feladatunk? Tudatosítani: Jézus szereti az értelmiséget is, a tanulatokat, „írastudókat” is, a másként gondolkodókat is. (Nikodémus, János a teológus, Pál a képzett farizeus, Tamás a kételkedő gondolkodó stb.) Ha van igény, be kell vonni a körbe és ha nincs, úgy is van mandátum: alkalmas és alkalmatlan időben hirdetni minden embernek az evangéliumot, az értelmiségit sem „mentheti” meg más. Számukra sincs más evangélium! Egyféle *actio lutherana*-t kellene létrehozni, *actio evangelica*-t, de nem contra, hanem pro jelleggel.

9. Mások hogyan csinálják? Nyitottak vagyunk a tanulásra, állandó tapasztalatszerzésre, újításra.

Felnőtt Káté kiadása időszerű lenne már (a németek, skandinávok, római katolikus, holland, francia, sőt Világkáté, de még a kínai keresztények is ugyanezzel próbálkoznak!). Élünk-e azzal a kerettel, ami még van?: pl. a Lelkipásztor, Keresztény sajtótermékek, ÖTK füzetek, KÖT előadások... Tanítás, sőt kitanítás helyett *állandóan tanulni szeretnénk!*

*

A nagyon gazdag hozzászólás anyagból (két, majd négy hét múlva megismételtük a témát szűkebb körben) néhány gondolat: Két vonalon futottak az elképzelések: Egyes területeken szakelőadásokat kell tartani és erre szintesen reflektálni, sőt visszakérdezni. Másik lehetőség: az evangélikus egyháziasság erősítése „értelmiségi pietas” kialakítása, biztos bázis, közösségi kérdésekhez viszonyulásban. – Nevünk meghatározó lehet. – Non multa sed multum! – Szinkronban kell élnünk: a nagy világgal, a világegyházzal, társadalomunkkal. – Felelősen Isten előtt! – Ismételtlen közvéleménykutatást tartani, hogy ne csak az előadót érdekelje a tárgy. – Az emberekre reálisan nézzünk: sérültek, bűnösök, nihilben élők, talajt és gyökereket veszítettek – Előre kell tervezni 5-6 hónapra. – Legyünk kilátó-torony és ugyanakkor akció-közösség. Nagy létszámra számítsunk, rugalmasan kezelve a plenáris és szekció ülések módját. Gyűjtömedence olyanoknak, akik helyileg nem tudnak beilleszkedni. stb.

(Folytatjuk)

Dr. Hafenscher Károly

Fiatallélek konferenciája

– Gyenesdiás, 1994. június –

Nem rövidített jegyzőkönyvet szeretnék írni. Ez nem elégtené ki azt, aki jelen volt, s nem mondana semmit annak, aki csak távolról hallott róla.

Inkább *hangulatjelentés* ez – azokból a foszlányokból, amelyek másfél hónap múltával is megmaradtak bennem.

Ismét volt fiatal lélek konferenciája Gyenesdiáson!

1) Előadók és résztvevők örültünk annak, hogy volt. S ez nem természetesen, hanem többször megfogalmazott vágy teljesülése. Nem hiszem, hogy korábban valóban jelentős ellenhang lett volna a fiatal lélek konferenciájával kapcsolatban. Mégis ezért maradt ki egy időszak: valaki talán azt hitte, hogy nem valamiért, hanem valaki ellen, s nem integrálva, hanem kirekesztve akarnak együtt lenni a fiatalok. Pedig egymáshoz hasonló szituációjuk,

problémáik „szakmailag” is indokoltá teszik a speciális helyzetfelmérést és „továbbképzést”. A jelenlevők igazolták, hogy a kormegjelölés is igencsak relatív: voltak közöttünk 23 éves öregek és 55 éves fiatalok is...

2) Örültünk a közösségnek, ami az előadásokhoz kapcsolódó vitákban éppen úgy realizálódott, mint az úrvacsorai oltár körül. Megéltük az összetartozást a fehér asztal mellett, sőt a kerületek közti röplabda meccsen is.

3) Sokszínű programkínálat élvezői lehettünk, bár a többször visszadobott és felülbírált tematika menetközbeni kifigurázása érthetetlennek tűnt. Sok izgalmas előadás nemcsak közvetlen vitát váltott ki, hanem éjszakába nyúló egyházunk ügyéért égő beszélgetést is indukált. (Előfordult készületlen előadó is, de ilyenkor a program hozzászólás hiányában hamar befejeződött.)

Az egyetlen igazi probléma érzésem szerint a *bőség zavara* volt: a témák túlságosan sokat markáltak, s a szerteágazó anyagok sokasága kissé szétszortorta tette a konferenciát.

4) Éreztük *tanulatlanságunkat* és *továbbtanulásra-szorultságunkat*. Bár jobb volt, mikor erre magunk jöttünk rá, s nem fejünkre olvasta valamilyen felettesünk. Így bizonyára nem voltak kiforrottak a hozzászólások, de a befogadásra mégis nyitottak maradtak a kérdezők.

*

Kis egyházunk még kisebb „ifjú lélek kára” nagy szükségét érzi, hogy tanulhasson, gondjairól nyíltan eszmét cserélhessen, s a testvéri közösségben egymás tudása által fejlődhesen, egymás hit által pedig erősödhessen. Ezért én, is mint „túlkoros ifjú lélek”, szeretném, ha jövőre is találkozhatnánk.

II. H.K.

reflektálás kulturális eseményekre szeretetvendégségen, bibliaórákon, előadás-sorozatokon stb.). Egyéni „Nikodémus pasztorizáció” érdeklődéssel. Fasori értelmiségi találkozó 1993 őszén. Budahegyvidéken Takács József körül kialakult kör. A Diakónia folyóirat 15 éves szerepvállalása: az evangélikus háttérű értelmiség összegyűjtése és aktivizálása. Más helyi kezdeményezések is történtek.

6. *Mit lehet még tenni?* Összegyűjteni embereket, nem dobszóval, hanem vonzó programmal, dialógus készséggel, nagy türelemmel és intelligenciával. Evangélikus jelleggel, de ökumenikus kontextussal. Tudatos koncepcióval és koordinálva. Városi és falusi értelmiséget egyaránt bevonva, nem tekintve az „urbanus és vidéki” mondvascinált ellentétre. Felcélosan!

7. *Hol vannak a bökkenők?* Időzavar... Sok kínálat... pénz utáni hajszák... a középréteg „hajti” ma legjobban és hiányzik a gyülekezetből... Nincs közös szókincs (más a terminológia a teológiában, közgazdaságtanban, orvosi praxisban stb. Magyarul sem értjük egymást). Félelem egyfajta beszűkült kegyességtől,

dogmatizmustól, konfesszionalizmustól, műveletlenségtől, tájékozatlanságtól stb. A protestantizmus identitásának sokféle értelmezése bontja az egy nevezőre jutás lehetőségét. A *solus Christus* megvallása segíthetne. Elveszték a polihisztor lelkészek, teológiai szakembereket készítenek fel, nem értelmiségi miszionáriusokat. Nincs tudatos evangélikus értelmiségi álláspont, koordinata rendszer, aminek centrumából kérdezni is lehetne nemcsak reménytelen apológiát folytatni.

8. *Feladatunk?* Tudatosítani: Jézus szereti az értelmiséget is, a tanulatokat, „írastudókat” is, a másként gondolkodókat is. (Nikodémus, János a teológus, Pál a képzett farizeus, Tamás a kételkedő gondolkodó stb.) Ha van igény, be kell vonni a körbe és ha nincs, úgy is van mandátum: alkalmas és alkalmatlan időkben hirdetni minden embernek az evangéliumot, az *értelmiségit sem „mentheti” meg más*. Számukra sincs más evangélium! Egyféle *actio lutherana*-t kellene létrehozni, *actio evangelicá-t*, de nem *contra*, hanem *pro* jelleggel.

9. *Mások hogyan csinálják?* Nyitottak vagyunk a tanulásra, állandó tapasztalatszerzésre, újításra.

Felnőtt Káté kiadása időszzerű lenne már (a németek, skandinávok, római katolikusok, holland, francia, sőt Világkáté, de még a kínai keresztények is ugyanezzel próbálkoznak!). Élünk-e azzal a kerettel, ami még van?: pl. a Lelkipásztor, Keresztény sajtótérmekek, ÖTK füzetek, KÖT előadások... Tanítás, sőt kitanítás helyett *állandóan tanulni* szeretnénk!

*

A nagyon gazdag hozzászólás anyagból (két, majd négy hét múlva megismételtük a témát szűkebb körben) néhány gondolat: Két vonalon futottak az elképzelések: Egyes területeken szakelőadásokat kell tartani és erre szintesen reflektálni, sőt visszakérdezni. Másik lehetőség: az evangélikus egyháziasság erősítése „értelmiségi pietas” kialakítása, biztos bázis, közösségi kérdésekhez viszonyulásban. – Nevünk meghatározó lehet. – Non multa sed multum! – Szinkronban kell élnünk: a nagy világgal, a világegyházzal, társadalmunkkal. – Felelősen Isten előtt! – Ismételtlen közvéleménykutatást tartani, hogy ne csak az előadót érdekelje a tárgy. – Az emberekre realisan nézzünk: sérültek, bűnösök, nihilben élők, talajt és gyökereket veszítettek – Előre kell tervezni 5-6 hónapra. – Legyünk kilátó-torony és ugyanakkor akció-közösség. Nagy létszámra számítsunk, rugalmasan kezelve a plenáris és szekció ülések módját. Gyűjtőmedence olyanoknak, akik helyileg nem tudnak beilleszkedni. stb. (Folytatjuk)

Dr. Hafenscher Károly

Fiatallélkészek konferenciája

– Gyenesdiás, 1994. június –

Nem rövidített jegyzőkönyvet szeretnénk írni. Ez nem elégítené ki azt, aki jelen volt, s nem mondana semmit annak, aki csak távolról hallott róla.

Inkább *hangulatjelentés* ez – azokból a fozslányokból, amelyek másfél hónap múltával is megmaradtak bennem.

Ismét volt fiatal lélkészek konferenciája Gyenesdiáson!

1) Előadók és résztvevők *örültünk* annak, *hogyan volt*. S ez nem természetes, hanem többször megfogalmazott vágy teljesülése. Nem hiszem, hogy korábban valóban jelentős ellenhang lett volna a fiatal lélkészek konferenciájával kapcsolatban. Mégis ezért maradt ki egy időszak: valaki talán azt hitte, hogy nem valamiért, hanem valaki ellen, s nem integrálva, hanem kirekesztve akarnak együtt lenni a fiatalok. Pedig egymáshoz hasonló szituációjuk,

problémaik „szakmailag” is indokoltá teszik a speciális helyzetfelismerést és „továbbképzést”. A jelenlevők igazolták, hogy a kormegjelölés is igencsak relatív: voltak közöttünk 23 éves öregek és 55 éves fiatalok is...

2) *Örültünk a közösségnek*, ami az előadásokhoz kapcsolódó vitákban éppenúgy realizálódott, mint az úrvacsorai oltár körül. Megéltük az összetartozást a fehér asztal mellett, sőt a kerületek közti röplabda meccsen is.

3) *Sokszínű programkínálat* élvezői lehettünk, bár a többször visszadobott és felülbírált tematika menetközbeni kifigurázása érthetetlennek tűnt. Sok izgalmas előadás nemcsak közvetlen vitát váltott ki, hanem éjszakába nyúló egyházunk ügyéért égő beszélgetést is indukált. (Előfordult készületlen előadó is, de ilyenkor a program hozzászólás hiányában hamar befejeződött.)

Az egyetlen igazi probléma érzésem szerint *a bőség zavara volt*: a témák túlságosan sokat markoltak, s a szerteágazó anyagok sokasága kissé szétszorttá tette a konferenciát.

4) *Éreztük tanulatlanságunkat és továbbtanulásra-szorultságunkat*. Bár jobb volt, mikor erre magunk jöttünk rá, s nem fejünkre olvasta valamelyik felettesünk. Így bizonyára nem voltak kiforrottak a hozzászólások, de a befogadásra mégis nyitottak maradtak a kérdezők.

*

Kis egyházunk még kisebb „ifjú lélkész kara” nagy szükségét érzi, hogy tanulhasson, gondjairól nyíltan eszmét cserélhessen, s a testvéri közösségben egymás tudása által fejlődhesen, egymás hit által pedig erősödhessen. Ezért én, is mint „túlkoros ifjú lélkész”, szeretném, ha jövőre is találkozhatnánk.

Ilf. H.K.

„Mélységes mély a múltnak kútja...”

A gyülekezeti munka megtervezéséhez valamikor az un. „Belmissziói munkaprogram” füzetek sok segítséget nyújtottak. A különböző írárok „konyhakész” anyagot szolgáltatottak a bibliaórák, szeretetvendégségek, előadások, ifjúsági-, serdülőmunka és egyéb alkalmak megtartásához. Néhány esperesünk igyekezett feleleveníteni a régi rendet, hogy időben, előre tervezzük meg egész évi munkánkat és akadt olyan is, aki ehhez segítséget, példát, alapanyagot is nyújtott. Ezt a Lelkipásztor szerkesztője is jószívvá felkarolta és támogatta, amikor helyet adott a közzétételre.

Érdekes, sőt tanulságos lenne megvizsgálni, miként használták fel ezeket lelkészársaink a gyakorlatban. Reményem szerint nem csak néhai Kutas Kálmánról mondható az, „hogy évente végig dolgozta” a Belmissziói Munkaprogramot! ((Koren E.: K.K. Lp. 1994) 7-8)

Gyülekezeti munkánkhoz most egyetlen területen, a magyar egyháztörténet felhasználásának területén szeretnék néhány gondolatot közreadni. Mert az egyháztörténet kincsestárának kiaknázatlan anyaga színesítheti szolgálatunkat és egy kis erőbevetéssel igen sok hasznát láthatná a gyülekezet.

Mindenekelőtt emlékeztetek az előttünk álló esztendő (1995) néhány évfordulójára, jubileumára. Hálaadás és tanulás alkalmai lehetnek ezek. Mindezen túl pedig példaértékűek és a jelent is meggazdagítók.

Így például: 450 éve volt az első evangélikus zsinat Magyarországon: a Szatmár megyei Erdődön. Szeptemberre ünnepelhetnénk esetleg az évfordulót országosan is mostani zsinatunk berekesztésével. De megemlékezhetünk róla gyülekezeti körben is. 400. évfordulója lesz a híres késmárki kollokviumnak, amikor Stansith Horváth Gergely, az ortodox-lutheránus iskolaalapító Ambrosius Lam Sebestyén-nel, a helvét irányzat képviselőjével hitvitát kezdett, s aztán egymásra jelentették meg ez irányú írásait. Ma, amikor szinte minden gyülekezet készít egy kis lapot, körlevelet tagjai számára, megemlékezhetünk arról, hogy 100 évvel ezelőtt indítottak lapot *Békéscsabán „Evangélikus Egyházi Szemle”* címmel. Ugyancsak 100 esztendővel ezelőtt avatták fel az első magyar diakonisszákat Pozsonyban. És illendő volna megemlékezni arról is, hogy 75 évvel ezelőtt tartották az első evangélikus lelkész-evangélizációt *Ostffyasszonyfán*. Ez a kis kovász áldásosan járta át azóta egyházunkat!

Az emlékezésből felüdülést lehet nyerni és bátorítást a hitre, reménységre. Ez nemcsak nosztalgizáló időknek szükséges, hanem az ifjúságnak is. Fiataljainkat necsak honismeretre és hazaszeretetre buzdítsuk, hanem egyház-ismeretre és egyházunk szeretetére is ébresztgessük! Mivel tudnánk ezt jobban szolgálni, mint történeti személyek arcképének bemutatásával, jellemzésével, azoknak a férfiaknak és nőknek életrajzaival, akik példaadók lehetnek mindannyiunk számára?

450 éve halt meg Dévai Bíró Mátyás és 200 éve pecsételte meg magyarságát mártírhálálával Hajnóczy József ügyvéd és politikus. 225 éve született Kis János énekköltő és egyházáért küzdő püspök, és 200 éve Haubner Máté várfogságot szenvedett püspökünk. 150 éve halt meg Beliczay Jónás, az énekeskönyv ügyéért tevékenykedő lelkész. A sor folytatható...

Szándékosan nem a legismertebb évfordulókat emeltem ki. De egyes személyek életsorsa és így történelmünk igaz feltárása segít az emberismeretben: megmutatja, mi minden lakik az emberben, de méginkább elmélyíti „Isten-látásunkat”: milyen egyszerű, sokszor titokzatos útjai és céljai vannak Őneki mivélünk. Hogyan ébreszt hitet, s ad erőt az erőtlennek is. Az egyház története – ha rejtetten is – de Isten szerető akaratanak érvényesülését sejteti: azt a küldetést, amivel egyházat felhatalmazta és tanítványait a világba kibocsátotta, és azt a célt, ahová népét elvezetni akarja. A múlt kútjának mélyébe tekintve látjuk, mennyire igaz, hogy az egyház története a földön tovább munkálkodó Krisztusnak a története is. A Szentlélek jelenléte.

Az egyház életét a karizmatikus emberek vitték előre. Rajtuk keresztül munkálkodott Isten és visszatekintve, hálaadásra indít az, hogy minden korszakban ott rejtőznek Istennek ilyen ajándékai: akár a reformátorokra, vagy az ellenreformáció korának hitvallóira, aztán a pietizmus képviselőire, akár tudósok és írók, forradalmi idők áldozatát vállaló egyéniségeire, csendes munkásaira gondolunk.

Emlékezzünk meg a helyi gyülekezet történetének fordulópontjairól is. Saját gyülekezetünk születésének, keletkezésének, aztán történeti alakulásának feltárása, ismerete nemcsak hagyományörzés – az is – de sokkal több ennél: rácsodálkozás Isten hatalmas építő, őrző, tisztogató és megbocsátó szeretetére, tetteire.

Felsorolok néhány jubiláló gyülekezetet (a teljesség igénye nélkül): 375 éves lesz Balf, Galgaguta, Nagyalásny gyülekezete. 275 éves: Bonyhád, Csömör, Izmény, Kiskőrös, Majos és Nagyszokoly. 250 éves Soltvadkert. 175 évesek Magyarboly és Szepetnek. 150 éves lesz Nagykanizsa. 100 éves Gecse, Kispest és Nagyszénás. 75 éves a gerendási gyülekezet.

Nemcsak a virágzó, dicsőséges korszakok, hanem a próbás időszakok is áldást rejtegethetnek a gyülekezetek és az egyes hívők részére. Gondoljunk a „gyász-évtized” iszonyatos korszakára. Az exulánsok sorsa minden nyomorúságuk ellenére gazdagodást hozott egyházunknak, mert testvérszívek és testvér-egyházak nyitak meg előttük. De az elmúlt 450 év óta külföldön tanuló diákok képesek voltak áldozatokat hozva és vállalva képezni magukat, s ismereteiket hazahozva, gyümölcsöztetni magyar Sionunkban. Nem maguknak gyűjtöttek, hanem amit kaptak, azt továbbadták. Így épültünk bele Európába és Európa szellemi áramlataiból mindig nyert egyházunk is.

Gyülekezeti szolgálataim során igyekeztem felhasználni a gyülekezeti évfordulókat, jubileumokat alkalmait, hogy a múlt ismeretéből bátorítást, lelkesítést és biztatást nyerjünk. *Bibliaóráinkat* tettem színéssé egy-egy ismert, vagy kevésbé ismert egyházi személyre való emlékezéssel. Nemcsak a régmúlt „hősei” kerültek így elénk, de frissítette hitünket, reménységünket e századunk első felének áldásos szolgálóinak élete és tanítása. (Gáncs Aladár, Podmaniczky Pál, Járosi Andor stb. (Luther évforduló kapcsán készítettem egy konfirmáció kátét a reformátor életútja alapján, amelyben a keresztségtől kezdve a keresztyén ember halálra való készüléseig minden fontos (káté) kérdést és hitbeli ismeretanyagot végig tudtunk venni a fiatalokkal. Természetesen Luther-énekeket is tanultunk és a Szentírást is alaposan megismertük.

Az újságíró-történész Egon Friedell nem kis iróniával így fogalmaz: „Az emberiség szellemének egész története lopások története... Ágoston meglopja Pált... Schiller meglopja Shakespearét... A reneszánszban mindent összelopkodtak, ami irodalmi hagyatéket csak találtak: innen az óriási szellemi nekilendülés, amely akkor az európai emberiséget elfogta...” Goethe is valahogy így látta: „Műveimet egyáltalán nemcsak saját bölcsességemnek köszönhetem, hanem rajtam kívüli dolgok és személyek ezreinek, akik anyagot nyújtottak hozzájuk.” (E. Friedell: Az újkori kultúra története. Bp. 1993)

Ne akadunk fenn a lopás-szón, inkább gondoljuk el, hogy a történelem mindig az elődökre, az előttünk játakra épült és a gondolkodó, cselekvő és alkotó személyiségek a múltra alapoztak. Mi is sok mindent „lophatunk”, vagy ha úgy tetszik: profitálhatunk múltunkból, annak sikereiből és kudarcaiból, diadalmas vagy elbukott hőseitől egyaránt.

Visszatérve gyülekezeteink történetére: érdemes régi anyakönyvek feljegyzéseire figyelni, s mindenki megtapasztalja, hogy egy kevéske „kutató munkával” is gazdag anyagot lelhetünk a múlt megszólaltatására: honnét telepedett oda az evangélikusság, miként kapcsolódtak a családok, mikor pusztított járvány stb. A fennmaradt jegyzőkönyvek sorai között pedig feltárltak sokszor események mozgató rugói, indító okai is. Egyháztörténeti munkánkhoz igen hasznos Zoványi Jenő Egyháztörténeti Lexikona (3. kiad. Bp. 1977). Érdemes azonban figyelni azokra a gyülekezeti tagokra, tanárookra, történészekre és lelkészekre, akik egyházunk történetének egy-egy időszakát vagy egy-egy személyiségének életét már feldolgozták. (Pl. Kisapostag múltját feltárta az ősidőktől egyik presbiterük!) Írásaik bizonyára jól forgathatók, de talán maguk is vállalkoznak előadásra, ismertetésre, hogy ne dolgozzunk feleslegesen, talán csak az íróasztalnak, s aki valamivel foglalkozott, nagyobb nyilvánosságot kapjon.

Mélységes mély a múltnak kútja... De kincsei elérhetőek. Használjuk is fel gyülekezeti munkánkban!

Bencze Imre

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EGYHÁZKÖZSÉGEI, INTÉZMÉNYEI ÉS SZERVEZETI VEZETŐINEK SZÉKHELYÜKÖN

Budapest, 1994. június 16.

Kedves Testvérek!

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa ebben az évben október 22-31. között ismét megrendezi az Országos Protestáns Napokat, mely témájában csatlakozik az ENSZ által meghirdetett *Család Évéhez*. Isten és ember előtt akkor lesz kedves e megmozdulásunk, ha evangéliumi felelősséggel, imádsággal és testvéri együttműködéssel veszünk részt abban.

Kérem Testvéremet, hogy gyülekezetében, az egyházmegyéikben, iskoláinkban és intézményeinkben, egyházi szervezeteinkben lehetőségük szerinti programmal kapcsolódjanak a Protestáns Napokhoz. A rendezvények felekezeti, vagy ökumenikus istentisztelettől kezdve zenei, vagy más kulturális eseményeken, versenyeken és vetélkedőkön keresztül ifjúsági, vagy más korcsoportos találkozókig sokféle formában készíthetők elő. Bizonyára van olyan lehetőség is, hogy több gyülekezet, vagy intézmény összefogva, területi keretekben csatlakozik a Protestáns Napokhoz.

Központi ünnepségként, a hagyományokra építve Budapesten

Protestáns Kulturális Estet rendezünk

a Pesti Vigadóban október 30-án 18 órakor.

Ennek az estnek is a Család Éve-gondolat kör adja a tematikáját. Jeles közéleti személyek megnyilatkozásai teszik majd teljessé a zenei és irodalmi programot. Minden érdeklődőnek szeretnénk ingyenes belépőt biztosítani. Ehhez azonban az szükséges, hogy az igényekről az Ökumenikus Tanács irodája (1026 Budapest, Bimbó u. 127. Tel: 176-48-47) tájékoztatást kapjon **1994. szeptember 15-ig**. A reformáció ünnepén, október 31-én Budapesten templomi ökumenikus istentiszteletet tartunk. Ennek liturgiájában a protestáns egyházak vezetői vesznek részt. Kérjük a gyülekezeteket, hogy helyi ökumenikus istentiszteleteket, ünnepségeket rendezzenek.

Kiadunk egy programfüzetet, melyben helyet kapnak mindazok a rendezvények, amelyekről **szeptember 5-ig** értesítést kap az Ökumenikus Tanács irodája. Az említettek túl a rendezők szívesen fogadnak minden ötletet, jótanácsot, és segítőkészséggel állnak minden esatlakozó egyén és közösség rendelkezésére.

Erős vár a mi Istenünk!

Testvéri köszöntéssel

Dr. Harmati Béla s.k.

püspök

a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa elnöke

6.) Kifogásolja néhány – erősen hitvallásos – kolléga, hogy az *ökumenéről csak pozitív képet festünk*, illetve nincs kritikai hangunk, így nem valós a kép. Igyekszem ezen változtatni, sajnos nem nehéz. Álláspontunk azonban eddig is világos volt: identitásunk tartása és ugyanakkor nyitottság.

7.) Újra meg újra felvetődik a kérdés: „*Ki a Lelkipásztor?*” Az igazán jó sajtó mindig kissé ellenzéki – írja egyik kollégánk az ismert újságírói elvet áttéve az egyházi sajtóra is. Az bizonyos, hogy nem vagyunk a kormány „szóvivői”, ugyanakkor méltatlannak érezzük az egyetlen ilyen jellegű lapban a szenvedélyes ellenzékiességet. Volt már Fórum rovatunkkal kapcsolatban rossz tapasztalatunk. A tárgyszerűsége törekszem, személyi ellentétek elkerülésével. Századunk első két évtizedéből ismerem másféltizedes sajtó-párbajokat pl. Geduly-Lombos vita. Luxusnak érzem, hogy hasonlóan adjak teret. Nyugodt, becsületes, elviselhető alaphangot vállalok.

8.) A feledés ellen küzdő írásokat sorozatban erősíteni kell. Szabó József, Ittész Mihály, Zászkalický Pál, Gáncs Aladár, Podmaniczky Pál, Ferdinánd István és még többen szerepelnek listámon. Fiatal nemzedékünk róluk éppoly keveset tud, mint a még közöttünk élő nyolc évszázadékról.

9.) A jövő év a Család éve folytatásaként a *nők szerepe a családban* témát valószínűsíti. Elsősorban kolleganőinktől várok bátrabb, konkrét ügyekkel is foglalkozó cikkeket.

10.) Az igehirdetés *előkészítő* kapcsolatban két tábor alakult ki: 1. több egziszt kívánnak. 2. Több mai példát, modernebb nyelvezetet igényelnek. Egyensúlyt kell találnunk!

Jó olvasást és szorgalmas írókat kívánok lapunkhoz:

A Szerkesztő

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

Új munkaév (1994-95) elején tisztelettel és jót remélve köszöntöm Olvasóinkat, most elsősorban az elmúlt nyáron felavatott fiatal lelkes testvéreinket! Isten áldja meg életútjukat, terveiket és Ő adjon erőt az egyre bonyolultabb lelkesítő szolgálathoz a 21. század küszöbén és majd a következő évszázad elején, hiszen lelkesítő pályájuk nagybik része már a századforduló után lesz – ha kap még időt egyházunk Urától. Lapunkat eddig is ismerték, most felajánlom, hogy munkatársként ne csak olvassák, de írják is a Lelkipásztor!

Néhány megjegyzés:

1.) A rovatok és azokon belül cikkeink sorrendje *nem érték-sorrend*. Tehát a IX. rovat, az Igehirdető műhely nem kilencedrangú kérdés és a IV. rovat harmadik cikke nem harmadrangú anyag. Minden írást egy szinten látok, számomra valamennyi fontos, értékes és nincs lemaradásban a többihez képest.

2.) Külső borítónkon tavaly *hol 68. hol 69. évfolyam* szerepelt. Miért? kérdi egyik olvasónk. Mivel hét évtized alatt volt kétszer is rövid megszokítás, mindkét szám jogos.

Ebben az évben decemberben lesz 70 éve, hogy Vértesi Zoltán kiadta a Lelkipásztor. erről decemberi számunkban és a jövő évi Naptárban is megemlékezünk.

3.) Rendszeresen *kimaradnak*, később egészen elmaradnak nem-kért, de beküldött cikkek (• a szerkesztő írásai). Az anyagtorlódás részben az íráskor hosszúsága miatt lép fel. Nehéz a szerkesztőnek rövidíteni (húzni) a szerző számára fontosnak vélt anyag bármelyik részéből.

4.) Ismétlenül jelzést kapok, hogy *Zsinatunkról* kevés, lelkészeket érdeklő, főleg kritikai megjegyzést hozok. Már közöltem, hogy ezt elsősorban a Zsinati Híradó feladatának látom, részben átfutási időnk miatt elavulnak az észrevételek a következő ülésig.

5.) Többen hiányolják az *eklezsia humora* megjelenését. Humortalan korunkban jótémény lehetne, van is rendelkezésünkre álló írás (Blatniczky, Koren, Nagy L. stb). Valóban a lutheri hilaritáshoz hozzátartozik a lelkészek humora is. Igyekszem közölni a jövőben néhány történetet, de módjával, tudván, hogy a túrócsuszán is csak mértékkel jó a tepertő, mert különben elcsapjuk a hasunkat...

Folyóiratunk 1994. 7-8. számában közöltük Beniczúr László: *Mi nyugtalanít?* című cikkét. Szerkesztői tördelési hiba miatt lemaradt a cikk jegyzete. Elnézést kérünk a szerzőtől és az olvasóktól. A jegyzeteket most pótlólag közöljük.

JEGYZETEK

1 Friedrich Spiegel-Schmidt: *Lernprozess – Ein Leben zwischen Kirche und Politik* (Vom Einsatz für das Deutschtum in Ungarn, zum Eintreten für die Versöhnung des deutschen Volkes mit den östlichen Nachbarn) – Evangelischer Presseverband in Österreich, Wien 1992. (két kötet)

2 U.o. I. 133-134.o.

3 Sonderdruck aus: *Kirche im Wandel* – Oskar Sakrausky Festschrift, ed. Peter F. Barton – Studien und Texte zu Kirchengeschichte und Geschichte II/13

4 Wolf Lajos budapesti evangélikus lelkész: *Írás az „Evangélikus német gyülekezeteink égető kérdéseinek megoldásáról”* írt „Memorandum”-ra – Budapest 1942

5 Lernprozess II. 92 és 126.o.

6 Memorandum evangélikus német gyülekezeteink égető kérdéseinek megoldásáról – Győr 1942

7 U.o. 10.o.

8 Válasz 7-8.o.

9 Jegyzőkönyv – felvetett „A népi tényező az evangélikus egyház életében” témával foglalkozó teológiai munkaközösségnek a Felső-Evangélikus Diakónissza Egyesület pesthidegkuti anyaházában 1942. szeptember 21-22. tartott összejöveteléről (kézirát) 7.o.

10 Súlyom Jenő: *Egyházi szervezet és népi tényezők* – Vitairat – Sopron 1942